

แนวคิดว่าด้วยสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองใน
ความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน
ของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ

นางสาวเมษยา เอ่ออารีย์กุล

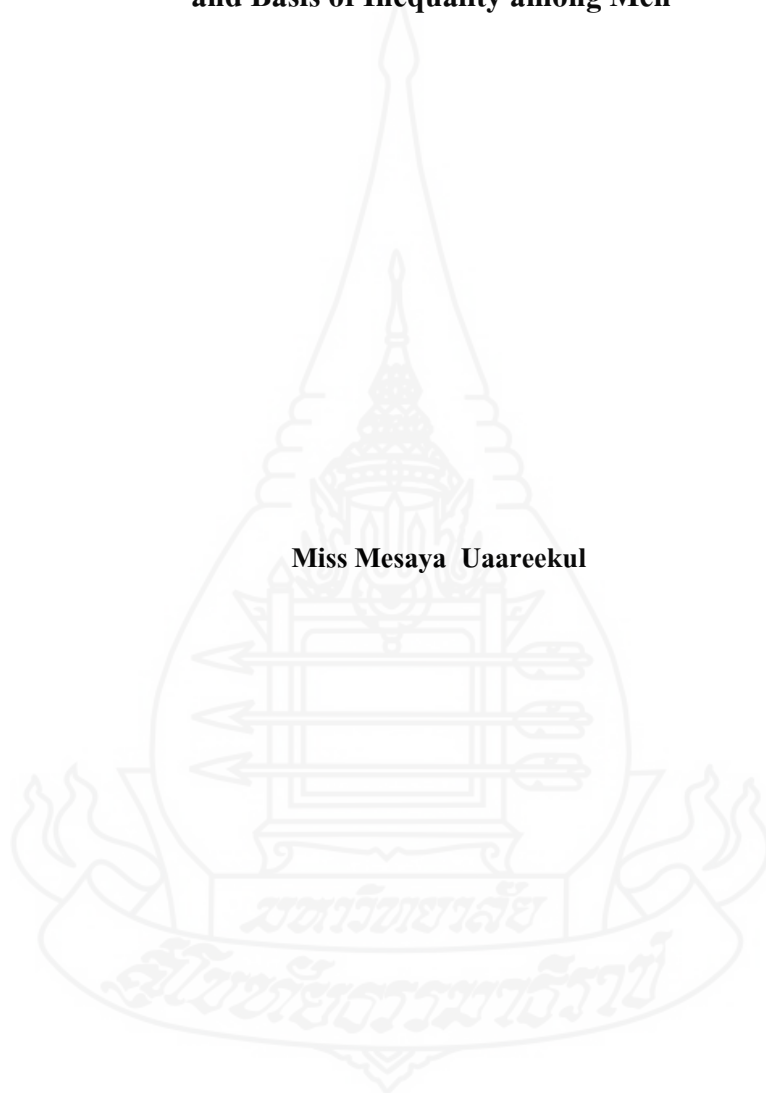

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2559

**The Idea of State of Nature in Rousseau’s “Discourse on the Origin
and Basis of Inequality among Men”**

Miss Mesaya Uaarekul

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2016

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ แนวคิดว่าด้วยสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองใน
ความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน
ของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ
ชื่อและนามสกุล นางสาวเมษยา เอื้ออารีย์กุล
วิชาเอก การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศรี

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2560

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

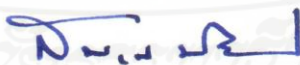
ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศรี)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุขชัย สุขผล)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปถน นิยมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ แนวคิดว่าด้วยสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง
ในความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน
ของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ

ผู้ศึกษา นางสาวเมษยา เอื้ออารีย์กุล **รหัสนักศึกษา** 2568001412 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมิ **ปีการศึกษา** 2559

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของความไม่เท่าเทียมตามทัศนะ
ของรุสโซ ผลต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ และผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซ

วิธีดำเนินการวิจัย คือ วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างละเอียดถึงประเด็นความไม่เท่าเทียม ในแนวคิด
สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง จากความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่ง
ความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ ผ่านการตีความวรรณกรรมและรวบรวมข้อมูล
เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง ศึกษาชีวประวัติ และการวิเคราะห์ตีความด้วยบท

ผลการวิจัยพบว่า (1) ที่มาของความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสภาวะธรรมชาติ เมื่อมนุษย์
ในสภาวะธรรมชาติ เริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวและเริ่มมีการสังสรรค์รวมตัวกันหน้ากระท่อม โดยเริ่มมีการ
ให้คุณค่าแก่คุณลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงเริ่มเกิดความไม่เท่าเทียมขึ้น รวมถึงการที่มนุษย์คนหนึ่งคนแรก
ที่เริ่มต้นล้อมรั้วกันที่ดินและประกาศกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นผู้ก่อตั้งสังคมขึ้น เหล่านี้เป็นการสมมุติขึ้นเอง
ภายในจิตใจของมนุษย์เอง จึงพบว่า “มนุษย์” นั่นเองที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น
(2) ในทัศนะของรุสโซ เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น ส่งผลให้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติต้องพบกับ
ความสุขอันจอมปลอม เกิดความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนให้คุณค่ามากจนต้องดิ้นรนเกินกว่า
ความสามารถของตนเอง (3) ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดและแนวทางแก้ไขปัญหาของรุสโซ
คือ เขาเสนอให้มนุษย์สนใจแต่เจตจำนงของตนเอง โดยไม่ต้องเปรียบเทียบกับผู้อื่น จึงจะดำรงไว้ซึ่งความ
มีเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ รุสโซจึงเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคม
โดยการแสดงเจตจำนงร่วม ส่วนทางด้านผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซที่มีต่อสังคมร่วมสมัย
ของเขาและสังคมในยุคต่อๆ มา เกิดจากการตีความแนวคิดของรุสโซคลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์ที่เขา
ต้องการจะสื่อ ดังจะเห็นได้จากการวิจารณ์งานของรุสโซว่ามีความขัดแย้งกัน และเกิดการเชื่อมโยงแนวคิด
ของ คาร์ล มากซ์ กับ รุสโซ ในเรื่องชนชั้น ความไม่เท่าเทียม และความยุติธรรมทางสังคม หรือแม้แต่
เชื่อมโยงกับแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ และผลอันเกิดจากการยอมรับแนวคิดสภาวะธรรมชาติ
ของรุสโซ ผ่านปรากฏการณ์ของการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 แนวคิดเสรีประชาธิปไตย และการนำ
แนวคิดมาอ้างอิงในสังคมและการเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

คำสำคัญ สภาวะธรรมชาติ ต้นกำเนิดความไม่เท่าเทียมกัน สังคมการเมือง รุสโซ

Independent Study title: The Idea of State of Nature in Rousseau's Discourse on the Origin and basis of Inequality among Men.

Author: Miss Mesaya Uaarekul; **ID:** 2568001412; **Degree:** Master of Political Science;

Independent Study advisors: (1) Dr. Pisan Mukdaratsami, Associate Professor; **Academic year:** 2016

Abstract

The objectives of this research are (1) to study background Rousseau's discourse on inequality (2) to investigate the effects of inequality on men in state of nature and (3) to determine the impacts of Rousseau's discourse.

The preliminary data and secondary data on the state of Nature in Rousseau's discourse on the origin and basis of inequality among men as well as were reviewed. In addition, the Rousseau Biography also was studied. Then, all available data were analyzed by textual analysis.

This research found that (1) the background of inequality in state of nature is following. In state of nature, men began to live together as families. Men gathered in front of their huts and each one began to look at the other. Men gave the value on the attribute. In addition, Rousseau believed that the first man to put a fence around his land established private property resulting in inequality. The men mind was found to be cause of inequality. (2) The effects of inequality on men in state of nature led to pleasure without happiness. Men gave a value on something resulting in doing something over their capability (3) Impacts of Rousseau's discourse and solution are following. He suggested that a man should be self-interest and do not compare with the other. The freedom and equality would occur in a community. Rousseau proposed the Social Contract Theory. Impacts of Rousseau's discourse in contemporary social were the French revolution in 1789, idea of liberal democracy and referring to Rousseau's discourse in Thai politics in 1932 due to incorrect interpretation of his discourse. Rousseau's discourse was linked to Karl Marx's discourse on social-class and social equality. Moreover, it was linked to the concept of communism.

Keywords: State of Nature, Origin of Inequality, Political Society, Rousseau.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ สำเร็จลงได้เพราะได้รับความเมตตาและความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาวิจิตร อาจารย์ผู้ซึ่งจุดประกายแนวคิดในการศึกษาโดยต่อยอดมาจากรายงานวิชาแนวคิดทางการเมือง ให้คำปรึกษา แนะนำแหล่งข้อมูล ผลงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงชี้แนะประเด็นที่ไม่ชัดเจน กระทั่งผลงานค้นคว้าอิสระเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้

นอกจากนี้ ยังได้รับคำแนะนำจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย ศุภผล ผู้แปลหนังสือวรรณกรรมความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ซึ่งเป็นวรรณกรรมหลักที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้ รวมถึงผลงานวรรณกรรมหลายๆ เล่มของท่านที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ อีกทั้งท่านยังกรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบปกป้องงานค้นคว้าอิสระจนทำให้ข้อบกพร่องในงานชิ้นนี้ลดน้อยลงไปอีกระดับหนึ่ง

รวมถึงอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้ศึกษา เจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ แขนงวิชาการเมืองการปกครอง ซึ่งให้ความช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานกับทางมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด และบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งได้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือเป็นแหล่งข้อมูลในการยืมหนังสือและวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้

และสุดท้าย ผู้ศึกษายังได้รับการช่วยเหลือและกำลังใจจาก บิดา มารดา ญาติพี่น้อง กัลยาณมิตรทั้งในที่ทำงานและในที่เรียน ตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่ให้ความช่วยเหลืออีกมากที่ผู้ศึกษาไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด

ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งและระลึกถึงในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ หากผลงานศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้มีประโยชน์ต่อผู้อื่นไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ผู้ศึกษาขอมอบคุณความดีให้แก่ทุกท่านที่กล่าวมานี้

เมษยา เอื้ออารีย์กุล

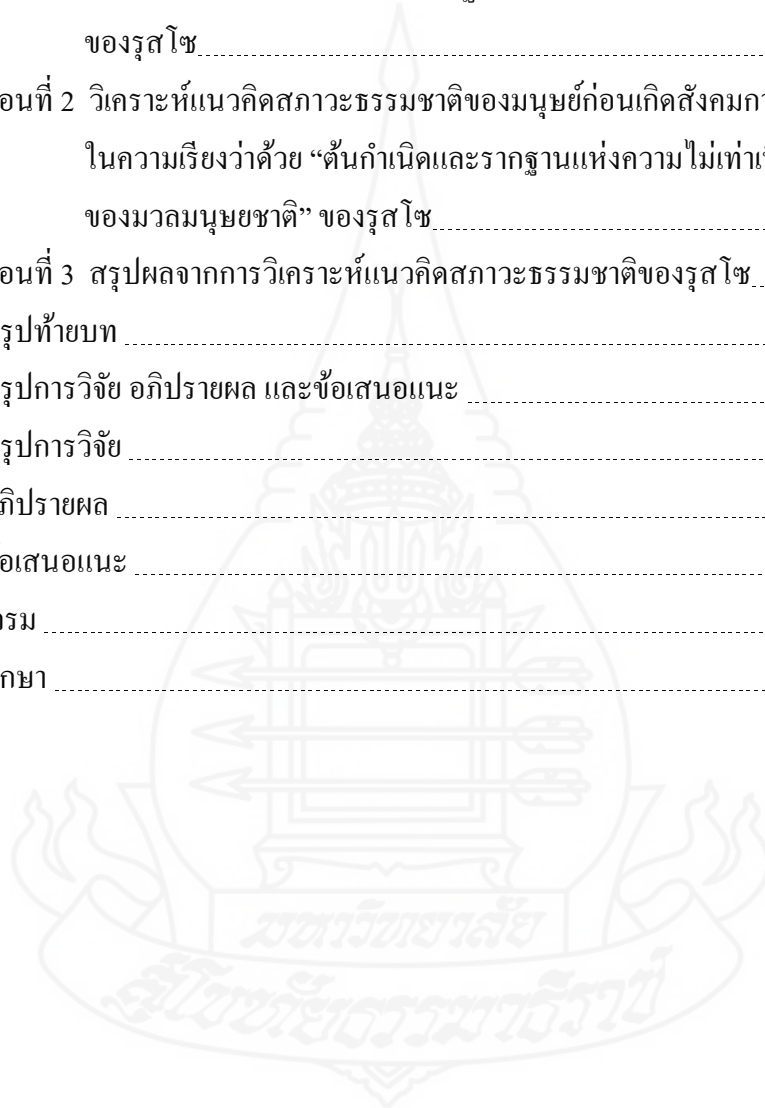
มกราคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ข้อจำกัดในการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
อ็ทชีวประวัติแนวคิดพื้นฐานของฌองฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau 1712-1778)	6
แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของรูสโซในวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ”	15
แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของโทมัส ฮ็อบส์	26
แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของจอห์น ล็อก	28
ทฤษฎีสัญญาประชาคมกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติ	33
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซ	37
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	50
การวิเคราะห์ข้อมูล	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	53
ตอนที่ 1 วิเคราะห์อัตชีวประวัติ แนวคิดพื้นฐานที่มีผลต่อแนวคิดสภาวะธรรมชาติ ของรูสโซ	53
ตอนที่ 2 วิเคราะห์แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง ในความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน ของมวลมนุษยชาติ” ของรูสโซ	55
ตอนที่ 3 สรุปผลจากการวิเคราะห์แนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซ	61
สรุปท้ายบท	65
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	68
สรุปการวิจัย	68
อภิปรายผล	72
ข้อเสนอแนะ	74
บรรณานุกรม	77
ประวัติผู้ศึกษา	80

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการศึกษาปรัชญาการเมืองและสังคมล้วนตั้งคำถามถึงความยุติธรรม และความยุติธรรมของรัฐโซจะเชื่อมโยงอยู่กับสถานะธรรมชาติ โดยความยุติธรรมของรัฐโซนั้นเกิดขึ้นในสถานะที่มีสังคม การเมือง และกฎหมายที่สอดคล้องกับสถานะธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการเมืองของ รัฐโซ จึงตั้งอยู่บนความพยายามเข้าใจธรรมชาติ (สุภชัย สุภผล, 2553, น. 4) เช่นเดียวกันนักปรัชญาการเมืองและสังคมหลายคนก็เริ่มอภิปรายจากแนวคิดเรื่องธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ เพราะสังคมและรัฐเกิดมาจากการรวมตัวของมนุษย์ จึงจะตามมาด้วยการเกิดรัฐบาล และสถาบันทางการเมืองก็เป็นสิ่งสุดท้ายของความพยายามตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จากตรงนี้จึงเกิดคำถามต่อไปว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่ามนุษย์ต้องการอะไร มีจุดมุ่งหมายอย่างไร มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคม หรือ สังคมสร้างมนุษย์ นักปรัชญาการเมืองในศตวรรษที่ 17 จึงแยกคำว่าสังคม (Societies) คือ การมารวมกัน โดยเสรีของปัจเจกชน และมีการตกลงกันหรือ “สัญญา” บางอย่างร่วมกัน ในขณะที่รัฐ (State) หมายถึง สังคมที่มีโครงสร้างอำนาจชัดเจนกันเป็นชั้นๆ และมีการบังคับให้พลเมืองปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ (วิทยากร เชียงกุล, 2552, น. 22-23)

แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในสถานะธรรมชาติที่โดดเด่นคือ แนวคิดของโทมัส ฮ็อบบ, จอห์น ล็อก และฌอง ฌาคส์ รูสโซ แต่แนวคิดมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของนักปรัชญาทั้งสามนั้นก็มีความแตกต่างกันตามพื้นฐานชีวิตและทัศนคติของแต่ละคน แนวคิดมนุษย์ในสถานะธรรมชาติระยะแรกของรัฐโซนั้นต่างจากฮ็อบบส์ คือ มนุษย์ในสถานะธรรมชาติของรัฐโซ มีจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่คิดประทุษร้ายใครไม่มีแม้แต่การปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะยังไม่เกิดสังคมในสถานะธรรมชาติระยะแรกดังกล่าว และยังไม่เกิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่มีการเข้าใจในสิทธิ หรือการใช้เหตุผลดั่งมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของล็อกด้วยเช่นกัน (สุภชัย สุภผล, 2555, น. 116-117) จะพบว่าสถานะธรรมชาติของฮ็อบบส์และล็อกเป็นช่วงที่เกิดสังคมขึ้นแล้วเพียงแต่ยังไม่เกิดการตกลงแสดงเจตจำนงร่วมในการมอบอำนาจให้แก่การปกครองทางการเมืองและกฎหมาย ต่างจากแนวคิดของรัฐโซที่กล่าวถึงช่วงก่อนที่จะมีการรวมตัวกันเป็นสังคมซึ่งย้อนเวลาไปมากกว่าช่วงเวลาของฮ็อบบและล็อก จึงเห็นว่าแนวคิดสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของรัฐโซ

มีความสำคัญในการช่วยให้เข้าใจถึงรากฐานของสภาพสังคมการเมือง และยังเป็นแนวทางค้นหาคำตอบของปัญหาที่ว่า ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมมนุษย์นั้นเกิดขึ้นอย่างไร ซึ่งหากเราเข้าใจรากฐานของปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคมการเมือง ก็เท่ากับว่าเราพบสาเหตุของปัญหาแล้ว และในที่สุดเราก็จะพบกับวิธีแก้ไขปัญหาในเรื่องความไม่เท่าเทียมกัน

รูสโซมองว่าเมื่อก้าวเข้าสู่การมีสังคมอารยธรรม มีความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการ ทำให้ศีลธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เสื่อมลง เมื่อมนุษย์ตกเป็นทาสของศิลปะวิทยาการ เสรีภาพที่เคยมี ก็ได้สูญหายไป ช่างเป็นแนวคิดที่สวนกระแสกับนักคิดในยุคสมัยนั้น ซึ่งเป็นยุคส่องสว่างทางปัญญา (The Enlightenment) ที่ให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เป็นยุคแห่งความเชื่อมั่นในเหตุและผล นักคิดร่วมสมัยของรูสโซอาจจะมองว่าเขาเป็นคนหัวโบราณ แต่เมื่อนำแนวคิดของเขามาพิจารณาสถานะปัญหาทางการเมืองและสังคมในปัจจุบัน จะพบว่าแนวคิดของรูสโซใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย เขามองเห็นว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคตจากปัญหาสังคมและการเมือง ในการแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะเกี่ยวกับมนุษย์ที่มีทัศนคติแตกต่างกัน และเป็นเรื่องยากในการแก้ปัญหามองเมือง เพราะเกี่ยวกับเรื่องของการอำนาจในการปกครองและกฎหมาย ก่อนที่จะพิจารณาวิเคราะห์ถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่า ต้องเข้าใจถึงที่มาและรากฐานของสิ่งนั้นๆ ก่อน จึงเป็นความสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาวรรณกรรมชิ้นนี้ให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวของ วิทยากร เชียงกูล ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาปรัชญาการเมืองหรือแนวคิดทางสังคมการเมืองว่า แม้ปรัชญาหรือแนวคิดทางสังคมการเมืองจะไม่ได้มีสถานะเป็นข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ทางตรรกวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ แต่ก็มีความจริงทางสังคมในแง่ที่ว่ามีคนคิดหรือเชื่อเช่นนั้นจริง และสามารถทำให้เกิดผลต่อการจัดการทางสังคมการเมืองแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมาได้ จึงเป็นเครื่องมือของผู้นำในการจัดระเบียบการปกครองคนในสังคม และประชาชนก็พยายามใช้ปรัชญาการเมืองและสังคมเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจ รวมถึงเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างที่เขาคือต้องการด้วยเช่นกัน (วิทยากร เชียงกูล, 2552, น. 23)

จึงตั้งคำถามในการศึกษาวิจัยความเรียงชิ้นนี้ 3 ข้อ ดังนี้

- 1) ความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของ รูสโซ มีความเป็นมาอย่างไร นั่นคือ เกิดขึ้นอย่างไร และเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด
- 2) ในทัศนะของรูสโซ เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นแล้ว ส่งผลอย่างไรต่อมนุษย์ในสถานะธรรมชาติ
- 3) เกิดผลกระทบอย่างไรจากแนวคิดของรูสโซ

โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดสภาวะธรรมชาติก่อนเกิดสังคมการเมือง จากความเรียงฯ ขึ้นนี้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของความไม่เท่าเทียมตามที่เสนอของรุสโซ ผลต่อมนุษย์ ในสภาวะธรรมชาติ และผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซ

โดยการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียดถึงประเด็นความไม่เท่าเทียม ในแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง จากความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองในทัศนะของรุสโซนั้น เดิมยังไม่ปรากฏ เมื่อเกิดมีสังคมและการเมืองขึ้นแล้วจึงเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น ทั้งนี้ อิทธิพลของแนวคิดพื้นฐานและบริบทแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และการเมือง มีผลต่อแนวคิดของนักปรัชญา เกิดเป็นแนวคิดทางสังคมการเมือง จึงได้ออกมาทางผลงาน หรือตัวบท (Text) ของนักปรัชญา จึงต้องศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดดังกล่าวด้วย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาอัตชีวประวัติ แนวคิดพื้นฐานของรุสโซ วิเคราะห์ประเด็นความไม่เท่าเทียมกันในแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองตามทัศนะของรุสโซจากวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” โดยศึกษาวิเคราะห์จากตัวบท (Text) อย่างละเอียด วิเคราะห์ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ภาษา รูปแบบกฎหมาย รูปแบบรัฐบาลและการเมืองในสภาวะธรรมชาติตามทัศนะของรุสโซ วิเคราะห์เจตนารมณ์ในการเขียน ผลอันเกิดจากการยอมรับแนวคิดรุสโซ

5. ข้อจำกัดในการวิจัย

ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาวรรณกรรมจากต้นฉบับเดิมที่เป็นภาษาฝรั่งเศสได้ จึงศึกษาจากฉบับแปลเป็นภาษาไทย โดยศุภชัย ศุภผล ซึ่งใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Julia Conaway Bondanella ทั้งนี้มิได้กระทบสาระสำคัญในแนวคิดของรูสโซแต่อย่างใด

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 **สถานะธรรมชาติของมนุษย์** หมายถึง สถานะความเป็นอยู่ก่อนที่มนุษย์จะมีการรวมตัวกันเป็นสังคม ซึ่งความเป็นอยู่ในสถานะดังกล่าวจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละคน

6.2 **สถานะก่อนเกิดสังคมนการเมือง** หมายถึง ช่วงสถานะแห่งการเปลี่ยนผ่านจากสถานะธรรมชาติที่ยังไม่มีสังคมนการเมือง กำลังดำเนินไปสู่สถานะที่มีสังคมนการเมืองเกิดขึ้นเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งที่กำลังจะเกิดสังคมนการเมืองที่สมบูรณ์

6.3 **สถานะธรรมชาติของรูสโซ** แบ่งเป็นสองระยะ ได้แก่ 1) ระยะแรก คือ สถานะตั้งแต่มนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยวอยู่แบบคนป่า และ 2) ระยะเปลี่ยนผ่าน คือ สถานะที่มนุษย์เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันเป็นสังคมนหลวมๆ ซึ่งยังไม่เกิดสังคมนที่สมบูรณ์แบบ จึงยังอยู่ในสถานะธรรมชาติและสถานะที่มนุษย์กำลังจะออกจากสถานะธรรมชาติ หรือสถานะแห่งการเปลี่ยนผ่านจากสถานะธรรมชาติไปสู่สถานะที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมนอย่างสมบูรณ์แบบ

6.4 **ความเท่าเทียม กับ ความเสมอภาค** วิเคราะห์จากความเรียงฯ แล้ว พบว่า รูสโซใช้ในความหมายที่เหมือนกัน คือ การที่มนุษย์ได้รับสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงประโยชน์สาธารณะที่เหมือนกัน เท่าๆ กันทุกคนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เข้าใจถึงสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันในแนวคิดสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนที่จะเกิดสังคมนการเมืองในทัศนะของรูสโซ สามารถนำแนวคิดไปต่อยอดวิเคราะห์ปัญหาสังคมนการเมืองปัจจุบัน รวมทั้งใช้แนวคิดในการทำความเข้าใจสังคมนที่ดำรงอยู่ปัจจุบันได้ ดังที่รูสโซได้

กล่าวถึงข้อความที่สลัก ณ แผ่นหินบนวิหารแห่งเดลฟี¹ “จงรู้จักตนเอง” (Know Thyself) เราควรศึกษาต้นกำเนิดและรากฐานของมนุษย์ให้ดีที่สุด ก่อนที่จะศึกษาหาเหตุผลในด้านอื่นๆ ของมนุษย์ต่อไป

---

¹ มหาวิหารแห่งเดลฟี (Temple of Delphi) เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและเป็นสัญลักษณ์ของการรวมเป็นหนึ่งของโลกกรีกโบราณ ตั้งขึ้นเพื่อบวงสรวงเทพเจ้าอพอลโล (Apollo) ภายในวิหารมีนักพยากรณ์หญิงกล่าวคำทำนายที่เรียกว่า “ไพธียา” (Pythia) และที่วิหารแห่งนี้มีคำสลักเตือนใจไว้บนแผ่นหินตรงทางเข้าซึ่งเขียนไว้ว่า “จงรู้จักตนเอง” (Know Thyself) (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น.

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองในความเรียงว่าด้วย ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ มีแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. อัจฉริยประวัติและแนวคิดพื้นฐานของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ
2. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของรูสโซ ในวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ฉบับแปลโดย ศุภชัย ศุภผล (2555)
3. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของ โทมัส ฮ็อบส์
4. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของ จอห์น ล็อก
5. ทฤษฎีสัญญาประชาคมกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติ
6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซ

1. อัจฉริยประวัติและแนวคิดพื้นฐานของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau 1712-1778)

ฌอง ฌากส์ รูสโซ มีชีวิตอยู่ในคริสต์ศตวรรษ ที่ 18 บรรดานักปราชญ์ทางการเมืองในสมัยเดียวกันกล่าวกันว่ารูสโซเป็นนักคิดที่มีชื่อเสียงโดดเด่นและเป็นที่ยกย่องกันมากในอดีต จนกระทั่งปัจจุบัน แนวคิดของรูสโซซึ่งเขาได้พรรณนาชีวิตส่วนตัวไว้ในหนังสือที่ชื่อว่า คำสารภาพ (Les Confessions) จะพบว่าชีวิตของรูสโซยังคงเป็นเรื่องที่น่าประทับใจคนรุ่นหลังอยู่ไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นความลำบากในวัยเด็ก ความผิดหวังในชีวิตอย่างแสนสาหัสในเวลานั้น สิ่งเหล่านี้มิได้ทำลายชีวิตของรูสโซให้จมดิ่ง ตรงกันข้ามกลับเป็นปัจจัยหล่อหลอมให้รูสโซได้คิดตรึกตรองอย่างลึกลับแล้วเสนอความคิดให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษากันในลักษณะที่แหลมคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือสัญญาประชาคมนั้น ได้มีส่วนปลุกเร้าให้ชนชั้นกลางของฝรั่งเศสได้เรียกร้องทวงสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่ดำเนินอยู่หลายประเทศในปัจจุบัน

1.1 อัตชีวประวัติและผลงานของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

รูสโซ เป็นนักปราชญ์ทางการเมืองผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เขาเกิดที่เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ.1712 ต้นตระกูลของรูสโซเป็นชาวฝรั่งเศส แต่ที่ต้องอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่นครเจนีวาก็เพราะความแตกแยกทางศาสนา ซึ่งครอบครัวของรูสโซนับถือ คริสต์ศาสนานิกายคาลวิน (Calvinism) บิดาคือ อิศแซ็ค รูสโซ (Issac Rousseau) มีอาชีพเป็นช่างทำนาฬิกา มารดาถึงแก่กรรมเมื่อตอนให้กำเนิดรูสโซ และเมื่อเขาอายุได้ 10 ขวบ บิดาก็ได้หนีไปจากนครเจนีวาเพราะเกิดการทะเลาะวิวาทกับบุคคลคนหนึ่ง รูสโซจึงได้รับอุปการะจากลุงและได้ส่งเขาไปเรียนหนังสือ แต่เขาก็เรียนได้เพียง 2 ปี ก็ออกมาหางานทำ รูสโซได้ฝึกงานกับช่างแกะสลักผู้หนึ่งซึ่งเป็นคนหยาบช้าและคร่ำครึ รูสโซต้องทนทุกข์อยู่ภายใต้อำนาจของนายที่เข้มงวดในที่สุดรูสโซก็ตัดสินใจหนีออกจากเจนีวาเมื่ออายุ 16 ปี และได้มาอยู่ที่ชาวัว (Savoie) ภายใต้การดูแลของบาทหลวงคาทอลิก ผู้หนึ่งซึ่งต่อมาได้แนะนำให้รูสโซไปหา มาดาม เดอ วารังส์ (Mme de Warens) ที่เมืองอันเนอซี (Annecy) เดิมทีเธอนับถือนิกายคาลวิน ต่อมาได้เปลี่ยนเข้ามาอยู่ในนิกายคาทอลิก รูสโซอยู่กับมาดาม เดอ วารังส์ได้ไม่กี่วันก็ถูกส่งมายังตูเร็ง (Turin) ภายใต้การดูแลของบาทหลวง เพื่อเตรียมการให้รูสโซเปลี่ยนนิกายมาเป็นคาทอลิกที่ ตูเร็ง รูสโซอยู่ได้ไม่นานก็มีเรื่องต้องจากออกมา ร่อนเร่พเนจรอยู่พักหนึ่งในตูเร็ง รูสโซก็ได้งานในหน้าที่เป็นคนรับใช้ในบ้านมีการกล่าวหาว่า รูสโซเสียคนถึงขั้นลักขโมยของ ชีวิตในช่วงนี้ของรูสโซเป็นช่วงชีวิตที่มีดมนและเศร้าหมอง เต็มไปด้วยการถูกเหยียดหยามต่างๆ นานา แม้ว่าในบางครั้งรูสโซจะได้นายที่ดีก็ตาม หลังจากที่ใช้ชีวิตอยู่ที่ตูเร็งได้ 2 ปี รูสโซก็ตัดสินใจกลับมาหา มาดาม เดอ วารังส์ ในครั้งนี้รูสโซได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีและมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับมาดาม เดอ วารังส์ และอยู่ได้นานถึง 9 ปี ในระยะเวลาที่รูสโซได้มีโอกาสศึกษางานเขียนของบรรดานักปราชญ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะหนังสืออุดมรัฐของเพลโต ประกอบกับเจ้าของบ้านเองก็เป็นปัญญาชนคนหนึ่ง บรรดาแขกหรือที่มามีบ้านก็ล้วนเป็นบุคคลผู้มีความรู้มีการศึกษากันทั้งนั้น ซึ่งรูสโซยืมหนังสือต่างๆ มาอ่านอยู่เสมอและที่นี้เองที่ทำให้ความคิดอ่านของรูสโซพัฒนาขึ้นมา เนื่องจากได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้อย่างกว้างขวาง ความเฉลียวฉลาดของรูสโซเข้าลักษณะผู้ที่เรียนรู้อะไรๆ ได้ด้วยตนเอง คือ สามารถเรียนรู้สิ่งที่คนอื่นทั้งหลายเห็นว่ายากได้ แต่จะมีความยากลำบากในการที่จะเข้าใจในสิ่งที่คนอื่นเห็นว่ายาก หลังจากที่ได้ออกมาจากบ้านของมาดาม เดอ วารังส์ ในขั้นต้นได้ไปอยู่ที่เมืองลิอ็อง (Lyon) ประเทศฝรั่งเศส มีอาชีพสอนหนังสือ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร รูสโซกลับมาประสบความสำเร็จมากขึ้นที่ปารีส ด้วยความทะเยอทะยานอยากจะมีชื่อเสียง โดยการเขียนบทละครอุปการและสร้างระบบโน้ตดนตรีแบบใหม่ซึ่งเขามีพรสวรรค์ในทางนี้อยู่บ้างเสนอต่อบัณฑิตยสถาน (L' Academie des Sciences) แต่ก็ไม่ได้รับการ

ยอมรับเพราะเป็นระบบที่ย่างยากเกินไป แม้กระนั้นก็ตามรุสโซว์ก็เริ่มเป็นที่รู้จักของคนในแวดวงปัญญาชนมากขึ้น การทำงานของเขาวนเวียนอยู่กับงานประเภทเสมียน ซึ่งเขาเองไม่ค่อยจะชอบนัก และได้ไปทำงานที่สถานทูตฝรั่งเศส ประจำกรุงเวนิซแต่ก็อยู่ได้เพียงปีเดียวก็ต้องหนีกลับฝรั่งเศส เพราะไปทะเลาะกับเอกอัครราชทูตเข้า จากความผิดหวังในชีวิตหลายด้านจนทำให้รุสโซว์รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองถูกปฏิเสธจากสังคม ในที่สุดก็ต้องหันไปใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับชนชั้นล่าง และได้อยู่กับเทเรซ เลอวาซเซอร์ (Therese Levasseur) กล่าวกันว่าเธอเป็นคนไม่รู้หนังสือ แต่รุสโซว์ก็มีบุตรกับเธอ 5 คน ซึ่งรุสโซว์ส่งไปอยู่สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าของรัฐทุกคน เป็นที่น่าแปลกอยู่เหมือนกันหากพิจารณาวิถีชีวิตของรุสโซว์ตามที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่าความผิดหวังอย่างรุนแรงนี้เองที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้รุสโซว์ได้สร้างผลงานอันยิ่งใหญ่ไว้ในเวลาต่อมา (เสถียร หอมขจร 2548: 65-66)

ปี ค.ศ. 1749 บัณฑิตยสถานแห่งดีจ็อง (The Academy of Dijon) ได้จัดประกวดเรียงความตอบกระทู้เรื่อง “ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และศิลปะที่มีส่วนทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงหรือบริสุทธิ์ขึ้น” รุสโซว์ได้เขียนเรียงความส่งเข้าประกวดและได้รับรางวัลที่หนึ่ง ซึ่งบทความว่าด้วยผลทางศีลธรรมของศิลปะและวิทยาศาสตร์ (A Discourse on the Moral Effects of the Arts and Sciences) เป็นการเสนอทัศนะในเชิงปฏิเสธเป็นทำนองว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ทำให้คนหนีไกลออกไปจากธรรมชาติ มนุษย์ยิ่งไกลธรรมชาติมากเท่าใดยิ่งทำให้ความบริสุทธิ์และความดีงามซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวมนุษย์ลดน้อยลง ส่วนความเจริญทางศิลปะรุสโซว์ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยมากกว่าจะก่อให้เกิดผลที่ดีงามต่อมนุษย์ความสำเร็จจากการเขียนงานชิ้นนี้เขากลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงทันที ความสำเร็จนี้ทำให้รุสโซว์บังเกิดความรู้สึกว่าเขามีภาระหน้าที่ที่จะต้องเปลี่ยนสังคมให้เป็นสังคมที่มีเหตุผลและยุติธรรม (เสถียร หอมขจร 2548: 66)

ปี ค.ศ. 1753 บัณฑิตยสถานแห่งเมืองดีจ็อง (Dijon) อีกเช่นกัน ได้จัดให้มีการประกวดความเรียงอีกเรื่องหนึ่งในหัวข้อ “ต้นกำเนิดแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างมนุษย์” รุสโซว์ก็ได้ลงแข่งอีกคราวนี้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของเขาพัฒนายิ่งขึ้นไปอีก ในด้านเนื้อหาสาระนั้นกล่าวได้ว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สุดของนักปราชญ์ผู้นี้ แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในทันทีทันใดเหมือนอย่าง “สัญญา-ประชาคม” (Du Contrat Social) และเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าความเรียงเรื่องนี้ของรุสโซว์ได้บรรจุเชื้อของลัทธิสังคมนิยมเอาไว้ ลัทธิซึ่งมีอิทธิพลบทบาทมหาศาลในโลกศตวรรษต่อมา และในปีถัดมา รุสโซว์ได้เขียนบทความเรื่อง “เศรษฐกิจการเมือง” ให้แก่หนังสือซุคเอนไซโคลปีเดียด้วยเช่นกัน (เสถียร หอมขจร 2548: 66-67)

ปี ค.ศ. 1756 เพื่อนฝูงให้บ้านหลังหนึ่งในชนบทแก่รุสโซว์ เขาใช้ชีวิตเงียบๆ เขียนหนังสืออยู่เป็นเวลา 6 ปี งานเขียนที่สำคัญคือ “La Nouvelle Heloise” (ค.ศ. 1761) “Du Contrat

Social” (ค.ศ. 1762) และ Emile (ค.ศ. 1762) เป็นนวนิยายและข้อเขียนที่โจมตีระบบการศึกษา ซึ่งองค์การทางศาสนาเป็นผู้จัดการ หนังสือเล่มนี้รุสโซถูกโต้ตอบจากฝ่ายศาสนาจนถึงกับเนรเทศตัวเองเพื่อหนีภัยการเมืองไปอยู่ประเทศอังกฤษ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1767 รุสโซก็กลับเข้าประเทศฝรั่งเศส รุสโซใช้เวลาส่วนใหญ่บั้นปลายชีวิตอยู่ในปารีส และเขียนหนังสือบ้าง เช่น คำสารภาพ (Les Confessions) ซึ่งกล่าวถึงอัตชีวประวัติของเขา บทสนทนา (Dialogues) รัฐธรรมนูญสำหรับคอร์ซิกา (Constitution for Corsica) และบทพิจารณาว่าด้วยรัฐบาลโปแลนด์ (Consideration on the Government of Poland) รุสโซได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1778 ในชนบทที่ Ermenoville (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 67)

1.2 แนวคิดทางการเมืองและสังคม

ความคิดมูลฐานของรุสโซ ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นแรก ในการประกวดของบัณฑิตยสถานแห่งเมืองดีฌอง (Dijon) คือ เรื่อง “ความเจริญของศิลปะและศาสตร์ต่างๆ ได้ทำให้มนุษย์ดีขึ้นและมีความสุขมากขึ้นหรือไม่” ความคิดในเรื่องนี้เป็นการแสดงออกถึงความคิดที่เขาถืออยู่มาเป็นเวลานานและเกิดจากการศึกษาของเขาเอง จากชีวิตที่ระหกระเหร์ร้อนของเขา เขาเสนอความคิดที่ต่างกับพวกปัญญาชนในขณะนั้นที่เชื่อว่าความเจริญก้าวหน้าของศิลปะและศาสตร์ต่างๆ ได้ทำให้มนุษย์ในศตวรรษที่ 18 ดีขึ้นและมีความสุขขึ้น แต่รุสโซกลับยืนยันว่าอารยธรรมได้ทำให้มนุษย์เสื่อม (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, 2556, น. 80)

“มนุษย์ที่ดีที่สุดและมีความสุขมากที่สุดได้แก่ มนุษย์ที่อยู่ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด เขาได้แสดงออกเป็นครั้งแรกถึงความคิดพื้นฐานของเขาซึ่งต่อมาจะกลายเป็นพื้นฐานของผลงานเขียนของเขา นั่นคือ “มนุษย์เกิดมาดีแต่สังคมทำให้มนุษย์ชั่วร้าย” (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, 2556, น. 80)

คำกล่าวนี้ของรุสโซเป็นคำวินิจฉัยในแนวปฏิวัติ ซึ่งจะเห็นเชื่อเพาะการปฏิวัติการล้มล้างต่างๆ ในศตวรรษที่ 18-20 ทั้งนี้เพราะเป็นผลอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ของคำวินิจฉัยของรุสโซก็คือ “จะต้องเปลี่ยนสถาบันต่างๆ ทางสังคมมนุษย์ชาติจึงจะได้กลับมาพบความดีดั้งเดิมของเขา ความเห็นแก่ตัว ตัณหาต่างๆ ที่เลวร้ายก็จะถูกขจัดออกไปจากโลก” (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, 2556, น. 82)

ความคิดมูลฐานของรุสโซ ปรากฏในผลงานชิ้นต่างๆ ของเขา ดังนี้

1.2.1 สัญญาประชาคม (Du Contrat Social ค.ศ. 1762)

เป็นงานเขียนที่สร้างชื่อเสียงให้กับรุสโซมากที่สุด เป็นผลงานที่เกิดจากความต้องการเอกภาพ ซึ่งได้แก่ เอกภาพขององค์คณะสังคมและการให้ผลประโยชน์ส่วนบุคคลอยู่ใต้เจตจำนงส่วนรวม โดยแท้จริงแล้วรุสโซก็คือ บุรุษผู้ซึ่งไขว่คว้าหาเอกภาพ เจตจำนงทั่วไป

หรือเจตจำนงส่วนรวมนั้น อันที่จริงก็คือธรรมชาติที่ได้ค้นพบ มนุษย์จะประสานให้เข้ากันได้กับมนุษย์คนอื่นๆ และกับตัวเองก็แต่โดยการปฏิรูปชีวิตทางการเมืองเท่านั้น (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทย์, 2556, น. 83)

แนวคิดเสรีภาพและความเสมอภาค รูสโซตั้งคำถามว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้เสรีภาพดั้งเดิมที่เคยมีในสภาวะธรรมชาติจะยังคงดำรงอยู่ได้ในสภาวะสังคม การปิดเสรีภาพนี้ออกไปก็คือการปฏิเสธคุณค่าของความเป็นมนุษย์ รูสโซเห็นว่าเราสามารถหาทางออกให้ปัญหาเหล่านี้ได้ โดยการมอบโอนเสรีภาพส่วนบุคคลให้คณะสังคมที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอยู่และต้องเป็นไปตามที่แต่ละคนแสดงเจตจำนงร่วมกัน การเคารพเชื่อฟังอำนาจนี้ ก็เหมือนกับเป็นการเคารพเชื่อฟังตนเอง เสรีภาพและความเสมอภาคที่เกิดจากสัญญาประชาคมนั้น (เสถียร หอมขจร 2548: 73) รูสโซได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

1) เสรีภาพที่เกิดจากสัญญาประชาคม สังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสัญญาประชาคม สามารถทำให้บุคคลในฐานะสมาชิกของสังคมนั้นมีเสรีภาพได้ เป็นเสรีภาพอันเกิดจากการออกกฎหมายมาใช้บังคับตนเอง ซึ่งเป็นเสรีภาพดีแบบหนึ่งที่แตกต่างกันจากเสรีภาพตามธรรมชาติ เสรีภาพในสังคมนั้นที่รูสโซกล่าวถึงเป็นเสรีภาพที่มีกฎหมายเป็นขอบเขต กฎหมายที่ส่งเสริมเสรีภาพของบุคคล คือ กฎหมายที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายเพื่อมาใช้บังคับตนเอง จะไม่รู้สึกรู้ว่าถูกกดขี่เหมือนกับกฎหมายที่ผู้อื่นบัญญัติขึ้นมาเพื่อบังคับเราในฐานะผู้จำต้องเคารพกฎหมายโดยที่เราไม่มีส่วนร่วมรู้เห็นด้วยเลย การขจัดเสียซึ่งความรู้สึกถูกกดขี่จากผลของกฎหมายคือ เมื่อคนปกครองโดยกฎหมายก็ควรจะให้เขามีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมายด้วย (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 74) รูสโซอธิบายว่า

“เมื่อมีการเสนอกฎหมายขึ้นมาพิจารณานั้น บังเอิญคนในฐานะองค์อธิปัตย์ไม่เคยถูกถามว่าเขาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมายนั้น บุคคลแต่ละคนจะต้องถามตัวเองก่อนว่าข้อเสนออื่นๆ สอดคล้องกับเจตจำนงโดยทั่วไปหรือไม่ต่างหาก” (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 74-75)

โดยที่เจตจำนงทั่วไป เป็นเจตจำนงร่วมของมวลราษฎรที่แสดงออกเพื่อประโยชน์ของสาธารณะหรือผลประโยชน์ของคนทุกคน เจตจำนงทั่วไปเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่มีความเห็นเป็นอื่นแตกต่างจากเจตจำนงทั่วไปนั้น ย่อมหมายถึงว่าเขาได้หลงผิด เพราะเห็นแตกต่างไปจากสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เห็นผลประโยชน์ส่วนรวมซึ่งก็เป็นผลประโยชน์ของตนเองด้วยผิดแผกไปในกรณีเช่นนี้ รูสโซยืนยันว่า ใครก็ตามที่ปฏิเสธ ไม่ยอมรับเจตนารมณ์ร่วมจักต้องถูกบังคับให้ยอมรับและปฏิบัติตามสังคมนั้นมวล ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคนอื่น นอกจากว่าเขาถูกบังคับให้เป็นเสรี จะเห็นว่า ความเป็นเสรีนั้นเกิดขึ้นจากการเคารพ

กฎหมายของสังคมเท่านั้น การปฏิเสธเจตนางั้นทั่วไปก็คือ การละเมิดกฎหมาย ซึ่งเรื่องนี้รัฐโซเห็นว่าจะปล่อยให้เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะการละเมิดกฎหมายนั้นก็เท่ากับการสำคัญตนหรือตั้งอยู่เหนือเจตนารมณ์ร่วม ซึ่งจะนำไปสู่การทำลายล้างสังคมทั้งหมด การกระทำเช่นนี้จะปล่อยให้ดำเนินไปไม่ได้เพราะผู้บังคับกำลังปล้นเอาเสรีภาพที่มีคุณค่าทางศีลธรรมของมวลชนไป (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 75)

2) *ความเสมอภาคที่เกิดจากสัญญาประชาคม* ครั้นมนุษย์เข้าสู่สังคมการเมือง ปรากฏการณ์ของความไม่เสมอภาคอีกแบบหนึ่งก็เกิดขึ้น โดยรัฐโซเรียกมันว่าเป็นความไม่เสมอภาคทางการเมือง ภาวะแห่งความไม่เสมอภาคแบบใหม่นี้ได้ส่งผลกระทบต่อฐานะมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ความเลวร้ายของความไม่เสมอภาคทางการเมืองส่งผลกระทบต่อรุนแรงจนกระทั่งทำให้คนๆ หนึ่งกลับกลายเป็นทาสของอีกคนหนึ่ง คนที่โชคร้ายตั้งแต่เกิดกระทั่งตายไปก็ไม่สามารถจะหาความเป็นไทแก่ตัวเองได้เลย ภาวะแห่งความเลวร้ายทั้งหลายเหล่านี้ รัฐโซกล่าวว่าเป็นผลมาจากระบบสังคมและการเมืองนั่นเอง การแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อขจัดสภาพความเลวร้ายให้หมดไปหรือให้เบาบางลง รัฐโซเสนอแนะไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมว่า การก่อตั้งสังคมการเมืองที่อยู่บนพื้นฐานแห่งสัญญานั้น สามารถก่อให้เกิดความเสมอภาคในระหว่างมวลสมาชิกผู้เข้าร่วมทำสัญญาประชาคม การสร้างพันธะสัญญาร่วมกันเพื่อก่อตั้งสังคมการเมืองถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความเสมอภาคเลยทีเดียว เพราะสมาชิกทุกคนต่างก็สละสิทธิ์ของตนให้แก่ประชาคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันในฐานะที่แต่ละคนเป็นสมาชิกของสังคม เป็นผู้ร่วมทำสัญญาประชาคม ทุกคนนั้นมีส่วนร่วมเท่าๆ กัน ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับจากสังคมนั้น ทุกคนเสมอภาคกันนับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การเป็นเจ้าของเจตจำนงทั่วไป รวมไปถึงการเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย เหล่านี้ สมาชิกผู้เข้าร่วมทำสัญญาทุกคนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะที่เท่าเทียมกัน หรือหากจะมองบุคคลที่เข้าร่วมสัญญาในฐานะเป็นพลเมืองก็จะต้องเคารพกฎหมายของสังคมแล้วก็ไม่มียะไรที่จะถือได้ว่าเป็นข้อแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ในฐานะราษฎรทุกคนย่อมอยู่ภายใต้รัฐบาลเดียวกัน ขอบเขตอำนาจของรัฐบาลก็คือการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎหมายในฐานะเป็นเจตจำนงทั่วไป เพราะฉะนั้น การที่ทุกคนเคารพกฎหมายก็คือการที่ทุกคนเคารพเจตจำนงทั่วไป ซึ่งทุกคนจะได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 75-76)

1.2.2 *องค์อธิปัตย์*

รัฐโซกล่าวถึงปัญหาของสิทธิและการยืนยันว่าพันธะทางสังคมไม่อาจมีพื้นฐานมาจากการใช้กำลังบังคับโดยชอบธรรมได้ สิทธิของผู้ที่แข็งแกร่งกว่านั้นไม่มี ถ้าจะต้องเคารพเชื่อฟังกัน โดยการใช้กำลังบีบบังคับ เราก็ไม่จำเป็นต้องเคารพเชื่อฟัง ความคิดเช่นนี้เป็น

ความคิดของพวกเขาเผด็จการ รากฐานเดียวที่ชอบธรรมของพันธะมาจากสัญญา ซึ่งได้กระทำร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์คณะที่จะจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมและเป็นสัญญาที่แต่ละคนกระทำทุกอย่างมาจากการผูกพันอย่างอิสระของผู้ที่ผูกพันตนเอง สัญญาประชาคมจะมีความชอบธรรมก็แต่โดยความยินยอมที่เป็นเอกฉันท์เท่านั้น จากการทำสัญญาแต่ละคนมีข้อผูกพันที่ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้ใดเลย และจากที่แต่ละคนเข้าร่วมกับทุกคนหมด ในที่สุดเคารพเชื่อฟังก็แต่กับตัวเองและยังคงเป็นอิสระดังแต่ก่อน รุสโซชี้ให้เห็นว่าสมาชิกแต่ละคนขององค์คณะการเมืองเป็นทั้งราษฎรและผู้อยู่ใต้ปกครอง เป็นราษฎรเมื่อเขาเข้าไปร่วมในกิจกรรมขององค์คณะการเมืองซึ่งเมื่อปฏิบัติการเรียกว่า “องค์อธิปัตย์” และเมื่อไม่ปฏิบัติการเรียกว่า “รัฐ” เป็นผู้อยู่ใต้ปกครองเมื่อเขาเคารพกฎหมายที่องค์คณะการเมืองหรือองค์อธิปัตย์ซึ่งเขาเป็นสมาชิกอยู่นั้น ได้ให้ความเห็นชอบ (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษ์, 2556, น. 87)

1.2.3 แนวคิดว่าด้วยกฎหมาย รัฐบาล และศาสนา

1) *กฎหมาย* คือ การแสดงออกของเจตจำนงทั่วไป ในความคิดรุสโซ กฎหมายมีค่าสูงส่งเทียบด้วยศาสนา ความยุติธรรมและเสรีภาพมีอยู่ได้ก็โดยกฎหมายซึ่งเป็นสถาบันที่สูงส่งที่สุดของมนุษย์ ดังที่เขียนในจดหมายถึงมิราโบ ในปี ค.ศ.1767 ที่ว่า “ในความคิดอันมีมาช้านานของฉันทัน ปัญหาอันสำคัญในทางการเมืองก็คือ การค้นพบรูปแบบการปกครองที่ให้กฎหมายอยู่นเหนือมนุษย์” สำหรับรุสโซ กฎหมายคือ การสะท้อนออกของระเบียบแบบแผนอันสูงส่ง รุสโซเห็นว่าบรรดากฎหมายที่รัฐสภาสมัยใหม่รวบรัดตรากันออกมานั้น ล้วนแต่ถ่างทอดกิเลสตัณหาอารมณ์และผลประโยชน์ชั่วครู่ชั่วยาม ในความคิดของรุสโซ กฎหมายต้องเข้าไปเกี่ยวพันแต่กับเรื่องที่เป็นการทำไปเช่นกับเจตจำนงที่ตรากฎหมายนั้นออกมา รุสโซเห็นว่ากฎหมายไม่อาจจะไม่ยุติธรรมได้ ทั้งนี้ก็โดยเหตุที่องค์อธิปัตย์หรือองค์คณะประชาชนเท่านั้นที่จะมีคุณสมบัติเป็นผู้ออกกฎหมายได้ องค์อธิปัตย์ก็คือพวกเราแต่ละคนและจะมีใครที่จะไม่ยุติธรรมกับตัวเองในส่วนที่เกี่ยวกับฝ่ายบริหารก็จะมีผู้บริหารคนใดจะอยู่นเหนือกฎหมายได้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารก็เป็นแต่เพียงผู้ปฏิบัติการองค์อธิปัตย์ ในการอยู่ใต้กฎหมายเราจะเป็นอิสระ ก็เพราะว่ากฎหมายต่างๆ นั้น อันที่จริงแล้วก็คือการบันทึกเจตจำนงของพวกเรา รุสโซเสนอความคิดว่าในกิจการนิติบัญญัตินั้นควรมีผู้นำทาง ซึ่งจะมาจัดระบบนิติบัญญัติ โดยการจัดทำกฎหมายมูลฐานให้กับประชาชาติหนึ่งในระยะเริ่มต้นของชีวิตการเมืองของเขา กฎหมายมูลฐานเหล่านี้จะเป็นแหล่งกำเนิดของสถาบันต่างๆ ที่ถาวร ปัจจุบันเราเรียกกฎหมายเหล่านี้ว่า “กฎหมายรัฐธรรมนูญ” นั่นเอง ผู้นำทางนิติบัญญัตินี้ไม่ใช่องค์อธิปัตย์โดย เขาไม่ปกครองบังคับบัญชามนุษย์ บัญชาที่แต่กฎหมาย เขาคือผู้ก่อตั้งรัฐ แต่เขาไม่มาร่วมเป็นสมาชิกของรัฐ กฎหมายที่ผู้นำทางได้ตราขึ้นมา

เขาจะไม่เป็นผู้บังคับใช้ องค์คณะประชาชนหรือองค์อธิปัตย์เท่านั้นที่จะใช้อำนาจนี้ (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทย์, 2556, น. 92-93)

2) *รัฐบาลและรูปแบบรัฐบาล* รุสโซ่จำแนกความแตกต่างระหว่างองค์อธิปัตย์กับรัฐบาลไว้ว่า องค์อธิปัตย์ คือ องค์คณะประชาชน ซึ่งตรากฎหมาย และรัฐบาลอันได้แก่ กลุ่มปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือองค์อธิปัตย์แสดงเจตจำนงออกมาโดยทางกฎหมาย ส่วนรัฐนั้นมีหน้าที่ดำเนินการ รัฐบาลก็คือ “รัฐมนตรีขององค์อธิปัตย์” ประชาชนไม่ได้ตั้งรัฐบาลขึ้นโดยทาง “สัญญา” แต่ตั้งขึ้นโดยทาง “กฎหมาย” และรุสโซ่ขยายความไว้ว่า ผู้มีอำนาจบริหารไม่ใช่ชายของประชาชน แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของประชาชน ประชาชนแต่งตั้งและถอดถอนตามใจชอบ เจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องเคารพเชื่อฟังประชาชนโดยไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ทั้งสิ้น ในระบอบของรุสโซ่ ระบอบการปกครองที่ชอบธรรมมีอยู่ระบอบเดียวเท่านั้น คือระบอบที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ระบอบการปกครองอื่นๆ ไม่อาจจะเป็นระบอบการปกครองที่ชอบธรรมได้ (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทย์, 2556, น. 92-93)

รุสโซ่ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับรูปแบบของรัฐบาลไว้ ดังนี้

(1) ประชาธิปไตย รัฐบาลรูปแบบนี้ คือ รัฐบาลที่องค์คณะประชาชนเป็นทั้งผู้ออกกฎหมายและเป็นผู้ออกมาตรการปลีกย่อยเพื่อใช้กฎหมาย โดยอำนาจบริหารถูกรวมเข้าอยู่กับอำนาจนิติบัญญัติ เป็นรูปแบบของการรวมอำนาจที่ประชาชนส่วนใหญ่ทำอย่างนับตั้งแต่ออกกฎหมายจนถึงกำหนดมาตรการในรายละเอียด รุสโซ่เห็นว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่เคยมีและจะไม่มีวันมี เป็นเรื่องที่ขัดกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ปกครองและคนส่วนน้อยถูกปกครอง เราไม่อาจนึกภาพประชาชนที่มาชุมนุมกันเพื่อถกเถียงพิจารณากันในเรื่องกิจการสาธารณะไม่หยุดไม่หย่อนได้ และก็มองเห็นได้ง่ายๆ ว่าประชาชนจะไม่สามารถตั้งกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่ได้โดยปราศจากการเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง และรุสโซ่ยังได้กล่าวถึงเงื่อนไขที่จะตั้งรัฐบาลแบบนี้ได้ คือ ประการแรกรัฐต้องมีขนาดเล็กมาก ประการที่สองต้องมีชนบประเพณีเรียบง่ายเพื่อหลีกเลี่ยงความมากเรื่องและการอภิปรายที่น่าเบื่อ จากนั้นต้องมีความเสมอภาคอย่างมากทั้งในฐานะตำแหน่งและความมั่งคั่ง เพราะความเสมอภาคในสิทธิและอำนาจจะไม่คงทน ประการสุดท้ายมีความฟุ่มเฟือยน้อยหรือไม่มีเลย เพราะความฟุ่มเฟือยเกิดจากความร่ำรวย หรืออาจทำให้ความร่ำรวยกลายเป็นความจำเป็น ซึ่งมีผลให้คนถูกทำลายด้วยความโลภ คนจนถูกทำลายด้วยความอยาก และทำให้เป็นทาสของค่านิยม และรัฐบาลรูปแบบนี้หมิ่นเหม่ต่อการเกิดสงครามกลางเมืองและความวุ่นวาย ด้วยเป็นรูปแบบที่เรียกร้องต้องการความแข็งแกร่งและความกล้าเพื่อธำรงคงอยู่ในตัวเอง พลเมืองต้องมีพลังและความหนักแน่นเป็นอาวุธ รัฐบาลแบบนี้จึงเป็นรัฐบาลอุดมคติ โดยกล่าวว่า “ประชาชนที่จะปกครองกันอย่างประชาธิปไตยเช่นนี้ได้ จะต้องเป็น

ประชาชนของพระเจ้า รัฐบาลที่สมบูรณ์แบบเช่นนี้ไม่เหมาะกับมนุษย์” (มอง ฌากส์ รูสโซ แพล โดย วิชาดา กิตติโกวิท, 2555, น. 113-115)

(2) อภิชนาธิปไตย เป็นรัฐบาลของคนกลุ่มน้อยซึ่งรูสโซชอบรัฐบาล ในรูปแบบนี้มากที่สุด ตามทฤษฎีของรูสโซมี 3 แบบ คือ โดยธรรมชาติ โดยการเลือก โดยการ สืบทอด แบบธรรมชาติเหมาะกับสังคมง่าย ๆ แบบที่สามเป็นรัฐบาลแบบที่เลวร้ายที่สุด รูสโซชอบ รัฐบาลรูปแบบที่สอง ซึ่งคือความหมายที่แท้จริงของอภิชนาธิปไตย เนื่องจากมีการแยกอำนาจนิติ บัญญัติกับบริหาร มีการเลือกเฟ้นตัวบุคคลโดยที่สมาชิกคณะรัฐบาลเป็นคนกลุ่มน้อย เป็นรัฐบาลที่ ปกครองโดยชนชั้นสูงที่มีการเลือกตั้ง และกิจการสาธารณะต่างๆ จะได้รับการพิจารณาอย่าง รอบคอบสามารถดำเนินการ ได้อย่างมีระบบและรวดเร็ว แต่ไม่ใช่เลือกคนรวบตลอด แต่ควรเลือก คนจนด้วย คุณค่าของคนนั้นควรได้รับความนับถือมากกว่าความร่ำรวย (มอง ฌากส์ รูสโซ แพล โดย วิชาดา กิตติโกวิท, 2555, น. 117-119)

(3) ราชาธิปไตย คือ รัฐบาลกษัตริย์อันเป็นรูปแบบที่อำนาจบริหารอยู่ที่ คนๆ เดียว รูสโซยอมรับรัฐบาลรูปแบบนี้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่ว่าจะต้องได้รับความเห็นชอบจาก ประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติก็หมายถึงว่าต้องมาจากการเลือกตั้งจึงจะมีความชอบธรรม รูสโซเรียก รัฐบาลในรูปแบบนี้ว่า “ระบอบกษัตริย์สาธารณรัฐ” (รูสโซ แพล โดย วิชาดา กิตติโกวิท 2555: 121)

3) *ศาสนาของราษฎร* (La religion civile) รูสโซเห็นว่า ศาสนาเป็น เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการสร้างเอกภาพทางสังคม อำนาจการเมืองและอำนาจทาง ศาสนาจะต้องไม่แยกจากกันเพื่อเอกภาพทางการเมือง แต่มันปราศจากซึ่งเอกภาพนี้เสียแล้ว ไม่ว่า รัฐหรือรัฐบาลไม่อาจจะได้รับการจัดตั้งขึ้นได้อย่างมั่นคง แต่ศาสนาที่รูสโซพูดถึงนั้นเป็นศาสนา ของราษฎร แตกต่างจากศาสนาโบราณและศาสนาโรมันคาทอลิก หลักหรือคำสอนของศาสนา ของราษฎรนี้ ต้องง่ายและมีจำนวนไม่มาก ได้แก่ การมีอยู่ของพระเจ้าที่ทรงพลังอำนาจชาญฉลาด เมตตาปราณี รอบรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูล ชีวิตในกาลข้างหน้า ความสุขของผู้เที่ยงธรรมการลงโทษ คนชั่ว ความบริสุทธิ์ของสัญญาประชาคมและของกฎหมาย เหล่านี้คือคำสอนในทางบวก ส่วนคำ สอนในทางลบนั้น คือ การไม่เคารพความเชื่อของผู้อื่น (พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย, 2556, น. 94) รูสโซไม่ ยอมรับหลักคำสอนที่ไม่ยอมรับศาสนาอื่น นั่นคือผู้ที่ไม่ยอมรับหลักคำสอนของศาสนาของราษฎร ผู้นั้นก็สมควรจะได้เป็นสมาชิกรัฐเช่นกัน ดังที่รูสโซกล่าวว่า “เราต้องยอมรับศาสนาทุกศาสนาที่ ยอมรับศาสนาอื่น ถ้าหลักคำสอนของพวกเขาไม่ได้ขัดกับหน้าที่ของพลเมือง แต่ใครที่กล้าพูดว่า ไม่ มีความรอดใดๆ นอกจากศาสนจักร นั้นต้องถูกขับออกจากรัฐ” (รูสโซ แพล โดย วิชาดา กิตติโกวิท, 2555, น. 231)

2. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของรุสโซ ในวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ฉบับแปลโดย ศุภชัย สุภผล (2555)

ความเรียงเรื่องต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ เป็นงานเรียงความชิ้นที่สอง ที่รุสโซเขียนส่งเข้าประกวดกับสถาบันคิมองโดยรุสโซเขียนขึ้นในปี ค.ศ.1754 และได้ตีพิมพ์อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1755 รุสโซได้แสดงความคิดเห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์เอง และความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่วิปริตผิดธรรมชาติ เรียงความชิ้นนี้เป็นงานเขียนที่โด่งดังมากในยุคนั้น แม้จะไม่ได้รับรางวัลใดๆ ดังเช่นเรียงความเรื่องแรกที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ทั้งนี้เนื่องจากรุสโซเขียนยาวเกินไปซึ่งผิดกติกาคิดว่าต้องไม่ยาวจนเกินไปและสามารถอ่านจบในสามสัปดาห์ ซึ่งกรรมการต้องใช้เวลาอ่านถึงสี่ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ตามเรียงความชิ้นนี้ถือเป็นงานที่สำคัญเล่มหนึ่งที่ทำให้รุสโซมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นนักคิดทางการเมือง (ศุภชัย สุภผล 2555: (8)-(10)) รุสโซกล่าวนำความเรียงฉบับนี้ด้วยการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการรู้จักตัวตนของมนุษย์และการรู้จักตนเอง โดยกล่าวว่า ในบรรดาความรู้ทั้งหมดทั้งมวลของมนุษย์อันมีประโยชน์มากที่สุดแต่ก้าวหน้าน้อยที่สุดก็คือความรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์เอง ดังข้อความที่สลัก ณ แผ่นหินบนวิหารแห่งเคลฟี ที่ว่า “จงรู้จักตนเอง” (Know Thyself) เป็นสิ่งที่สำคัญ ดังนั้นรุสโซจึงเห็นว่าหัวข้อของความเรียงชิ้นนี้น่าสนใจที่สุด แต่ก็เป็นหัวข้อที่ซับซ้อนมากเช่นกัน (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 13)

หากต้องการทราบถึงต้นเหตุของความไม่เสมอภาค เราต้องเข้าใจมนุษย์ในสภาวะดั้งเดิมก่อนที่จะเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น รุสโซแบ่งประเภทของความไม่เท่าเทียมกันเป็นสองประเภท คือ ความไม่เท่าเทียมกันตามธรรมชาติ หรือ ความไม่เท่าเทียมกันทางกายภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าไปโดยธรรมชาติ เช่น ความแตกต่างในเรื่องของอายุ สุขภาพ ความแข็งแรงของร่างกาย ตลอดจนความแตกต่างในเรื่องของคุณสมบัติของจิตและวิญญาณ ส่วนความไม่เท่าเทียมกันประเภทที่สอง คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางศีลธรรม หรือ ทางการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากการสมมุติขึ้นของมนุษย์เอง หรือเกิดจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์ทั้งหลาย เช่น การที่คนหนึ่งจะมีอภิสิทธิ์ในการหาความสุข หรือสร้างความเสียหายต่อมนุษย์คนอื่นๆ รวมถึงความร่ำรวย มีเกียรติมีชาติตระกูลดีกว่า มีอำนาจมากกว่า เป็นต้น สิ่งสำคัญที่รุสโซนำเสนอใน ความเรียงชิ้นนี้ คือ ความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่สิทธินั้นได้เข้ามาแทนที่การใช้กำลังความรุนแรง และสิ่งตามธรรมชาตินั้นถูกเปลี่ยนให้มาอยู่ภายใต้กฎหมาย เขาชี้ให้เห็นถึงการที่มนุษย์ได้ซื้อเอาความสุขอันจอมปลอมที่ดูเหมือนเป็นความสุขอันเที่ยงแท้ ด้วยราคาแห่งความสุขที่แท้จริง รุสโซตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับมนุษย์ในสภาวะ

ธรรมชาติไว้ว่า มนุษย์มีความแข็งแรงและว่องไวน้อยกว่าสัตว์อื่นๆ หลายประเภท เขาจะสนองความหิวได้อย่างเต็มที่ได้นาน โອ้ก คับกระหายของเขาด้วยลำธารสายแรกที่เขาพบ ฟ่อนคลายความอ่อนล้าด้วยการนอนใต้ต้นไม้ต้นที่ให้อาหารแก่เขา และด้วยสิ่งเหล่านี้ความต้องการของเขาก็ได้รับการตอบสนอง มนุษย์เลียนแบบกิจกรรมการกระทำของสัตว์ป่า มีสัญชาตญาณแบบสัตว์ป่า ซึ่งสัตว์ป่าแต่ละชนิดจะมีสัญชาตญาณเฉพาะตัว ในขณะที่มนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณเฉพาะของตน ทำให้เขาสามารถที่จะกินอาหารได้หลากหลาย ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตและดูแลตนเองได้ง่ายกว่าสัตว์อื่นๆ มนุษย์เคยชินกับการปรับตัวต่อสภาพอากาศและไม่เอื้อต่อการมีชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก พวกเขาต้องอดทนต่อความยากลำบาก ต้องปกป้องชีวิตจากสัตว์ร้ายด้วยร่างกายเปล่าปราศจากอาวุธ สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาจิตใจที่เข้มแข็งและหนักแน่นขึ้นมาได้ สำหรับเด็กๆ ก็เกิดมาพร้อมกับร่างกายที่ประเสริฐตามแบบบิดามารดา และค่อยๆ ทวีความแข็งแรงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มนุษย์มีพลังอำนาจตามเท่าที่เผ่าพันธุ์จะพึงมีได้ อย่างไรก็ตามมนุษย์คนป่าเหล่านี้มีเพียงร่างกายเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต ตรงข้ามกับร่างกายของมนุษย์ในปัจจุบันที่ไม่สามารถทำเช่นเดียวกับคนป่าเหล่านั้น เพราะร่างกายของเราขาดการฝึกฝน กิจกรรมและการกระทำของเราก็เป็นเหตุที่ทำให้ร่างกายเสียพลังกำลังและความว่องไวไป ดังนั้นพลังกำลังของคนป่าจึงเหนือกว่าคนเมืองอย่างใดก็ตาม มนุษย์ยังคงมีศัตรูอยู่อย่างหนึ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ ความบกพร่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ความเป็นทารก ความชรา ความเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ก็ยังคงเจ็บป่วยน้อยกว่าคนเมืองในปัจจุบัน (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 21-34)

ในด้านของอภิปรัชญาและศีลธรรม สัตว์ทุกชนิดสามารถมีความคิดได้ เพราะมันมีประสาทสัมผัส นอกจากนี้มันยังสามารถผสมผสานความคิดของพวกมันเองได้ในระดับหนึ่ง มนุษย์มีความแตกต่างกับสัตว์แก่เรื่องระดับความสามารถที่จะกระทำกรอย่างป็นเสรีของมนุษย์ ธรรมชาติได้ร้องเรียกและบงการต่อสัตว์ทุกตัวอย่างเท่าเทียมกัน และสัตว์ทุกตัวก็เชื่อฟังการบงการซึ่งมนุษย์เองก็รู้สึกถึงแรงขับนี้ แต่มนุษย์รู้ดีว่าตัวเองมีเสรีภาพที่จะทำตามหรือเลือกที่จะขัดขืนได้ และในสามัญถำนำถกที่มีต่อเสรีภาพนี้เอง จิตวิญญาณของพวกเขาก็จะแสดงสิ่งดังกล่าวออกมา มนุษย์ดั้งเดิมโดยธรรมชาติ ย่อมเริ่มต้นจากการกระทำแบบสัตว์แท้ๆ แล้วยกยระดับการกระทำของเขาให้อยู่เหนือธรรมชาติ การมีเจตจำนงหรือไม่มีเจตจำนงสิ่งเหล่านี้คือการกระทำอย่างแรกและเหนือสิ่งอื่นใดต่อจิตใจของเขาและมันจะเป็นเช่นนี้จนเกิดกระท้งเงื่อนไข่อื่นทำให้มีการพัฒนาแบบใหม่ขึ้นมา รัสโซได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไว้ว่า เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องร้อนไปโนป่าโดยปราศจากการอดสาหะ ปราศจากการติดต่อสื่อสาร ปราศจากที่อยู่ป็นหลักแหล่ง ปราศจากสงคราม ปราศจากการผูกพันซึ่งกันและกัน ปราศจากความปรารถนาในการทำร้ายผู้อื่น บางทิมมนุษย์เหล่านี้ยังไม่สามารถที่จะจดจำคนอื่นๆ ได้ป็นรายบุคคล พวกเขาเน้นการพิงตนเองและมีเพียงอารมณ์

ไม่กี่ประเภทเท่านั้น คือ อารมณ์อันอ่อนไหวและสติปัญญาอันเหมาะสมแก่สภาวะเช่นนั้น เพราะว่าพวกเขาได้รับรู้ได้แต่เพียงความต้องการที่แท้จริงของพวกเขา ด้วยเหตุนี้สภาวะธรรมชาติจึงเป็นสภาวะที่ไม่มีทั้งความก้าวหน้าและการศึกษาใดๆ การเพิ่มขึ้นของประชากรก็เป็นไปอย่างไร้จุดหมายมนุษย์ทุกคนเริ่มต้นชีวิตของพวกเขาจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน ตลอดหลายศตวรรษหมุนเวียนไปอย่างคืบคลอนเช่นเดียวกับยุคแรกที่มันเคยเป็นมา เผ่าพันธุ์ของมนุษย์มีอายุมากขึ้นแต่ตัวมนุษย์ยังคงอยู่ในสภาวะที่เป็นเด็กน้อยอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่าความไม่เท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาตินั้น ไม่มีเพียงความไม่เท่าเทียมกันด้านกายภาพ เช่น สุขภาพ ร่างกายเท่านั้น (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 43-68)

ในช่วงสภาวะเปลี่ยนผ่าน ก่อนการเกิดสังคมการเมืองตามความคิดของรุสโซ่นั้น เป็นผลมาจากสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ต้องการความสมบูรณ์ ความต้องการความสมบูรณ์นี้เป็นสิ่งที่มนุษย์อยากได้มากกว่าสันติภาพ แม้ว่าต่างคนต่างอยู่ตามสภาพธรรมชาติมีสันติภาพ ความเสมอภาคและเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้มนุษย์ปรารถนาเป็นอันดับสองรองจากความสมบูรณ์ และความสมบูรณ์มนุษย์หาได้จากการร่วมมือหรือการพึ่งพิงบุคคลอื่นเท่านั้น แต่สิ่งที่มาทำลายจิตใจศีลธรรมของมนุษย์นั้นคือการเกิดมีกรรมสิทธิ์ขึ้นนั่นเอง มนุษย์คนแรกที่เริ่มต้นล้อมผืนดินแห่งหนึ่งพร้อมๆ กับบอกตนเองว่าเป็นของๆ ข้าและคนอื่นชื่อพอที่จะเชื่อคำกล่าวอ้างของมนุษย์คนนั้น คนที่กั้นรั้วนี้แหละเป็นผู้ก่อตั้งสังคมเป็นคนแรก ทำไมไม่มีใครสักคนที่ออกมาตีหมุดปักรั้ว หรือไปถล่มคุกคลองอันล้อมรอบที่ดินนั้นอยู่ และก็ร้องบอกเพื่อนมนุษย์คนอื่นว่าอย่าเชื่อมนุษย์หลอกหลวงคนนี้ เมื่อก่อนผลผลิตจากผืนแผ่นดินทุกอย่างเป็นของเราทุกคน และโลกใบนี้ก็ไม่ได้เป็นของใคร รุสโซ่เชื่อว่ามันเป็นไปได้อย่างมากที่มนุษย์ ในปัจจุบันจะผ่านเวลาเช่นนั้นมาจนถึงจุดๆ หนึ่งที่ไม่สามารถจะคงอยู่อย่างเดิมได้อีกต่อไป สภาวะสุดท้ายก่อนที่จะออกจากสภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้น ได้เปลี่ยนผ่านแต่ละเหตุการณ์รวมถึงพัฒนาการทางด้านจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 69-73)

ในที่สุดความก้าวหน้าก็ทำให้มนุษย์มาอยู่ในจุดที่พวกเขาจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เมื่อสติปัญญาของมนุษย์กว้างไกลขึ้น ความขยันขันแข็งมีมากขึ้น เลิกนอนใต้ต้นไม้ต้นแรกหรือถ้ำแห่งแรกที่เขาพบ พวกเขาเริ่มรู้จักทำวานด้วยก้อนหินคมๆ พวกเขาใช้มัน โคนต้นไม้ ขุดดิน ตัดกิ่งไม้มาสร้างกระท่อม ช่วงเวลานี้เองคือช่วงเวลาของการปฏิวัติครั้งแรก ที่จะนำมนุษย์ไปสู่การมีครอบครัว และสิ่งนี้ทำให้มนุษย์รู้จักทรัพย์สินส่วนตัวพ่วงมาด้วยการทะเลาะและการสู้รบกัน พัฒนาการแรกทางจิตใจของมนุษย์เป็นผลลัพธ์อันเกิดขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ที่รวมเอาสามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูก มาอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน ซึ่งเป็นต้นตอของการเกิดอารมณ์อันประณีตที่สุดในจิตใจมนุษย์ และพวกเขาก็พบว่า ถ้าพวกเขารวมตัวกันในการต่อสู้กับสัตว์ร้ายเหล่านั้น ภายใต้สภาวะแบบใหม่นี้ มนุษย์ยังคงมีชีวิตเรียบง่ายและสันโดษตลอดจนความต้องการในสิ่งต่างๆ

ยังมีน้อยอยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็เริ่มมีเครื่องมือที่ในการตอบสนองความต้องการของตน ดังนั้นมันจึงทำให้มนุษย์ในเวลาที่มีความสุขจากการมีเวลาว่างอย่างเหลือเฟือ อีกทั้งพวกเขาก็ได้ใช้เวลาว่างนั้นสร้างสิ่งต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ตัวเขาให้มากขึ้นไปอีก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่มีในรุ่นพ่อแม่ของพวกเขา แต่นั่นก็คือ โซตรวนเส้นแรกที่พวกเขาเอามาลำตนเองอย่างไม่รู้ตัว ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นทำให้ร่างกายและจิตใจอ่อนแอลงเรื่อยๆ พวกเขาคิดว่าสิ่งที่พวกเขาสร้างขึ้นมานี้เป็นสิ่งที่จำเป็นจริงๆ ขาดมันไปไม่ได้ แต่ในขณะที่พวกเขาได้ครอบครองสิ่งเหล่านี้ไว้ พวกเขาจะรู้สึกว่าคุณเองไม่มีความสุขถ้าสูญเสียสิ่งเหล่านี้ไป ทั้งที่เวลาครอบครองมันพวกเขาก็ไม่มีความสุขอยู่ดี (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 74-76)

ก้าวแรกซึ่งนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน คือ การที่มนุษย์มารวมกลุ่มกัน แต่ละคนก็เริ่มที่จะพิจารณาคนอื่นๆ และปรารถนาให้คนอื่นๆ หันมาสนใจตนเองบ้างเช่นกัน และนั่นก็คือการให้คุณค่าที่พวกเขาสมมุติขึ้น ใครก็ตามที่หน้าตาดีสุด แข็งแรงที่สุด ฉลาดหลักแหลมที่สุด ก็จะถูกสนใจมากที่สุด จนเกิดการแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็นสองพวก คือ พวกหนึ่งเป็นกลุ่มที่คนอื่นให้คุณค่าว่าดี เขาก็จะเริ่มหยิ่งยโสหลงตัวเองและถูกเหยียดหยามผู้อื่น อีกกลุ่มก็คือฝ่ายที่คนอื่นไม่ให้คุณค่า พวกนี้ก็จะเกิดความรู้สึกอับอายและอิจฉาริษยา สิ่งทั้งสองนี้จะกลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่จุดจบของความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสาและความสุขตามที่เคยมีมาในสภาวะธรรมชาติ ความเท่าเทียมกันเลือนหายไปเมื่อมีเรื่องทรัพย์สินปรากฏขึ้นมา แรงงานจะกลายเป็นสิ่งจำเป็น ป่าที่เคยกว้างสุดลูกหูลูกตาได้กลับกลายเป็นที่นา ซึ่งมองไปด้วยหยาดเหงื่อของมนุษย์ และในทันทีที่มนุษย์จำเป็นต้องหลอมและตีเหล็ก คนอื่นๆ ที่ไม่ได้ทำงานก็จำเป็นต้องหาอาหารมาให้คนเหล่านี้ โดยเฉพาะกรณีที่จำนวนคนงานมีเพิ่มมากขึ้นแต่จำนวนคนที่ไปหาอาหารเพื่อคนทั้งหมด มีจำนวนน้อย และบางคนจำเป็นต้องใช้อาหารเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับเหล็กที่คนอื่นทำขึ้น จนในท้ายที่สุดพวกเขาก็ได้ทราบถึงความลับของการใช้เหล็กเป็นเครื่องมือเพื่อเพิ่มปริมาณอาหาร ดังนั้นเมื่อการเพาะปลูกและการทำเกษตรได้เกิดขึ้นก็ทำให้ศิลปะวิทยาการเกี่ยวกับ โลหะและการเพิ่มขึ้นของความ ต้องการที่จะใช้โลหะมากตามไปด้วย จึงเกิดการแบ่งสันปันส่วนผืนดิน มีการตระหนักถึงเรื่องการมีอยู่ของทรัพย์สิน กฎแรกแห่งความยุติธรรมก็เกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องสิ่งต่างๆ ที่แต่ละคนมีอยู่และเพื่อบ่งบอกว่าทุกๆ คนสามารถที่จะมีทรัพย์สินได้ และพวกเขาก็พบว่าทรัพย์สินของพวกเขามีวันสูญเสียไปได้ รวมถึงพบว่าต้นกำเนิดของทรัพย์สินมาจาก “แรงงาน” ซึ่งมนุษย์สามารถใช้แรงงานลงไปในสิ่งต่างๆ เพื่อให้กลายเป็นทรัพย์สินของเขา ด้วยแรงงานของสองมือเท่านั้นที่ทำให้ผู้เพาะปลูกสามารถอ้างสิทธิ์ต่อผลผลิตซึ่งเขาได้ลงแรงไป และยังผลให้เขามีสิทธิ์ต่อที่ดินผืนนั้นด้วย²

² จากคำอธิบายในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานและทรัพย์สินของรุสโซในตอนนี้ ซึ่งให้เห็นว่ารุสโซได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากจอห์น ล็อก ที่เขียนไว้ในหนังสือตำราสองเล่มว่าด้วยการปกครอง (Two Treatises on Government)

มนุษย์ในสถานะนี้อาจจะยังคงมีความเท่าเทียมกันได้ ถ้าความสามารถของคนทุกคนเท่าเทียมกัน และถ้าปริมาณของการใช้เหล็กและการบริโภคอาหารมีความสมดุลกันอยู่ แต่มันไม่มีอะไรเลยที่จะรักษาความสมดุลไว้ได้ และในไม่ช้ามันก็จะเสียสมดุลไป กล่าวคือ คนที่แข็งแรงก็สามารถทำงานได้มากกว่าคนอ่อนแอ คนที่มีทักษะมากกว่าก็สามารถหาประโยชน์ได้มากกว่าคนที่มีทักษะน้อยกว่า คนที่สติปัญญาดีก็สามารถค้นพบวิถีทางที่จะใช้แรงงานของตนให้น้อยลงได้ ในขณะที่พวกเขาวันก็มีความต้องการเหล็กมากขึ้น เช่นเดียวกับคนดีเหล็กก็ต้องการข้าวสาลีเพิ่มขึ้น และในขณะที่คนทั้งสองพวกต่างต้องทำงานอย่างเท่าเทียมกัน พวกหนึ่งก็กลับได้รับผลประโยชน์มากมายจากแรงงานของเขาในขณะที่เดียวกันอีกพวกหนึ่งก็กลับทำงานไปเพื่อให้ตนเองจะมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงไปวันๆ เท่านั้น เช่นนี้แล้วความไม่เท่าเทียมกันตามธรรมชาติที่มนุษย์ไม่เคยได้สัมผัสมาก่อนก็ค่อยๆ ปรากฏออกมาจนกลายเป็นความไม่เท่าเทียมกัน อันเกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ตอนนี้จะสังเกตเห็นศักยภาพทั้งหมดที่ได้รับการพัฒนาขึ้น สิ่งที่เราเรียกว่าที่สุดคือ การนำเพื่อนมนุษย์คนอื่นลงมาเป็นทาส ในขณะที่คนรวยก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการรับใช้ และคนจนก็ต้องการความช่วยเหลือ หรือแม้แต่คนที่ไม่รวย ไม่นจนก็ไม่สามารถอยู่ได้โดยปราศจากคนทั้งสองพวกนี้ มนุษย์จำเป็นต้องยอมให้คนอื่นหาประโยชน์จากตน ทั้งนี้ก็เพื่อความสุขของตนเอง และเขาก็ต้องแกล้งทำให้คนอื่นเข้าใจว่าพวกเขากำลังได้ประโยชน์จากสิ่งที่ทำอยู่ไม่ว่าจะจริงหรือไม่ก็ตาม สุดท้ายแล้วก็เกิดความทะเลาะเบาะแว้งความกระหายที่จะยกระดับโชคชะตาของคนแต่ละคนขึ้น ด้วยความอิจฉาริษยาอย่างลับๆ ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งเมื่อพวกเขาสวมหน้ากากแห่งความมีเมตตาเพื่อให้ตนเองปลอดภัย ต่างฝ่ายต่างหาประโยชน์จากความฉิบหายของอีกฝ่ายหนึ่ง เหล่านี้เป็นผลลัพธ์แรกที่เกิดมาจากทรัพย์สิน และเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะแยกมันออกมาได้จากการเกิดขึ้นของความไม่เท่าเทียมกัน เมื่อความเท่าเทียมกันแต่เดิมได้ถูกทำลายไป สิ่งที่มาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ การยึดครองทรัพย์สินโดยคนรวย การลักขโมยโดยคนจน จิตใจมนุษย์เต็มไปด้วยความโลภ และความทะเลาะเบาะแว้ง นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งอันถาวรระหว่างคนที่อ้างสิทธิของผู้ที่แข็งแรงกว่ากับคนที่อ้างสิทธิของผู้มาก่อนซึ่งจะจบลงด้วยการนองเลือด ดังนั้นสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นี้ได้กลายเป็นภาพของสถานะสงครามอันน่ากลัว มนุษยชาติก็เสื่อมทรามไร้ซึ่งความสุข พวกเขาไม่อาจย้อนกลับหรือยกเลิกผลลัพธ์อันทุกข์ทรมานนี้ไปจากสังคมที่พวกเขาสร้างขึ้นมาได้เลย ด้วยที่

(ศุภชัย ศุภผล 2555: 128) ตามทัศนะของลอร์ด แรจงาน (Labor) เป็นตัวกำหนดคุณค่า (Value) และระบุนิติ (Private Right) ในการครอบครองทรัพย์สินนั้นๆ (Ownership) นั้นหมายความว่าเมื่อมนุษย์เข้าไปดำเนินการกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ผลแอปเปิ้ล ต้นไม้ หรือแร่ธาตุต่างๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดจับจองสิ่งๆ นั้นก็จะตกเป็นของผู้ที่ใช้แรงงาน ผู้ที่นั่นที่ถ้าเราต้องการจะสร้างบ้านปลูกสวน เราต้องเป็นคนเดินเข้าไปตัดไม้เลื้อยไม้ ขุดดิน หว่านเมล็ด รดน้ำ พรวนดิน เราจึงจะเป็นเจ้าของได้ (ธนา 2552: http://philtech2006.blogspot.com/2010/12/blog-post_03.html)

พวกเขาได้ลงแรงไปโดยการใช้ศัภษาภาพต่างๆ ที่ตนมีไปในทางที่ผิดด้วยการยกย่องให้เกียรติ ต่อสิ่งที่น่าอับอาย และด้วยการกระทำอันสับสนนี่เองก็ได้้นำพวกเขาไปยืนอยู่บนปากขอบแห่งความพินาศ ดังที่รูสโซได้ยกคำกล่าวนี้ขึ้นมา

“ทั้งคนมั่งมีและคนยากจนต่างก็ตกใจสุดขีด เมื่อเขาได้พบเห็นความชั่วแบบใหม่ที่เกิดขึ้น พวกเขาต่างก็มองหาหนทางที่จะหลบหนีออกจากความมั่งคั่งของเขา และจงเกลียดจงชังต่อสิ่งนี้ที่ครั้งหนึ่งเขาปรารถนาแทบเป็นแทบตายเพื่อจะได้มันมา”³ (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 87)

ไม่นานนักมนุษย์ก็รู้สึกได้ถึงสถานะสงครามที่กำลังแวดล้อมตนอยู่ โดยเฉพาะพวกคนรวยเป็นพวกเดียวที่ต้องแบกรับทุกอย่างไว้ เกิดความไม่มั่นคงในทรัพย์สินที่พวกเขาได้มา เนื่องจากการมีกำลังไม่เพียงพอที่จะปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตของตนเอง แต่ในขณะที่พวกโจรรวมกลุ่มกันได้ด้วยความหวังร่วมกันต่อสิ่งที่จะปล้นมา คนมั่งมีก็ถูกกดดันด้วยความจำเป็นจนในที่สุดเขาก็คิดแผนการอันแยบยลที่สุดตั้งแต่เคยมีมา นั่นก็คือ การหลอกใช้กำลังอำนาจอันเดียวกันกับที่ละเมิดเขาด้วยการเปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นคนที่ต้องปกป้องเขา วิธีการก็คือสร้างแรงบันดาลใจให้พวกนั้นยึดถือ ตลอดจนสร้างสถาบันแบบใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อตัวเขาดังที่เขากล่าวประกาศว่า พวกเราน่าจะรวมตัวกันเพื่อปกป้องคนที่อ่อนแอกว่า รวมถึงปกป้องรักษาทรัพย์สินของมนุษย์ทุกๆ คนที่เขาเป็นเจ้าของอยู่ด้วยการให้พวกเราสถาปนากฎแห่งความยุติธรรมและกฎแห่งสันติภาพ ซึ่งบังคับคนทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น และไม่เอื้อประโยชน์ต่อคนใดคนหนึ่งเป็นการเฉพาะ ด้วยการทำให้คนแข็งแรงและคนอ่อนแอกลับมาเสมอภาคกันภายใต้พันธะหน้าที่ที่มีต่อกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือให้พวกเราเป็นการรวมกันให้เป็นอำนาจสูงสุด ซึ่งจะปกครองเราเยี่ยงกฎหมายที่เต็มไปด้วยปัญญา อันจะป้องกันและปกป้องสมาชิกทั้งหมดขององค์คณะจากศัตรูเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสามัคคีที่กลมเกลียวกัน ดังคำกล่าวข้างต้น ก็ได้้นำพามนุษย์ให้อ้าแขนตอบรับสู่โชครวน ด้วยความหวังว่ามันจะปกป้องเสรีภาพของพวกเขาไว้ได้ ประกอบกับที่พวกเขามีความฉลาดมากพอในการรับรู้ข้อดีของการมีสถาบันทางการเมือง แต่ไม่มีประสบการณ์มากพอที่จะมองเห็นอันตรายในอนาคต ส่วนคนอื่นๆ ก็คิดไปถึงความจำเป็นในการสละเสรีภาพส่วนน้อยเพื่อที่จะรักษาเสรีภาพส่วนใหญ่ไว้ ดังเช่นนั้นแล้วก็นำไปสู่การเกิดขึ้นของสังคมและกฎหมาย

³ รูสโซอ้างคำกล่าวนี้มาจากงานเรื่อง “Metamorphosed” ของ พิบลิอุส โอวิดิวส นาโซ (Publius Ovidius Naso หรือ Ovid) ซึ่งในตอนทีกล่าวถึงนี้เป็นตอนที่ เทพแห่งไวน์ที่ชื่อบัคคัส หรือ ไดโอนิอุส (Bacchus / Dionysus) ได้ลบลบกาลให้ไมดัส (Midas) สมปรารถนาตามคำอธิษฐานของเขาที่ว่าเมื่อตนเองจับต้องสิ่งใดก็ขอให้กลายเป็นทองคำ แต่เมื่อไมดัสได้ตามคำขอแล้วก็เกิดความทุกข์ขี้ขี้หนัก เพราะทุกสิ่งที่เขาจับต้องไม่ว่าจะเป็น อาหาร ลูกสาว หรือหาสรบใช้ ก็ได้กลายเป็นทองไปหมด สุดท้ายไมดัสอดอยากหิวโหยจนเกือบตาย ทั้งๆ ที่เขามีทองเต็มไปหมด และเรื่องนี้ก็จบลงด้วยการที่ไมดัสต้องไปขอร้องให้บัคคัสถอนคำอธิษฐานให้ตนเองกลับกลายเป็นอย่างเดิม (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 129)

อันจะกลายมาเป็นพันธะ ข้อผูกมัดอันใหม่ล่าสุดต่อคนยากไร้ ตลอดจนมันจะเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่คนรวย ซึ่งหลักการเหล่านี้ทำลายเสรีภาพตามธรรมชาติ รวมทั้งจะเป็นการสถาปนากฎเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินและความไม่เท่าเทียมกันขึ้น พวกมนุษย์คนอื่นที่เหลือก็จำเป็นต้องรวมกำลังกันขึ้นบ้างเพื่อตอบโต้พวกแรก ในไม่ช้าสังคมต่างๆ ก็ได้ขยายตัวและกระจายออก กระทั่งมนุษย์ไม่สามารถหนีออกจากโซ่ตรวน ถึงกระนั้นทุกๆ คนก็ได้ยินยอมที่จะอยู่กับมันไปตลอดกาล เช่นนี้แล้วกฎหมายก็ได้กลายมาเป็นกฎทั่วไปของพลเมืองแทนที่กฎธรรมชาติ การเกิดขึ้นของรัฐบาลในระยะแรกไม่ได้มีรูปแบบที่แน่นอน ตลอดจนการรวมตัวดังกล่าวก็ขาดแคลนความรู้อันประเสริฐและประสบการณ์อันเพียงพอ ดังนั้นมนุษย์จึงมองเห็นแต่ความไม่สะดวกสบายในปัจจุบันไม่ได้คิดจะวางแผนสิ่งต่างๆ ไว้ล่วงหน้าปล่อยให้เป็นที่ของโอกาสและเมื่อถึงช่วงไป ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดของสิ่งดังกล่าว อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ได้พยายามแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์แต่มันก็ไม่มีประโยชน์เพราะสิ่งที่พวกเขาควรจะทำจริงๆ ก็คือ การปิดกวดสิ่งต่างๆ ออกไปและรวมถึงเอาสิ่งเก่าๆ ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นต้นตอของปัญหาออกไปด้วย และเมื่อรากฐานมีความมั่นคงแข็งแรงแล้ว พวกเขาจะสามารถสร้างคณาสนอันใหญ่โตขึ้นมาบนรากฐานนั้นได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บัญญัติกฎหมายผู้เปี่ยมไปด้วยความฉลาดกระทำ⁴ สังคมที่ก่อตั้งขึ้นในครั้งแรกเป็นเพียงการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ส่วนประสิทธิภาพของการตกลงร่วมกันเป็นเพียงแค่การใช้ประสบการณ์เป็นเรื่องง่ายมากที่คนฝ่าฝืนข้อตกลงจะไม่ต้องถูกลงโทษ และเป็นเรื่องยากมากที่จะเอาผิดคนๆ หนึ่ง ซึ่งมันทำให้กฎหมายไม่เป็นกฎหมายและผู้กระทำผิดสามารถหลบเลี่ยงโทษได้ ความไร้ระเบียบได้กระจายออกไปอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงจุดที่ปัจเจกบุคคลต้องมารวมกันคิดถึงอันตรายของการไว้วางใจอำนาจสาธารณะ และพวกผู้ปกครองก็จะถูกบังคับให้ยอมฟังเสียงเรียกร้องจากประชาชน ดังนั้นการกล่าว (สุกซัย สุกผล, 2555, น. 80-93)

รูสโซกล่าวถึงเริ่มแรกของการที่มนุษย์ก้าวเข้าสู่การปกครองอย่างเบ็ดเสร็จ คือการมุ่งหน้าสู่ความเป็นทาส ด้วยเหตุผลเพื่อต้องการป้องกันตนเองจากการถูกกดขี่ข่มเหง หรือด้วยเหตุผลเกี่ยวกับการปกป้องรักษาทรัพย์สินสมบัติ เสรีภาพ และชีวิตของพวกเขาไว้ ดังนั้นจึงเกิดข้ออ้างและเกิดหลักการพื้นฐานของสิทธิทางการเมืองที่ว่า ประชาชนได้มอบตนเองแก่ผู้นำไม่ใช่เพื่อเอา

⁴รูสโซหมายถึงไลเคอร์กัส (Lycurgus) มีชีวิตในช่วงเก้าร้อยปีก่อนคริสตกาล เป็นผู้บัญญัติกฎหมายให้กับนครรัฐสปาร์ต้า โดยยึดถือหลักสามข้อ คือ ความเท่าเทียมกัน (Equality) ของพลเมืองทุกคนแต่ไม่รวมทาสและสตรี, ความเข้มแข็งทางการทหาร (Military), และความเคร่งครัดต่อกฎเกณฑ์ (Austerity) หลักสามข้อนี้รวมกันเรียกว่า คุณธรรมของชาวสปาร์ต้า (Virtues of Spartan) ส่งผลให้นครรัฐสปาร์ต้ามีความเข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของนครรัฐกรีกอื่นๆ มาก (สุกซัย สุกผล 2555: 131)

ตนเองลงมาเป็นทาส แต่มันเป็นไปเพื่อการชำระไว้ซึ่งเสรีภาพของพวกเขาเอง ดังที่พลินี⁵ ได้กล่าวแก่จักรพรรดิทราจัน ว่า “การที่เรามีผู้นำก็เพื่อให้ผู้นำนั้นปกป้องพวกเรา จากการที่พวกเราจะต้องมีเจ้านาย” (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 94) การสถาปนาการปกครองแบบทรราชนั้นไม่ได้เป็นการสนใจ มั่นค่อนข้างยากที่จะแสดงให้เห็นถึงความสมเหตุสมผลของสัญญาอันผูกพันกับคนฝ่ายเดียวเท่านั้น ซึ่งฝ่ายหนึ่งได้รับอนุญาตให้ทำอะไรก็ได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ได้เลย ดังนั้น สิ่งที่ทำได้ในตอนนี้ ก็คือการพิสูจน์ถึงความหลงผิดของฝ่ายเสียเปรียบที่ไปมอบตัวเองให้กับสัญญาดังกล่าว แต่ระบบนี้แตกต่างกับกษัตริย์ที่ฉลาดและดี ดังที่เพลโต กล่าวไว้ว่า “ความสุขแบบสมบูรณ์ที่สุดของอาณาจักรก็คือ การที่ผู้ได้ปกครองเชื่อฟังเจ้าผู้ปกครอง ต่อมาเจ้าผู้ปกครองก็เชื่อฟังกฎหมาย และเมื่อกฎหมายเป็นสิ่งที่ยุติธรรม มันก็จะนำไปสู่ความดีร่วมกันเสมอ” (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 97) ในด้านเสรีภาพซึ่งเป็นสมบัติอันสูงส่งที่สุดของมนุษย์ พวกเราได้ลดคุณค่าของมนุษย์ลง ด้วยการนำตัวเราไปอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์ที่ถูกพันธนาการด้วยสัญชาตญาณ ตลอดจนฝ่าฝืน ผู้ที่ได้สร้างเราด้วยการยกเลิกของทุกอย่างที่มีค่าจากราชชาติทิ้งไปทั้งหมดและด้วยการยอมก่ออาชญากรรมทั้งหลาย เพื่อจะสร้างความพึงพอใจให้ผู้ควบคุมที่ป่าเถื่อน โดยไม่สนใจธรรมชาติผู้สร้างมา ดังที่ซามูเอล ปูเฟนดอร์ฟ⁶ ได้กล่าวว่า ถ้าคนๆ หนึ่งสามารถที่จะโอนทรัพย์สินของตนเองให้คนอื่น โดยการยินยอมและการทำสัญญา เขาเองก็สามารถที่จะยกเสรีภาพของตนให้กับคนอื่นได้ด้วย สำหรับคำกล่าวนี้รูสโซกล่าวว่ามันเป็นการใช้เหตุผลที่ย่ำแย่มาก เพราะว่าทรัพย์สินที่ถ่ายโอนไปนั้นมันเป็นของนอกกาย เราไม่เป็นทุกข์เลยหากถูกนำไปใช้อย่างผิดๆ แต่ในทางกลับกันมันจะเกี่ยวข้องกับตัวเราอย่างมาก ถ้าเสรีภาพของเราถูกนำไปใช้อย่างผิดๆ เราย่อมรู้สึกผิดเมื่อถูกบังคับให้กระทำหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในการก่ออาชญากรรม นอกจากนี้สิทธิต่อกรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน ซึ่งมันเป็นสิ่งที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์ และสิทธินั้นก็ทำให้มนุษย์สามารถจัดการต่อสิ่งต่างๆ ที่ตนเป็น

⁵ พลินีผู้หนุ่ม (Pliny the Younger) เป็นนักกฎหมาย นักเขียน และข้าหลวง โรมัน มีชีวิตในช่วงปี ค.ศ.62-113 เป็นหลานของพลินีผู้อาวุโส (Pliny the Elder) จากประวัติศาสตร์โรมันบันทึกว่าพลินีเป็นผู้หนึ่งในบรรดาคนที่ช่วยวางรากฐานการปกครองและกฎหมายในสมัยของจักรพรรดิโรมันทราจัน (Emperor Trajan) (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 115)

⁶ ซามูเอลปูเฟนดอร์ฟ (Samuel Pufendorf, ค.ศ.1632-1674) เป็นนักทฤษฎีกฎหมายชาวเยอรมัน งานชิ้นสำคัญ ของเขาคือหนังสือสองเล่มว่าด้วยหน้าที่ของมนุษย์และพลเมืองอันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ (The Two Books on the Duty of Man and Citizen According to Natural Law, ค.ศ.1682) แนวคิดหลักของเขาคือการแสดง عدمเห็นด้วยกับหลักการเรื่องกฎธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องสภาวะธรรมชาติในหนังสือลิวีซัน (Leviathan, ค.ศ.1651) ของโทมัส ฮ็อบบส์ ซึ่งเสนอว่าในสภาวะธรรมชาติก็คือสภาวะสงครามที่มนุษย์ทุกคนเป็นศัตรูต่อกัน แต่ปูเฟนดอร์ฟเสนอในทางตรงกันข้ามว่าในสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะสันติสุข แต่เป็นสันติสุขที่ประปรายและไม่มั่นคง ดังนั้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องตกลงร่วมกันเพื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมืองเพื่อธำรงสันติสุขดังกล่าวให้มั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยแนวคิดลักษณะนี้จะเห็นว่าปูเฟนดอร์ฟได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อ จอห์น ล็อก (John Locke) เป็นอย่างมาก (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 130)

เจ้าของอยู่อย่าง ไรก็ได้ แต่มันจะไม่ใช้ในกรณีของสิ่งที่ธรรมชาติให้มาตั้งแต่เกิด (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 99)

หากพิจารณาความไม่เสมอภาค ภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันออกไป พวกเราจะพบว่าการสถาปนากฎหมายและสิทธิแห่งทรัพย์สินจะเป็นลำดับขั้นแรก ส่วนการก่อตั้งผู้ปกครองจะเป็นลำดับขั้นที่สอง และการเปลี่ยนแปลงผ่านจากอำนาจอันชอบธรรมไปสู่การใช้อำนาจตามอำเภอใจจะเป็นขั้นที่สามซึ่งเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้นเองสถานะของคนแข็งแรงอ่อนแอ ก็จะอยู่ในลำดับที่สอง และลำดับที่สามก็จะเป็นสถานะของนายกับทาส ซึ่งมันเป็นระดับขั้นสุดท้ายของความไม่เท่าเทียมกันและท้ายที่สุดในขั้นนี้เอง คนอื่นๆ ทั้งหมดก็จะร่วมกันก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่เพื่อที่จะสลายรัฐบาลลงให้หมดสิ้น การเพิ่มขึ้นของความไม่เสมอภาคระหว่างประชาชนกับผู้นำ ซึ่งในไม่ช้ามันก็ได้ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นระหว่างปัจเจกบุคคล โดยที่แต่ละคนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพันๆ แบบโดยขึ้นอยู่กับกิเลส ความสามารถ และสิ่งแวดล้อมที่จะนำไป ผู้ปกครองไม่สามารถที่จะช่วงชิงอำนาจอันไม่ชอบธรรมโดยปราศจากการสร้างผู้สนับสนุนซึ่งพวกเขาถูกบังคับให้กลายเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งในนั้น นอกจากนี้พลเมืองจะไม่มีวันยินยอมให้ตัวเองถูกกดขี่ เว้นแต่ว่าพวกเขาถูกกระตุ้นด้วยความทะเยอทะยานหรือเพราะว่าพวกเขามองแต่สิ่งที่อยู่ข้างใต้โดยไม่ยอมมองสิ่งที่อยู่เหนือพวกเขาขึ้นไปและมันได้ทำให้พวกเขารักการถูกรอบงำมากกว่าความเป็นอิสระ (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 103-105)

กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันของอิทธิพลและอำนาจ ทั้งๆ ที่ปราศจากการแทรกแซงของรัฐบาล กล่าวคือ การมารวมตัวเป็นสังคมเดียวกัน มันได้บังคับให้พวกเขาเปรียบเทียบตนเองกับคนอื่นๆ และมันทำให้พวกเขาค้นพบสิ่งที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลจากการมีปฏิสัมพันธ์ที่คนหนึ่งมีต่ออีกคนหนึ่ง ความแตกต่างนี้มีอยู่หลายประเภทตั้งแต่ความมั่งคั่ง ความสง่างามหรือตำแหน่งสูงต่ำ ตลอดจนอำนาจและความสามารถส่วนตัว ลี้อย่างนี้เป็นหลักการใหญ่ๆ ทั่วไปที่คนในสังคมจะใช้วัดคนอื่นๆ ในบรรดาความไม่เท่าเทียมกันสี่ประเภทนี้ คุณสมบัติส่วนตัวจะเป็นต้นกำเนิดของความไม่เสมอภาคแบบอื่นๆ ส่วนความมั่งคั่งจะเป็นความไม่เท่าเทียมกันในแบบสุดท้าย เพราะว่าความมั่งคั่งด้วยตัวของมันเองนั้นจะสามารถใช้ประโยชน์ในเรื่องของการแสวงหาความสมบูรณ์พูนสุขได้อย่างทันใจ และมันเป็นสิ่งที่ยากที่สุดที่จะใช้สื่อสาร ตลอดจนมันสามารถที่จะใช้ซื้อความไม่เท่าเทียมกันประเภทอื่นๆ ได้ในทันที พบว่ามนุษย์ก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติมากและพวกเขากำลังจะก้าวไปถึงความเสื่อมถอย กล่าวโดยสรุปมีสิ่งเลวจำนวนมากว่าสิ่งดีที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย และสุดท้ายคนรวยจำนวนหยิบมือและคนที่มียอำนาจล้นมือผู้อยู่บนจุดสูงสุดของโชคชะตาและเกียรติยศ ในขณะที่ฝูงชนต่างดิ้นรนในความอยากและความมีคבוד เพราะว่าพวกคนรวยได้ให้ค่าต่อสิ่งต่างๆ ที่พวกตนมีและคนอื่นๆ ที่เหลือไม่มี (ศุภชัย สุภผล, 2555, น. 105-107)

ด้วยข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะนำมาซึ่งข้อดีข้อเสียของรัฐบาลทั้งปวงที่ถูกนำมาพิจารณาควบคู่ไปกับสิทธิของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ซึ่งจะฉีกหน้าฉากแห่งความแตกต่างทั้งหลายอันอยู่ภายใต้ความไม่เท่าเทียมกันที่ซ่อนอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของรัฐบาลเหล่านั้นและการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกแผ่นดินที่เวลาจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลังจากนั้นเองเราก็จะเห็นคนจำนวนมากถูกกดขี่จากราชภายในรัฐด้วยข้ออ้างเรื่องการระมัดระวังภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น จะเห็นการกดขี่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่รู้ว่าจะหยุดยั้งการกดขี่นั้นไว้ด้วยวิธีอันใดที่ชอบธรรม สิทธิพลเมืองและอิสรภาพแห่งชาติจะค่อยๆ จางหายไปทีละนิดๆ พวกเราจะเห็นการเมืองของประชาชนถูกจำกัดอยู่แค่กับเรื่องของการทำเพื่อเงิน แทนที่จะเป็นเรื่องของเกียรติยศในการปกป้องผลประโยชน์ทั่วไป จากสิ่งนี้จะเกิดความจำเป็นในการเก็บภาษี พวกชาวนาผู้หมดอาลัยตายอยากก็จะทิ้งที่นาของตนไปในเวลาสงบสุข ตลอดจนทิ้งคราดและคันไถเพื่อที่จะไปพกดาบแทน พวกเราจะเห็นกฎหมายอันทรงเกียรติที่อันตรายและแปลกประหลาด พวกเราจะเห็นผู้ทำหน้าที่ปกป้องปิตุภูมิซึ่งในไม่ช้าหรือเร็วก็ได้กลายมาเป็นศัตรูของปิตุภูมิเสียเองด้วยการแคว้งมิดไปมาเหนือเพื่อนพลเมืองคนอื่นๆ ของเขาและพวกเราจะได้ยินพวกเขาพูดว่า

“ถ้าท่านออกคำสั่งให้ใช้ดาบแทงไปที่อกที่ชายน้องชายของกระผม หรือให้แทงไปที่คอหอยพ่อแม่ของกระผม หรือแม่แต่แทงไปที่ท้องกรรยาของกระผมซึ่งกำลังตั้งครรรภ์อยู่ กระผมก็จะทำตามคำสั่งทั้งหมด แม้ว่ามือขวาของกระผมไม่ต้องการจะทำก็ตาม”⁷ (สุกษัย สุกษผล, 2555, น. 107-108)

นี่คือลำดับขั้นสุดท้ายของความไม่เสมอภาค และจุดนี้เองคือจุดที่ครบรอบวงจรที่จะมาบรรจบกับจุดเริ่มต้นที่เราเดินออกมา ณ ที่นี้ปัจเจกบุคคลทั้งหมดจะกลับไปสู่ความเสมอภาคอย่างเช่นในตอนแรก นั่นก็เพราะว่าพวกเขาไม่มีอะไรเหลือเลย พวกเขาไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายยกเว้นภายใต้เจตจำนงของผู้เป็นนายเท่านั้น ณ ที่นี้เองความคิดเรื่องหลักการความยุติธรรมก็สูญหายไปอีกครึ่งเหมือนในอดีต และทุกๆ สิ่งได้ย้อนกลับไปอยู่ภายใต้กฎของผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด ซึ่งผลลัพธ์ของมันจะนำไปสู่สภาวะธรรมชาติแบบใหม่ เป็นผลมาจากความเสื่อมถอยจนถึงขีดสุด สัญญาแห่งการปกครองก็ยุติลงด้วยการปกครองแบบทรราชที่เป็นเจ้านายเหนือหัวแต่เพียงผู้เดียว ทรราชเท่าที่เขายังเป็นผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด และเมื่อมีผู้ที่แข็งแกร่งกว่ามาเขี่ยเขาลงได้ เมื่อนั้นเขาก็ไม่มีสิทธิที่จะประท้วงจากการใช้กำลังรุนแรงนั้น ทุกๆ สิ่งก็ได้เกิดขึ้นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และอะไรก็ตามที่เป็นผลลัพธ์ของการปฏิวัติที่รวดเร็วและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มนุษย์คนไหนๆ ก็ไม่

⁷ บทความนี้รัฐ โสขกมาจากบทนิพนธ์ว่าด้วยสงครามกลางเมือง (On The Civil War) ของชาวกรีกโรมันที่ชื่อว่า มาคุส ลูคา นุส (Marcus Lucanus หรือเรียกสั้นๆ ว่า Lucan) เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กันระหว่างจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) และปอมป์เปย์ (Pompey) ซึ่งเรื่องนี้ ได้วาดภาพให้เห็นว่าปอมป์เปย์นั้นเป็นพระเอกที่ต่อสู้เพื่อรักษาหลักการ (สุกษัย สุกษผล, 2555, น. 133)

สามารถที่จะกล่าวโทษถึงความไม่ยุติธรรมที่เขาได้รับจากคนอื่นได้เลย นอกจากคิดเสียว่าตนเองนั้น โขศไม่ดี หรือเป็นเพราะตนเองไม่มีความรอบคอบพอ (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 109)

จากสภาวะธรรมชาติเข้าสู่สภาวะที่เป็นสังคม ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านเป็นไปอย่างช้าๆ ในช่วงนั้นเองจะพบว่ามีความกังวลใจจำนวนมากต่อปัญหาทางการเมือง นอกจากนี้จะพบว่ามนุษย์มีคุณสมบัติแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย มนุษย์แบบดั้งเดิมนั้นค่อยๆ สูญหายไป สังคมก็ไม่ได้มอบอะไรให้เลยนอกเสียจากการรวมตัวกันของมนุษย์ที่เสื่อมถอย และอารมณ์อันจอมปลอม ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือผลลัพธ์ที่มาจากความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ของมนุษย์ทั้งหลาย ประสบการณ์ได้ยืนยันอย่างหนักแน่นเกี่ยวกับความคิดที่สอนเราว่า มนุษย์คนป่ากับมนุษย์ผู้มีอารยธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องของสิ่งที่อยู่กันเบื้องของหัวใจกับความชอบพอกมนุษย์ที่เจริญแล้วจะมีความสุขขึ้นมาได้ก็ด้วยการทำให้คนอื่นประสบกับความทุกข์ ส่วนลมหายใจของพวกคนป่ามีแต่สันติภาพและความเป็นอิสระ พวกเขาปรารถนาแต่เพียงที่จะมีชีวิตอยู่อย่างไม่ดิ้นรนอะไร แม้แต่ “ภาวะไร้อารมณ์ต่อสิ่งต่างๆ” ของพวกสโตอิก⁸ ก็ไม่อาจจะเทียบเคียงความเฉยเมยไม่แยแสต่อทุกๆ สิ่งรอบตัวของพวกคนป่าเหล่านี้ได้ ในทางตรงกันข้ามพวกมนุษย์ที่อยู่ในสังคม จิตใจของพวกเขาดิ้นตัวตลอดเวลา จิตใจของพวกเขามุ่งไปด้วยเหตุและไม่มีคำว่าพัก อาบเหงื่อต่างน้ำ ทำงานจนตัวตาย แม้แต่ตอนที่ตายแล้วเขายังจัดวางท่าทางของศพเหมือนตอนที่ตนเองยังมีชีวิตอยู่ พวกเขาสละชีวิตเพื่อจะได้มีชีวิตที่อมตะ จ่ายเงินให้กับเจ้าพนักงานศาลต่างๆ ที่เขาเกลียด หรือเอาเงินให้พวกคนมั่งมีต่างๆ ที่พวกเขาชิงชัง พวกเขาไม่เคยหยุดที่จะได้รับเกียรติในการรับใช้คนเหล่านี้ พวกเขาไม่เคยอายที่ให้ค่าตนเองเป็นเพียงคนชั้นต่ำที่ต้องได้รับการปกป้องจากคนพวกนี้ พวกเขาภาคภูมิใจอย่างมากกับการเป็นทาสของตนเอง และพวกเขาก็พูดจาเหยียดหยามคนอื่นซึ่งไม่สามารถจะมีเกียรติเช่นเดียวกับเขาได้ (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 110)

จากเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบ รุสโซได้พยายามวางหลักการเกี่ยวกับต้นกำเนิดและวิวัฒนาการของความไม่เสมอภาค ตลอดจนการสถาปนาสังคมการเมืองและการนำมาซึ่งอย่างผิดๆ โดยเริ่มจากสภาวะธรรมชาติ และเติบโตขึ้นจากการพัฒนาด้านสติปัญญาของมนุษย์

⁸ ลัทธิสโตอิก (Stoicism) คือ ก่อตั้งโดยนักปรัชญาชื่อ ซีโนแห่งซิติกุม (Zeno of Citium) คำสอนของลัทธินี้ครอบคลุมหลายสาขาและมีอุดมคติเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ว่า สังคมที่ดีคือสังคมที่ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะหรือเชื้อชาติ ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิตไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว ของทุกอย่างเป็นส่วนรวม และหน้าที่ของรัฐคือการอบรมดูแลให้พลเมืองอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยไมตรีจิต แนวคิดนี้ได้แพร่ขยายออกไปในกรีกและโรมัน ตลอดจนรัฐบุรุษและนักคิดที่มีชื่อเสียงหลายคนของโรมันก็ประกาศตนเป็นสานุศิษย์ที่เชื่อถือลัทธิดังกล่าว จะเห็นว่าคล้ายคลึงกับแนวคิดของรุสโซบางส่วน เป็นไปได้ว่ารุสโซชื่นชอบรัฐบุรุษกรีกและโรมันหลายคนที่นับถือลัทธิสโตอิก ซึ่งอาจส่งผลให้รุสโซรับแนวคิดของลัทธิสโตอิกไปโดยไม่รู้ตัว (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 134)

จนท้ายที่สุดก็กลายมาเป็นสิ่งถาวรและชอบธรรมผ่านการสถาปนารัฐพิธีและกฎหมายทั้งหลาย เหตุฉะนั้นแล้วความไม่เท่าเทียมกันทางศีลธรรม หรือ ทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากกฎหมายที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับสิทธิตามธรรมชาติ เมื่อใดก็ตามที่มันไม่ได้ สัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันทางกายภาพ ความแตกต่างเท่านั้นที่เพียงพอที่จะกำหนดให้เกิด ความไม่เท่าเทียมกันท่ามกลางมนุษย์ผู้ที่เจริญแล้ว อภิสัทธรรมอันมีจำนวนเพียงหยิบมือสามารถมี สิทธิจะบริโภครวมของฟุ่มเฟือยได้อย่างตะกละตะกลาม ในขณะที่ฝูงชนผู้วิโยคกลับขาดแคลน สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ด้วยเหตุที่มันเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติอย่างชัดเจน ไม่ว่าเราจะให้ ความหมายของกฎธรรมชาติไว้อย่างไรก็ตาม (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 111-112)

3. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของ โทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes 1588-1679)

โทมัส ฮ็อบส์ เกิดใน ค.ศ. 1588 เป็นช่วงที่มีการชิงอำนาจกันระหว่างกษัตริย์และ รัฐสภานำสู่การเกิดสงครามกลางเมือง ฮ็อบส์จบจากอ็อกซ์ฟอร์ดเมื่อ ค.ศ. 1608 หน้าที่ที่จับเขาได้ เป็นครูสอนบุตรคนโตของวิลเลียมคาเวนดิช (William Cavendish) ซึ่งเป็นท่านเอิร์ลแห่งเดวอน เซอร์ และภายหลังได้เป็นเลขานุการของเขาด้วย ในช่วงที่จบจากอ็อกซ์ฟอร์ดจนถึง ค.ศ. 1640 เป็นเวลารวมสามสิบปีเศษ ที่ฮ็อบส์ไม่ได้เขียนงานที่เป็นความคิดของตนเองเลย แต่จากปี ค.ศ. 1640 จวบจนสิ้นชีวิตเมื่อ ค.ศ. 1679 รวมอายุได้ 91 ปี เขาผลิตผลงานเป็นจำนวนมากโดยงานที่มีชื่อเสียง ที่สุดจัดว่าเป็นงานชิ้นเอกของเขา คือ Leviathan ใน ค.ศ. 1651 เป็นหนังสือปรัชญาทางการเมือง ที่วางระบบแนวคิดไว้บนทฤษฎีเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ที่เดินตามรูปแบบวิทยาศาสตร์แบบ จักรกลในสมัยนั้น⁹ ซึ่งเขาได้สะสมประสบการณ์แนวคิดจากการได้พบปะกับนักคิดในยุโรปที่กำลัง บุกเบิกความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นแบบจักรกลในช่วงที่ต้องเดินทางติดตามบุตรของคาเวนดิช แนวคิดดังกล่าวแตกต่างจากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ของอริสโตเติลที่สอนในอ็อกซ์ฟอร์ดเป็นอย่างมาก ฮ็อบส์ได้พบกับกาลิเลโอ (Galileo) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกความคิดทางดาราศาสตร์และฟิสิกส์ ได้พบ กับเดการ์ตส์ (Descartes) ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่วางแนวคิดทางปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ และ เมื่อฮ็อบส์อายุ 40 ปี ขณะเดินทางไปฝรั่งเศสในฐานะผู้ติดตามบุตรของลอร์ดคลินตัน เขาได้ศึกษา ทฤษฎีเรขาคณิตของยูคลิดเขาประทับใจอย่างมากและเกิดแรงผลักดันในการเขียน Leviathan ขึ้นมา

⁹ สมัยศตวรรษที่ 17 กำลังมีแนวคิดใหม่ในการปฏิวัติวงการวิทยาศาสตร์ คือ เดินตามวิธีการทางเรขาคณิตที่ยูคลิด (Euclid) ใช้โดยเริ่มจากคำนิยามไปสู่ความจริงที่ไม่ต้องพิสูจน์และไปสู่การพิสูจน์ทฤษฎีต่างๆ

งานเขียนของฮ็อบส์ Leviathan ได้รับยกย่องจากนักปรัชญาหลายคนว่าเป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาครอบคลุมและมีการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน และปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความเป็นเลิศในการเสนอความคิด โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ และนำผลการวิเคราะห์นี้ มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีการเมือง ฮ็อบส์เชื่อว่า การกระทำของมนุษย์ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงปรารถนา กระทำเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการและหลีกเลี่ยงสิ่งที่รังเกียจหรือกลัวและมีความปรารถนาไม่สิ้นสุด ได้สิ่งหนึ่งที่ต้องการแล้วก็อยากได้สิ่งอื่นต่อไป ดำเนินไปตามแรงขับภายในจิตใจเพื่อผลประโยชน์แก่ตนเองทั้งสิ้น ดังที่ฮ็อบส์ได้เขียนไว้ในหนังสือ Leviathan ว่า “การกระทำอย่างจงใจทั้งหมดของมนุษย์มุ่งไปที่ประโยชน์แก่ตนเอง และการกระทำเช่นนั้นที่มีเหตุผลที่สุดได้แก่ การกระทำที่นำไปสู่เป้าหมายของตน ได้มากที่สุด” (Thomas Hobbes, 1998, p.97 อ้างถึงใน อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-22)

ฮ็อบส์วิเคราะห์รัฐในลักษณะที่เป็นกลไกเช่นเดียวกับสิ่งอื่นในธรรมชาติและเช่นเดียวกับมนุษย์ เปรียบรัฐเป็นเสมือนเครื่องจักรที่มนุษย์สร้างขึ้นเลียนแบบตัวมนุษย์เอง องค์อธิปัตย์เปรียบเสมือนจิตวิญญาณที่ทำให้ชีวิตและการเคลื่อนไหว เจ้าหน้าที่รัฐเปรียบได้กับข้อต่อกระดูก การให้รางวัลและการลงโทษเปรียบได้กับเส้นประสาทที่กำกับให้ทุกคนทำตามหน้าที่ เมื่อรัฐเป็นประดิษฐกรรมของมนุษย์ ฮ็อบส์จึงพยายามหาคำตอบว่ามนุษย์สร้างรัฐขึ้นมาเพื่ออะไร โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ว่าหากไม่มีรัฐมนุษย์จะอยู่ในสภาพเช่นไรเพื่อให้เข้าใจถึงความจำเป็นที่จะสร้างรัฐขึ้นมา ฮ็อบส์เรียกสภาพที่มนุษย์อยู่กัน โดยไม่มีรัฐว่า “สภาวะธรรมชาติ” (State of nature) เขาอธิบายว่าเป็นสภาพที่ปราศจากอำนาจส่วนกลางมาบังคับบัญชามนุษย์และยังไม่เกิดสังคมขึ้นมา มองว่าสภาวะเช่นนี้มีมนุษย์มีความเท่าเทียมกันนั่นคือ มนุษย์มีสมรรถนะทางร่างกายและจิตใจใกล้เคียงกัน ในด้านร่างกายแม้แต่คนที่อ่อนแอกว่าก็สามารถเอาชนะคนที่แข็งแรงได้โดยใช้เล่ห์กลหรือการรวมกำลังกับคนอื่นได้ ทางด้านสติปัญญาฝึกฝนได้หรืออาศัยประสบการณ์จนกระทั่งแต่ละคนมีปัญหาใกล้เคียงกัน ด้วยความหมายของความเท่าเทียมกันดังกล่าว ทำให้มนุษย์ไม่ไว้ใจกัน เพราะในสภาพที่มนุษย์ต้องการทรัพยากรอันมีจำกัดเหมือนกันในการดำรงชีวิตต่างก็ต้องแย่งชิง เมื่อมีความเท่าเทียมกันทุกคนก็เชื่อว่าสามารถแก่งแย่งเอาชนะผู้อื่นได้ มนุษย์จึงเป็นศัตรูกัน ดังนั้นจึงใช้เหตุผลที่จะปกป้องตนเองด้วยการ “ลงมือก่อน” คือใช้ทุกวิถีทางให้ผู้อื่นอยู่ใต้อำนาจตน จนแน่ใจว่าไม่มีผู้ใดแข็งแรงพอที่จะชนะตนเองได้ ในสภาพที่ทุกคนกระทำเช่นนี้ จึงเกิดสภาวะสงคราม (State of war)¹⁰ นั่นคือทุกคนเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้ตลอดเวลา สภาวะมนุษย์ที่

¹⁰ สงครามในที่นี้ฮ็อบส์ใช้ในความหมายพิเศษ ปกติ สงคราม จะหมายถึงการต่อสู้ระหว่างประเทศ หรือ ระหว่างกลุ่มคน แต่ฮ็อบส์ใช้ในความหมายที่เป็นสภาวะระหว่างบุคคล และฮ็อบส์ไม่ได้หมายถึงการต่อสู้กันตลอดเวลาแต่หมายถึงสภาพที่ทุกคนรู้ว่าแต่ละคนพร้อมที่จะใช้อำนาจครอบงำผู้อื่นเมื่อมีโอกาส และฮ็อบส์เรียกสภาวะที่ตรงข้ามกับสงครามว่า “สันติภาพ” (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-23)

อยู่ร่วมกันโดยไม่มีอำนาจรัฐมาจัดระเบียบเช่นนี้ อาจจะเป็นสภาพที่ร้ายกาจเกินจริงแต่ฮ็อบส์ก็ได้ว่า หากใครคิดว่ามนุษย์มีจิตใจที่ดีกว่านี้ ก็ขอให้ดูเอาเองว่าเวลาที่เรานอกบ้านนั้น ทำไมเรา จึงใส่กุญแจบ้าน และเมื่อมนุษย์อยู่ในสภาพดังกล่าว ย่อมหมายความว่า การประกอบอาชีพ การทำ เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นศิลปะและวัฒนธรรมก็ไม่เกิดขึ้น รวมถึง สังคมมนุษย์ก็มิอาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน ดังที่ ฮ็อบส์ได้สรุปไว้ว่า “...ชีวิตมนุษย์นั้น โดดเดี่ยว ยากไร้ แร้นแค้น เป็นเยี่ยงสัตว์ และสิ้น” (Thomas Hobbes 1998: p. 84. อ้างถึงใน อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-23)

มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่ฮ็อบส์บรรยายไว้นั้น ไม่ได้เป็นการอ้างข้อเท็จจริงทาง ประวัติศาสตร์ แต่เป็นการกล่าวในเชิงสมมติว่า หากไม่มีรัฐแล้วการมนุษย์อยู่กันเช่นไร ดังจะเห็น ได้จากที่ฮ็อบส์กล่าวว่า แม้จะไม่เคยมีช่วงเวลาใดเลยที่บุคคลต่างๆ อยู่ในสภาวะสงครามที่ว่านี้ แต่ให้สังเกตดูประเทศต่างๆ ในสมัยของฮ็อบส์ ก็ล้วนไม่ไว้ใจกันและกัน จ้องที่จะรุกรานกันอยู่ ตลอดเวลา เพราะไม่มีอำนาจส่วนกลางมาจัดระเบียบให้ทุกประเทศปฏิบัติ จากตรงนี้จะพบว่า สภาวะธรรมชาติ ของฮ็อบส์นั้น เป็นสภาวะเชิงสมมติที่อาศัยความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เป็นพื้นฐานนั่นเอง (อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-24)

กล่าวโดยสรุปแนวคิดของฮ็อบส์ มองมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติโดยพื้นฐานมีจิตใจ โหดร้ายและซึ่ขลาดกลัวความตาย แม้ว่าจะมีเสรีภาพเท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติแต่มนุษย์ก็ กระทำทุกหนทางเพื่อประโยชน์ส่วนตน จึงเป็นสภาวะที่เต็มไปด้วยการต่อสู้แย่งชิงทำลายล้าง เปรียบดังสงคราม มนุษย์จึงพยายามที่จะออกจากสภาวะดังกล่าวโดยตกลงร่วมกันมอบอำนาจ ให้กับคนใดคนหนึ่งแต่งตั้งเป็น “องค์อธิปัตย์” เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและปราบปรามไม่ให้มนุษย์ฆ่า ฟันกันเอง

4. แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองของ จอห์น ล็อก

(John Locke 1632-1704)

จอห์น ล็อก มีชีวิตอยู่ในช่วงที่อังกฤษประสบกับวิกฤตทางการเมืองหลายครั้งด้วยกัน ที่สำคัญคือสงครามกลางเมือง ปี ค.ศ. 1642 ถึง 1649 และการปฏิวัติ ค.ศ. 1688 ที่เรียกกันว่า The Glorious Revolution ซึ่งเป็นผลมาจากการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างรัฐสภากับกษัตริย์ อังกฤษมี ธรรมเนียมการปกครองที่รัฐสภาเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจของกษัตริย์ และมีประเด็นเรื่อง การแบ่งนิชายของศาสนาคริสต์เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย การช่วงชิงอำนาจกันนั้นมีมายาวนานจากการ ที่แต่ละฝ่ายตีความธรรมเนียมต่างกัน นำไปสู่สงครามกลางเมืองที่เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1642 เนื่องจาก

พระเจ้าชาร์ลที่หนึ่งปกครองโดยไม่เรียกประชุมสภานานถึง 11 ปี เรียกเก็บภาษีโดยมิได้ผ่านรัฐสภา สงครามครั้งนี้รัฐสภาชนะ ส่วนการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1688 เกิดจากหารที่พระเจ้าชาร์ลที่สองไม่มี รัชทายาท ตำแหน่งจึงต้องตกเป็นของน้องชายผู้นับถือคาทอลิก จึงเป็นที่หวาดกลัวกันว่าหาก น้องชายพระเจ้าชาร์ลที่สองขึ้นครองราชย์ ประเทศอังกฤษจะตกเป็นบริวารของพระสันตะปาปา และชาวโปรเตสแตนต์จะถูกกดขี่ นักการเมืองนำโดยเอิร์ลแห่งแชฟเบอร์รี่ (the Earl of Shaftbury) ได้เสนอกฎหมายเพื่อกีดกันพระอนุชาของพระเจ้าชาร์ล แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะพระเจ้าชาร์ลซึ่งยุบสภา ตัดหน้าเสียก่อนและไม่เรียกประชุมสภาอีกเลยเมื่อทรงสิ้นพระชนม์ พระอนุชาก็ขึ้นครองราชย์เป็น พระเจ้าเจมส์ที่สอง พระองค์ทำหลายอย่างเพื่อให้ฝ่ายคาทอลิกเป็นใหญ่ อีกทั้งพระมเหสีของ พระองค์ก็ประสูติพระราชโอรส ซึ่งแน่นอนว่ากษัตริย์องค์ต่อไปก็จะเป็นคาทอลิก ทำให้แมรีพระราชธิดาซึ่งเป็นโปรเตสแตนต์ที่ไม่ได้ขึ้นครองราชย์ ในที่สุดเหล่าขุนนางกลุ่มหนึ่งได้ทำหนังสือเชิญ วิลเลียมออฟออเรนจ์ จากฮอลันดาซึ่งเป็นสามีของแมรีให้ยกทัพมายึดราชสมบัติจากพระเจ้าเจมส์ วิลเลียมเป็นราชบุตรเขยที่เป็น โปรเตสแตนต์ กองทัพวิลเลียมประสบความสำเร็จ เหล่าขุนนาง อัญเชิญให้วิลเลียมและแมรีขึ้นครองบัลลังก์ร่วมกัน (อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-43 – 6-61)

ในช่วงนี้ปฏิวัติ ค.ศ. 1688 นี้ ล็อกได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับโดยผ่านเอิร์ลแห่งแชฟเบอร์รี่ ขณะที่ล็อกศึกษาวิชาแพทย์อยู่ที่ออกซ์ฟอร์ด แชฟเบอร์รี่ป่วยด้วยโรคตับได้เดินทางมาที่ออกซ์ฟอร์ด เพื่อใช้น้ำในละแวกนั้นเป็นยารักษา ขณะนั้นล็อกอายุ 34 ปี เป็นเพื่อนกับหมอยาของแชฟเบอร์รี่ ได้นำ น้ำไปให้และได้พูดคุยกัน แชฟเบอร์รี่ประทับใจล็อกมาก หลังจากนั้นได้เชิญล็อกมาอยู่ร่วมกับ ครอบครัวคน ทำหน้าที่เป็นหมอประจำตัวและเป็นที่ปรึกษา ตลอดจนเป็นครูให้ลูกของเขา และได้ มอบตำแหน่งหน้าที่ด้านกิจการและธุรกิจบางอย่างให้ล็อกด้วย แชฟเบอร์รี่ปรึกษาเรื่องการเมืองและ ไม่ปิดบังข้อมูลความลับทางการเมืองใดๆ กับล็อกเลย จึงกล่าวได้ว่าล็อกได้ศึกษาการเมืองกับแชฟเบอร์รี่มาเยอะเช่นกัน ล็อกเริ่มเขียนงานทางปรัชญาโดยมีแชฟเบอร์รี่เป็นที่ปรึกษา หลังจากที่แชฟเบอร์รี่ ล้มเหลวในการเสนอกฎหมายเพื่อกีดกันพระอนุชาของพระเจ้าชาร์ลไม่ให้ครองบัลลังก์ แชฟเบอร์รี่ ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมกับผู้ต่อต้านพระเจ้าชาร์ลและวางแผนจะ โค่นล้มพระองค์ แชฟเบอร์รี่จึง ลี้ภัยไปฮอลแลนด์และหลังจากนั้น ไม่นานก็เสียชีวิต หลังจากนั้นยังมีการวางแผนปลงพระชนม์พระเจ้าชาร์ลอีก ในที่สุดล็อกก็ต้องลี้ภัยไปฮอลแลนด์ในปี ค.ศ. 1683 ล็อกจะมีส่วนรู้เห็นในการวางแผน เหล่านี้หรือไม่นั้น ไม่อาจทราบได้ ในช่วงที่ล็อกลี้ภัยพระเจ้าชาร์ลสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 1685 พระอนุชาก็ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าเจมส์ที่สอง แต่หลังจากที่วิลเลียมออฟออเรนจ์ โค่นบัลลังก์ ของพระเจ้าเจมส์ได้ ล็อกก็กลับมาอังกฤษในพระราชานาวาเดียวกันกับที่พาแมรีมาสมทบกับพระ สามี เมื่อกลับมาแล้วล็อกได้ตีพิมพ์หนังสือ Two Treatises of Government ในปี ค.ศ. 1689 โดยไม่ เปิดเผยว่าตนเป็นผู้แต่ง หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สุดทางปรัชญาการเมืองของล็อก

จากการที่ล๊อคเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิกฤตทางการเมืองในลักษณะข้างต้น ความคิดทางการเมืองของล๊อคย่อมเข้าข้างฝ่ายที่สนับสนุนการจำกัดอำนาจกษัตริย์ หนังสือ Two Treatises of Government มีเนื้อหาที่ทำให้เหตุผลสนับสนุนอย่างละเอียด หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์หลังจากการปฏิวัติสำเร็จแล้วและค่านำล๊อคได้กล่าวว่หนังสือเล่มนี้จะพิสูจน์ความชอบธรรมของการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าวิลเลียมนั้น ไม่ได้หมายความว่าล๊อคจะเขียนขึ้นมาเพื่อประจบผู้มีอำนาจในสมัยนั้น เพราะหนังสือเขียนขึ้นตั้งแต่ก่อนเกิดการการปฏิวัติแต่ล๊อคเขียนเพื่อแถลงหลักการทางการเมืองที่ตนคิดว่าถูกต้องที่สุดเท่านั้นเอง หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็นสองตอน ในตอนแรก หรือ First Treatise ล๊อคชี้ให้เห็นถึงความไร้เหตุผลของทฤษฎีเทวสิทธิ์โดยวิจารณ์หนังสือชื่อ Patriarcha แต่งโดย Sir Robert Filmer เพราะหนังสือเล่มนี้อ้างเหตุผลสนับสนุนทฤษฎีเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ เป็นหนังสือที่ฝ่ายสนับสนุนทฤษฎีนี้นำมาใช้อ้างถึง และ ในตอนที่สองของหนังสือ Two Treatises of Government ที่เรียกกันว่า The Second Treatise มีเนื้อหาหลักคือ การใช้เหตุผลสนับสนุนทฤษฎีที่จำกัดอำนาจของผู้ปกครอง และมีหัวใจสำคัญที่ล๊อคต้องการวิเคราะห์ คือ อำนาจในการปกครองที่ชอบธรรมนั้นมีที่มาอย่างไร ล๊อคใช้วิธีวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากการจินตนาการสภาพของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติอันปราศจากสังคมการเมือง จากนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าสังคมการเมืองที่ชอบธรรมเกิดขึ้นจากสภาพนั้นอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ใน The Second Treatise ที่มุ่งอธิบายเรื่องที่มาของรัฐบาล ขอบเขตอำนาจรัฐและเป้าหมายของอำนาจรัฐ และคำตอบในเรื่องนี้จะเป็นตัวกำหนดว่ารัฐควรมีขอบเขตอำนาจเพียงใด ควรมีเป้าหมายอะไร และจะพบคำตอบว่าอำนาจรัฐที่ชอบธรรมควรเป็นอย่างไร วิธีคิดเช่นนี้เป็นวิธีที่รู้จักกันในปัจจุบันว่าเป็นวิธีคิดแบบสัญญาประชาคม ซึ่งมีโครงสร้างหลักอยู่ที่การศึกษามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติและออบสร์กศึกษาเช่นนี้มาก่อนเช่นกัน แต่นักคิดแบบสัญญาประชาคมที่เป็นต้นแบบของล๊อคน่าจะเป็น แซมมวล พุฟเฟินดอร์ฟ (Samuel Pufendorf) ซึ่งมีเนื้อหาในส่วนที่ว่าด้วยสภาวะธรรมชาติใกล้เคียงกันที่สุด (อุทฤษฎ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-43 – 6-61)

ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ เป็นอีกระบบความคิดหนึ่งที่ล๊อคใช้ตอบประเด็นปัญหาที่ได้ตั้งไว้ ทฤษฎีนี้สืบสาวได้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณแต่ได้รับการพัฒนาจนเต็มรูปแบบในปรัชญาของอโควินัส ตามแนวคิดของอโควินัสกฎหมายธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของกฎนิรันดร์ (Eternal Law) เป็นกฎที่พระเจ้าใช้ในการปกครองจักรวาลและวางแผนความเป็นไปของจักรวาลและสรรพสิ่ง เป็นตัวกำหนดว่าแต่ละสิ่งมีเป้าหมายอะไรในการดำรงอยู่ กฎธรรมชาติเป็นกฎนิรันดร์ที่มนุษย์เข้าใจได้ด้วยเหตุผลของตนและเป็นกฎตามธรรมชาติของมนุษย์ กฎของพระเจ้าส่วนที่เกินขอบเขตของเหตุผลของมนุษย์นั้น มนุษย์สามารถเข้าใจและทำตามได้โดยผ่านศรัทธา และล๊อคได้แถลงทรรศนะเรื่องกฎหมายธรรมชาติโดยนำไปโยงกับพระเจ้าในศาสนาคริสต์ กฎธรรมชาติที่ล๊อคได้แถลงไว้สรุปได้ดังนี้

1. ห้ามทำลายชีวิตของตนเอง

2. ห้ามทำลายชีวิตสัตว์อื่นที่ตนครอบครองอยู่ ยกเว้นเพื่อจุดประสงค์ที่สูงส่งกว่า เช่น เพื่อเลี้ยงชีพตนเอง
3. ห้ามคุกคามชีวิต สุขภาพ เสรีภาพ และทรัพย์สินของผู้อื่น ยกเว้นเพื่อปกป้องชีวิตของตนเอง หรือ เพื่อเป็นการลงโทษให้ยุติธรรม
4. ทุกคนมีหน้าที่ที่จะรักษาไว้ซึ่งมวลมนุษยชาติ トラบใดที่ไม่ขัดกับข้อยกเว้นในข้อ 3. ข้างต้น

เหตุผลที่ลોકใช้พื้นฐานของกฎธรรมชาติ คือ สรรพสิ่งในโลกรวมทั้งมนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา ทุกสิ่งจึงเป็นสมบัติของพระเจ้า เรามิได้เป็นเจ้าของชีวิตของผู้อื่น ดังนั้นเราจะปฏิบัติต่อชีวิตของผู้อื่นตามที่เรปรารถนามิได้ พระเจ้าสร้างมนุษย์ทุกคนขึ้นมาให้เท่าเทียมกัน จะพบว่าเนื้อหาของกฎธรรมชาติของลોકนั้นมีที่มาจากตรรกะเรื่องพระเจ้า จากกฎธรรมชาติ ลોકจึงเอาสิทธิตามธรรมชาติออกมาจำนวนหนึ่ง ได้แก่ สิทธิในการปกป้องรักษาชีวิตของตน สิทธิในการปกป้องมนุษยชาติ และสิทธิในเสรีภาพ สิทธิหลักสองอย่างแรกนำไปสู่สิทธิอีกสองอย่างหลัง และลોકได้อธิบายให้เห็นว่าสิทธิในการปกป้องมนุษยชาตินำไปสู่สิทธิในการลงโทษผู้ละเมิดกฎธรรมชาติ นั่นคือต้องมีผู้บังคับใช้กฎและเนื่องจากทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการปกป้องมนุษยชาติ ผู้ที่มีสิทธิในการบังคับใช้กฎก็คือมนุษย์ทุกคน สิทธิในการลงโทษผู้กระทำผิดจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่ผู้ได้รับความเสียหายเท่านั้น เพราะหากผู้ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตายย่อมใช้สิทธินี้ไม่ได้จึงให้ผู้อื่นใช้สิทธินี้แทน ทั้งนี้การลงโทษต้องทำด้วยหลักของเหตุผลและมโนธรรมเหมาะสมกับความผิด ลોકอ้างว่าสิทธิในการลงโทษทำให้มนุษย์มีสิทธิจะทำลายชีวิตผู้อื่นได้ เช่น ผู้ที่ก่ออาชญากรรมร้ายแรง ทำลายชีวิตผู้บริสุทธิ์ ซึ่งไม่เป็นการขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ เพราะผู้ที่ละเมิดกฎธรรมชาติเป็นผู้ที่ไม่ทำตามเหตุผล เท่ากับละทิ้งความเป็นมนุษย์ มีค่าเท่าสัตว์ร้ายที่เราอาจทำลายเสียเพื่อปกป้องตนเอง (อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-43 – 6-61)

ดังนั้นในสภาวะธรรมชาติของลોક มนุษย์อยู่ร่วมกัน โดยมีกฎธรรมชาติควบคุมระเบียบ แต่ละคนบังคับใช้กฎเองโดยไม่มีอำนาจส่วนกลางมาเป็นสถาบันผูกขาดการบังคับใช้กฎ ซึ่งโดยรวมแล้วมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ และเป็นสภาวะที่มีสันติภาพ มีเจตจำนงที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันรวมถึงช่วยกันปกป้องชีวิต แน่นอนยอมมีผู้ไม่ทำตามกฎ แต่ทุกคนมีสิทธิในการบังคับใช้กฎธรรมชาติทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ส่วนใหญ่ทำตามกฎธรรมชาติ แต่เมื่อมีกรณีพิพาทและไม่มีคนกลางที่มีอำนาจมาตัดสิน แต่ละคนตัดสินกันเองเข้าข้างความคิดตนเอง กรณีพิพาทก็ยืดเยื้อเกิดสภาวะสงครามระหว่างคู่พิพาท ลોકเห็นเช่นเดียวกับฮ็อบส์ที่ว่า สภาวะสงครามทำให้มนุษย์ละทิ้งสภาวะธรรมชาติ แต่ตรรกะเรื่องสภาวะสงครามของลอคนั้นต่างจาก

พรรณณะของสื่อเป็นอย่างมาก ในขณะที่สื่อส่องว่าสภาวะสงครามเป็นสภาวะเดียวกันกับสภาวะ
 ธรรมชาติ แต่สื่อมองว่าสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะแห่งสันติภาพ และสภาวะสงครามไม่ใช่สิ่ง
 เดียวกับสภาวะธรรมชาติ และสภาวะสงครามอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในสภาวะธรรมชาติและในสังคม
 การเมืองได้เช่นกัน สื่อให้ความหมายสภาวะสงครามว่า เป็นสภาวะที่คนผู้หนึ่งพยายามจะมีอำนาจ
 เด็ดขาดเหนืออีกคนผู้หนึ่งโดยไม่ได้รับความยินยอม เป็นการบีบบังคับต่างๆ ที่ไม่มีสิทธิ ถือว่าเป็น
 การลิดรอนเสรีภาพของผู้อื่น เป็นการทำให้ผู้อื่นเป็นทาสตน สื่อกล่าวว่าเสรีภาพเป็นพื้นฐานของ
 ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีค่าสำหรับเรา ผู้ที่ลิดรอนเสรีภาพของเราได้ เขาย่อมสามารถลิดรอนชีวิตของเรา
 ได้เช่นกันหากเขาปรารถนาเช่นนั้น สื่อกล่าวว่าเราก็ย่อมมีสิทธิจะฆ่าผู้ที่กระทำเช่นนั้นกับเราได้
 เพื่อป้องกันตน สภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นได้ทั้งในสภาวะธรรมชาติและในสังคมการเมือง หากเกิดขึ้น
 ในสังคมการเมืองย่อมยุติลงได้ด้วยการบังคับใช้กฎหมายและตัดสินคดีโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่หาก
 เกิดขึ้นในสภาวะธรรมชาติซึ่งไม่มีอำนาจส่วนกลางมาตัดสิน สภาวะสงครามก็จะยึดเยื้อคุกคาม
 ความสงบสุขในสภาวะธรรมชาติ หากพิจารณาพรรณณะของสื่อในเรื่องสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะ
 เข้าใจความคิดของสื่อเรื่องสภาวะทั้งสองข้างต้นได้ดีขึ้น สื่อกล่าวว่าในระบบนี้ แม้ว่าจะมี
 กษัตริย์เป็นคนกลางตัดสินและบังคับใช้กฎหมายหากเกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกัน ทำให้
 ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกันนั้นไม่เป็นสภาวะธรรมชาติ เพราะมีคนกลางตัดสินคดีให้
 แต่หากเกิดมีกรณีพิพาทระหว่างประชาชนคนใดคนหนึ่งกับกษัตริย์จะไม่มีคนกลางมาตัดสิน
 กรณีพิพาทนี้ ความสัมพันธ์ของประชาชนกับกษัตริย์จึงยังคงอยู่ในสภาวะธรรมชาติ และหาก
 กษัตริย์ใช้อำนาจบังคับประชาชนก็เป็นการสร้างสภาวะสงครามระหว่างพระองค์กับราษฎรผู้นั้น
 ตามแนวคิดสภาวะธรรมชาติของสื่อคนนั่นเอง (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-43 – 6-61)

เมื่อสภาวะธรรมชาติไม่ใช่สภาวะเดียวกันกับสภาวะสงครามดังแนวคิดของสื่อแล้ว
 เหตุใดมนุษย์ต้องออกจากสภาวะนี้ สื่อให้เหตุผลว่า มนุษย์เลือกที่จะออกจากสภาวะธรรมชาติ
 แม้ว่าจะมีการจัดระเบียบในสภาวะนี้อยู่แล้ว โดยที่แต่ละคนใช้สิทธิในการวินิจฉัยและตัดสิน
 ข้อพิพาทกันเองตามกฎธรรมชาติ ตลอดจนถึงโทษผู้กระทำความผิด แต่การจัดระเบียบเช่นนี้ย่อมมี
 ปัญหาเกิดขึ้น ในเมื่อแต่ละคนเป็นคู่กรณีพิพาทเอง ความลำเอียงย่อมเกิดขึ้นทำให้การตัดสินขาด
 ความยุติธรรม สื่อได้แยกข้อบกพร่องไว้ดังนี้

1. ถึงแม้กฎธรรมชาติจะชัดเจนและเข้าใจง่าย แต่ความเขลาอันเกิดจากการไม่ได้ศึกษา
 ประกอบกับความลำเอียง ทำให้บางคนคิดว่ากรณีของตนไม่เข้าข่ายของกฎ
2. ในการตัดสินข้อพิพาท อารมณ์และความต้องการล้างแค้นจะทำให้ไม่อาจตัดสินได้
 อย่างยุติธรรม

3. ผู้บริสุทธิ์อาจไม่มีอำนาจพอที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีผลกำลังเหนือกว่า หรือมีพรรคพวกมากกว่า

เมื่อเกิดสภาวะสงครามขึ้น และไม่มีผู้ตัดสินที่เป็นคนกลาง สภาวะสงครามจะยึดยึด ครอบงำฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต และการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมตกเป็นทาสของอีกฝ่ายก็ไม่ได้ทำให้ สภาวะสงครามยุติลงได้ ล็อคจึงสรุปว่า สภาวะสงครามเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจออก จากสภาวะธรรมชาติ และละสิทธิในการบังคับใช้กฎธรรมชาติโดยมอบให้ชุมชนเป็นผู้มีสิทธิ อำนาจในการตัดสินข้อพิพาทและลงโทษผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ รวมถึงสิทธิใน การออกกฎหมายแต่เป็นกฎหมายที่ประกาศให้ทุกคนรับรู้ โดยได้รับความเห็นชอบจากทุกคนว่าเป็น เกณฑ์การตัดสินที่ถูกต้อง ชุมชนทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินที่เป็นคนกลาง การจัดระเบียบด้วย วิธีการใหม่นี้ ล็อคเรียกว่าเป็นสังคมการเมือง ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การขจัดความไม่สะดวกในสภาวะ ธรรมชาติ แตกต่างจากแนวคิดของฮอบส์ที่มนุษย์มอบอำนาจให้กับบุคคลผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง เท่านั้น ฮอบส์มองว่าการมอบอำนาจให้ชุมชนนั้นเป็นไปได้เพราะสภาวะธรรมชาติของฮอบส์นั้น เป็นสภาวะสงครามไม่สามารถรวมกันเป็นชุมชนได้ จึงเป็นความแตกต่างที่สำคัญของแนวคิดสภาวะ ธรรมชาติของทั้งสองนักคิดในเรื่องสภาวะธรรมชาติ (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-43 – 6-61)

กล่าวโดยสรุปแนวคิดของล็อค มองว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตทรัพย์สินและ แรงงานของตนเองติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และมนุษย์ก็มีเหตุผลสามารถใช้เหตุผลเข้าใจสิทธิตาม ธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น จึงไม่เกิดการประทุษร้ายแย่งชิงทรัพย์สินกัน ในสภาวะนี้ แต่อย่างไรก็ตาม มีการละเมิดในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์บางคนที่ไม่เคารพสิทธินี้ จึงเกิดการลงโทษและอาจมี การลงโทษที่เกินกว่าเหตุขึ้น มนุษย์จึงตัดสินใจตกลงร่วมกันยกอำนาจที่แต่ละคนมีในสภาวะ ธรรมชาติให้กับคนกลาง เพื่อทำหน้าที่ตัดสินความผิดและปกป้องทุกคนจากการถูกละเมิดสิทธิใน ชีวิตและทรัพย์สิน

5. ทฤษฎีสัญญาประชาคมกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติ

ด้วยทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้น มีวิสัยทัศน์ที่มีโครงสร้างหลักอยู่ที่การจินตนาการสภาพ ของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติอันเป็นสภาพที่ปราศจากสังคมการเมือง จากนั้นจึงจะชี้ให้เห็นถึง สังคมการเมืองที่ชอบธรรมนั้นเกิดขึ้นอย่างไร ทฤษฎีสัญญาประชาคมมีที่มาปรากฏครั้งแรกในบท สนทนาของเพลโต ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล และก่อตัวเป็นรูปร่างชัดเจนสมบูรณ์แบบใน ทรรศนะของ ฮอบส์ ล็อค และรูสโซ วิวัฒนาการที่ยาวนานเช่นนี้ทำให้ทฤษฎีมีรูปแบบหลากหลาย และซับซ้อน (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-36)

ในทฤษฎีของฮ็อบส์นั้น เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งสันติภาพอันจะนำชีวิตไปสู่ความสุขมนุษย์จึงจำเป็นต้องทำสัญญาร่วมกัน โดยยอมสละสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติให้แก่องค์อธิปัตย์ด้วยความสมัครใจ สิทธิและเสรีภาพส่วนที่สละนี้จะมีค่าเท่ากับสิทธิเสรีและภาพของคนที่จะไม่ถูกผู้อื่นละเมิด และนี่คือจุดกำเนิดของรัฐตามทฤษฎีของฮ็อบส์ จุดมุ่งหมายของสัญญา คือ การมอบอำนาจสูงสุดให้แก่องค์อธิปัตย์ เพื่อทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมายสำหรับจัดระเบียบให้สมาชิกของรัฐอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สัญญาที่ทำขึ้นนั้นเป็นสัญญาระหว่างประชาชนกับประชาชน มิใช่ระหว่างประชาชนกับองค์อธิปัตย์ องค์อธิปัตย์มิใช่คู่สัญญาของประชาชน ดังนั้นแม้ องค์อธิปัตย์จะกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้น ประชาชนไม่มีสิทธิเรียกร้องหรือโค่นล้มองค์อธิปัตย์ ทรราชเท่าที่องค์อธิปัตย์ยังสามารถคุ้มครองประชาชนให้มีความปลอดภัย ความปลอดภัยนี้มีไว้หมายถึงเฉพาะการรักษาชีวิต แต่หมายรวมถึงสิ่งดีงามทั้งปวงที่มนุษย์จัดหามาได้ด้วยความอุตสาหะของตน โดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่นตามกฎหมายแห่งรัฐ (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2538, น. 123-124)

สัญญาประชาคมในทฤษฎีของล็อก มีจุดมุ่งหมายของการตกลงร่วมกัน คือ การจัดตั้งองค์กรและสถาบันที่มีความเที่ยงธรรมในการบัญญัติและบังคับใช้กฎหมาย เมื่อสังคมถูกกำหนดขึ้นตามสัญญาประชาคม รัฐบาลจะได้รับการจัดตั้งขึ้นแต่ไม่ได้จัดตั้งโดยสัญญาประชาคม แต่จัดตั้งโดยความไว้วางใจชั่วคราว (fiduciary trust) โดยกำหนดให้มีสถานิติบัญญัติ (The legislature) เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ส่วนฝ่ายบริหาร (The executive) มีหน้าที่เป็นผู้รับใช้ อย่างไรก็ตามล็อกกล่าวว่าสถานิติบัญญัติมีอำนาจสูงสุดเฉพาะในระหว่างองค์กรของรัฐบาลเท่านั้น อำนาจที่เหนือกว่านั้นคือ อำนาจของประชาชน ภายใต้แนวคิดนี้ สิทธิแห่งรัฐทั้งหมดจึงเป็นของประชาชน ส่วนรัฐบาลมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งต่างจากทฤษฎีเทวสิทธิ (The theory of divine right) ที่ถือว่าผู้ปกครองเท่านั้นที่มีสิทธิ ส่วนประชาชนมีเพียงหน้าที่ที่จะต้องรับใช้ผู้ปกครอง และในทฤษฎีสัญญาประชาคมโดยทั่วไป ทั้งประชาชนและรัฐบาลมีสิทธิ แต่ภายใต้ทฤษฎีของล็อก (government as trust) สิทธิเป็นของประชาชนเท่านั้น ผู้ปกครองมีหน้าที่เพียงผู้รับใช้ โดยสาระหลักเกณฑ์แห่งสัญญา (contract) ผู้ที่กระทำสัญญาต่อกันต้องมีทั้งสิทธิและหน้าที่ ด้วยเหตุที่ล็อกไม่ต้องการให้ผู้ปกครองมีสิทธิ ล็อกจึงกำหนดให้ประชาชนทำสัญญาในระหว่างประชาชนเพื่อจัดตั้งสังคมขึ้นมิใช่จัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลจึงมิใช่คู่สัญญากับประชาชน รัฐเป็นแต่เพียงเครื่องมือ (instrument) เพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่สังคมต้องการ ด้วยความเชื่อมั่นในกฎแห่งธรรมชาติ (natural law) ล็อกจึงกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ในการแสวงหากฎหมาย (finding the law) ที่ดีสำหรับประชาชน มิใช่ทำหน้าที่กำหนดกฎหมายตามเจตนารมณ์ของผู้ปกครอง (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2538, น. 141-142)

ส่วนสัญญาประชาคมและสภาวะธรรมชาติของรูสโซ้นั้น เขามองสภาวะธรรมชาติ เป็นสภาวะที่ผาสุก และมีแต่สันติภาพเพราะมนุษย์มีความเมตตาต่อกันอันเป็นคุณงามความดีที่ช่วย เสริมสร้างสันติภาพ ลักษณะเด่นชัดของสภาพธรรมชาติอีกส่วนหนึ่งก็คือมนุษย์มีเสรีภาพที่แท้จริง หรือสมบูรณ์แบบ คือ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้ใด นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความเสมอภาคกันอย่างแท้จริง ไม่มี นาย ไม่มีทาส ความไม่เท่าเทียมในสภาวะธรรมชาติอาจจะมีบ้าง เช่น อายุ เพศ พละกำลัง ความสามารถทางสติปัญญา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีลักษณะสำคัญพอที่จะบั่นทอนความเสมอภาค ของบุคคล “ความแตกต่างในเรื่องพละกำลัง มันแทบจะไม่มีมีความหมายแต่อย่างใดเพราะเหตุว่า มนุษย์ไม่มีการติดต่อกัมพันธ์กับผู้อื่น สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้ทำให้คนๆหนึ่งมีสิทธิที่จะ ปกครองคนอื่น” กล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นว่ารูสโซได้วาดภาพสภาพธรรมชาติไว้ในลักษณะที่ นำรีนธรรม์พอสมควร การเกิดสังคมนการเมือง รูสโซกล่าวไว้ว่าด้วยมนุษย์มีความต้องการความ สมบูรณ์ การมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวย่อมหาความสมบูรณ์ได้ยาก ความต้องการความสมบูรณ์นี้เป็น สิ่งที่มนุษย์ต้องการมากกว่าสันติภาพ แม้ว่าต่างคนต่างอยู่ตามสภาพธรรมชาติมีสันติภาพ ความ เสมอภาค และเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้มนุษย์ปรารถนาอันเป็นอันดับรอง จากความ สมบูรณ์ การที่มนุษย์ต้องการเช่นนี้เป็นเรื่องที่จะใช้เหตุผลมาอธิบายไม่ได้เพราะเป็นสิ่งที่เกิดจาก ความรู้สึก ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เอง รูสโซอธิบายว่า ความสมบูรณ์มนุษย์หาได้จากการร่วมมือหรือการ พึ่งพิงบุคคลอื่นเท่านั้น เพราะฉะนั้น การเกิดสังคมจึงเป็นผลมาจากสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ ต้องการความสมบูรณ์นั่นเอง (เสถียร หอมขจร, 2548, น. 69)

จะพบว่าเมื่อสภาวะธรรมชาติพัฒนาขึ้นมาถึงสภาวะที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของ มนุษย์แล้วหนทางต่อสู้อุปสรรคคือมนุษย์ต้องรวมพลังกัน ดังในหนังสือสัญญาประชาคมรูสโซ กล่าวไว้ว่า

“จงแสวงหารูปแบบการอยู่ร่วมกันเป็นสมาคมที่ปกป้องและคุ้มครองตัวบุคคลและ ทรัพย์สินสมบัติของสมาชิกแต่ละคนด้วยพลังส่วนรวมทั้งหมด และด้วยวิธีที่บุคคลแต่ละคน แม้ร่วมมือ กับคนอื่นทั้งหมดก็ตาม ยังคงเชื่อฟังแต่ตนเองเท่านั้นและยังคงมีเสรีภาพอย่างเช่นก่อนหน้านี้”

(Jean-Jacques Rousseau, 1968, p. 53 อ้างถึงแล้วใน อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 7-21)

ประโยคข้างต้นเป็นลักษณะเฉพาะของทฤษฎีสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นการสร้างสังคม การเมืองด้วยการที่ทุกคนตกลงกันเปลี่ยนอำนาจที่แต่ละคนมีในสภาวะธรรมชาติให้กลายเป็น อำนาจส่วนรวมที่จะสามารถปกป้องสมาชิกแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการปกป้อง ตนเอง โดยการรวมเจตจำนงของทุกคนเป็นหนึ่งเดียว การมอบอำนาจแต่ละคนต้องทำตามส่วนรวม และยอมมีบางคนที่อาจมีเจตจำนงต่างจากส่วนรวมแต่มีพันธะต้องทำตามส่วนรวม ลือศักดิ์กล่าวถึง ตรงนี้ว่าเมื่อแต่ละคนยินยอมที่จะรวมกันเป็นสังคมนการเมืองแล้วก็ยอมมีพันธะที่ต้องทำตามเสียง

ส่วนใหญ่ แต่การที่รัฐโซเวียตจะจงว่าในการรวมกันเป็นสังคมนิยมมีเงื่อนไขว่าแต่ละคนยังคงเชื่อฟังตนเองดังเช่นในสภาวะธรรมชาติทุกคนมีเสรีภาพเป็นอิสระจากผู้อื่น โดยแต่ละคนเชื่อฟังตนเอง อาจจะฟังคู่ขัดแย้ง แต่ในความหมายที่ว่ายังคงเชื่อฟังแต่ตนเองและยังถือว่ามีเสรีภาพนั้น รัฐโซเวียตหมายถึงการเชื่อฟังเจตจำนงของส่วนรวม ซึ่งมาจากเจตจำนงของเราที่ใช้เหตุผลเข้าใจถึงประโยชน์สูงสุดในสภาพที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือเรียกได้ว่าเป็นประโยชน์ส่วนรวม นอกจากจะเป็นการทำสัญญาร่วมกับผู้อื่นตามเจตจำนงร่วมแล้ว ยังเป็นการทำสัญญากับตนเองด้วย จึงเป็นการเชื่อฟังตนเองและยังคงมีเสรีภาพดั้งเดิม รัฐโซเวียตได้เสนอทฤษฎีที่แตกต่างจากลัทธิ นั้นคือกระบวนการเปลี่ยนจากสภาวะธรรมชาติมาเป็นสังคมนิยมที่ชอบธรรม โดยแต่ละคนต้องสละสิทธิทุกอย่างให้ชุมชนทั้งหมด แต่กรณีของลัทธิอื่นนั้นยังคงไว้ซึ่งสิทธิตามธรรมชาติไม่ได้มอบให้ชุมชน รัฐโซเวียตให้เหตุผลว่าหากยังคงสิทธิบางอย่างไว้ ผู้ตัดสินส่วนกลางก็จะไม่มีอำนาจในการตัดสินกรณีพิพาทที่เกิดจากการใช้สิทธินี้ขัดกับประโยชน์ส่วนรวม และต่างจากทฤษฎีของฮ็อบส์ในเรื่องของการมอบสิทธิอำนาจ ฮ็อบส์จะมอบให้กับองค์อธิปัตย์ซึ่งเป็นบุคคลผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่รัฐโซเวียตมอบสิทธิอำนาจทั้งหมดให้กับชุมชนไม่ใช่ให้กับใครผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง จึงไม่มีใครมีอำนาจเหนือผู้อื่น ในลักษณะที่กดขี่หรือเอาเปรียบผู้อื่น สิทธิที่เรามอบให้กับผู้อื่น ผู้อื่นก็ต้องมอบสิทธิอย่างเดียวกันให้กับเราด้วย ดังเช่นการสละสิทธิในการที่จะทำร้ายเราแลกกับการที่เราสละสิทธิในการทำร้ายเขา เป็นการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน การที่ต้องมอบทุกอย่างให้กับชุมชนนั้นเป็นกลไกหนึ่งในการขจัดเรื่องความไม่เสมอภาคในสังคมต่างกับทฤษฎีของลัทธิที่ยอมให้มนุษย์คงไว้ซึ่งทรัพย์สินที่ได้มาในสภาวะธรรมชาติก่อนเข้ามาอยู่ในสังคมนิยม กล่าวโดยสรุปทฤษฎีสัญญาประชาคม มีหลักการทางจริยธรรมและการเมืองที่มนุษย์ควรใช้ในการอยู่ร่วมกัน เป็นผลจากข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างบุคคลในสังคม ด้วยหลักพื้นฐานที่ว่าหลักการทางจริยธรรมและการเมืองเป็นตัวกำหนดรัฐหรือรัฐบาลที่ชอบธรรม นั่นคือพันธะสัญญาต้องมาก่อนรัฐและพันธะสัญญาที่เป็นสัญญาประชาคมก็ต้องเป็นสัญญาระหว่างบุคคลเพื่อกำหนดหลักการในการอยู่ร่วมกัน (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย, 2558, น. 6-36 - 7-27)

จากแนวคิดของนักปรัชญาสายทฤษฎีสัญญาประชาคมข้างต้น พบว่าความแตกต่างของทฤษฎีเป็นไปตามฐานแนวคิดสภาวะธรรมชาติของแต่ละคน ดังนั้นสภาวะธรรมชาติจึงเป็นตัวกำหนดลักษณะของสังคมนิยม นั้นคือแนวคิดสภาวะธรรมชาติของฮ็อบส์เป็นสภาวะสงคราม บุคคลในสภาวะธรรมชาติจึงเห็นพ้องกันว่ากฎธรรมชาติควรเป็นหลักการทางจริยธรรมในสังคมนิยม และต้องมืองค์อธิปัตย์มาใช้อำนาจบังคับให้กฎจริยธรรมมีผล ส่วนแนวคิดสภาวะธรรมชาติของลัทธิอื่น มีกฎธรรมชาติเป็นระเบียบแบบแผนอยู่แล้วแต่ขาดคนกลางในการบังคับใช้ กฎหากเกิดกรณีพิพาท จึงตกลงร่วมกันจัดตั้งองค์กรและสถาบันที่มีความเที่ยงธรรมในการบัญญัติ

และบังคับใช้กฎหมาย แต่การมอบอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายนี้เป็นการให้ชั่วคราวสามารถทวงคืนได้หากเกิดความไม่ไว้วางใจต่างจากข้อบ่งชี้ที่ไม่สามารถทวงคืนอำนาจจากองค์อธิปัตย์ได้ ส่วนสภาวะธรรมชาติของรัฐ โขเป็นสภาวะที่มีความเหมาะสม มีเสถียรภาพ แม้ว่าทรศนะของรัฐ โขจะมองเหมือนกันกับข้อบ่งชี้และลือคในด้านสิทธิ เสรีภาพที่มีในสภาวะธรรมชาติ แต่รัฐ โขไม่ได้มองว่าสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะสงครามมนุษย์มีจิตใจโหดร้าย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนตั้งทรศนะของข้อบ่งชี้ แต่รัฐ โขมองว่าสภาวะที่ข้อบ่งชี้กล่าวถึงนั้นเป็นสภาวะที่เกิดมีการรวมตัวเป็นสังคมขึ้นมาแล้วมิใช่สภาวะธรรมชาติ และหลังเกิดสังคมนี้เองที่เป็นสภาวะสงครามของรัฐ โข สภาวะนี้ไร้ซึ่งเสถียรภาพและความเสมอภาค รัฐ โขจึงใช้ทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นทางออกของปัญหาโดยสละสิทธิทุกอย่างที่มีในสภาวะธรรมชาติให้แก่ชุมชนและแสดงเจตจำนงร่วม ภายใต้จุดเด่นของทฤษฎีที่ว่าแม้จะต้องทำตามเจตจำนงร่วมแต่ก็ยังมีเสถียรภาพเช่นดังอยู่ในสภาวะธรรมชาติ เพราะการเชื่อฟังเจตจำนงร่วมก็เหมือนเชื่อฟังเจตจำนงของตนเอง ดังที่กล่าวไปแล้วถึงการแสดงเจตจำนงร่วมนั้น ก็มาจากเจตจำนงส่วนบุคคลที่ให้ไว้ร่วมกันในสภาพที่อยู่กันเป็นสังคมการเมือง ทฤษฎีสัญญาประชาคมของรัฐ โขต่างจากลือคในเรื่องการมอบสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาก่อน ลือคยังคงไว้ซึ่งสิทธิตามธรรมชาติและทรัพย์สินไม่ได้ยกสิทธินี้ให้แก่ใคร แต่รัฐ โขนั้นสละซึ่งสิทธิที่มีมาให้แก่ชุมชน แต่ก็มีจุดร่วมของลือคและรัฐ โขคือการทวงคืนสิทธิและอำนาจที่ให้ไปนั้นสามารถทำได้ต่างจากข้อบ่งชี้ที่ไม่สามารถทวงคืนได้ ในขณะที่รัฐ โขและข้อบ่งชี้มีจุดร่วมของทฤษฎีคือไม่ได้อ้างอิงถึงที่มาจากอำนาจของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ มีเพียงลือคที่อ้างอิงถึงที่มาของกฎธรรมชาติที่พระเจ้าให้มา ดังนั้นกรอบแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคมของนักคิดสายสัญญาประชาคมทั้งสามคนจึงมีทั้งจุดร่วมและจุดต่างดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การศึกษาทฤษฎีสัญญาประชาคมของนักปรัชญาสายนี้

6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรัฐ โข

6.1 วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรัฐ โข

ศุภชัย ศุภผล (2553) ได้ศึกษา “แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌาคส์ รัฐ โข” ผลการศึกษาพบว่า ความยุติธรรมตามความหมายของรัฐ โข คือ การเกิดผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest) ซึ่งเขาหมายถึงการที่ทุกคนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้นสมาชิกทุกคนต้องได้ประโยชน์จากการมาอยู่ร่วมกัน และสังคมนั้นต้องไม่ดำรงไปเพื่อประโยชน์ของผู้ใดผู้หนึ่งในการที่จะกดขี่ข่มเหงผู้อื่น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมการเมืองนั้นเป็นของทุกๆ คน และเพื่อทุกๆ คน ซึ่งสิ่งนี้คือความยุติธรรมของรัฐ โข (ศุภชัย ศุภผล, 2553, น. ง)

ในการศึกษาเรื่องความยุติธรรมนั้นศุภชัยฯ ได้ศึกษาเชื่อมโยงสภาวะธรรมชาติกับความยุติธรรมและพบว่า สภาวะธรรมชาติของรุสโซ้นั้นเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของมนุษย์ก่อนที่จะมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมือง หรือเป็นช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-History) ซึ่งในสภาวะธรรมชาติดังกล่าวจะไม่มีความยุติธรรมหรืออยุติธรรมแต่อย่างใด และได้ยกคำกล่าวของรุสโซ (J.J. Rousseau, “On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind” in *The social contract and Discourse*, translate by G.D.H Cole (London: Everyman,1993), p.50. อ้างถึงใน ศุภชัย ศุภผล 2553: 77) เป็นคำกล่าวที่น่าสนใจว่า นักปรัชญาคนก่อนหน้าได้พยายามค้นหาสภาวะธรรมชาติเช่นเดียวกันแต่คนเหล่านั้นส่วนใหญ่ล้มเหลว เพราะว่าพวกเขามักจะนำลักษณะของคนที่อยู่ในสภาวะที่มีสังคมการเมืองแล้วมาใส่ในสภาวะธรรมชาติ เช่น ลักษณะความต้องการอย่างไม่จำกัด (Wants) ความละโมภ (Avidity) การกดขี่ซึ่งกันและกัน (Oppression) ความปรารถนา อย่างแรงกล้า (Desires) ความยิ่งยง (Pride) เป็นต้น นอกจากนี้นักคิดบางคนยังได้จินตนาการไปถึงว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ จะมีความสามารถในการคิดเรื่อง ความยุติธรรมและความอยุติธรรม (Just and Unjust) ความคิดเรื่องการถือครองทรัพย์สินที่เป็นไปตามสิทธิตามธรรมชาติ หรือการที่ผู้แข็งแกร่งกว่ากดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่า ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามของนักคิดเหล่านั้นที่อธิบายสภาพมนุษย์คนป่าแต่พวกเขากลับเอาคุณสมบัติแบบมนุษย์ที่อยู่เป็นสังคมแล้วมาแทนที่ (ศุภชัย ศุภผล, 2553, น. 68-78)

จากข้อมูลการศึกษาวิทยานิพนธ์ เล่มนี้ พบว่าความยุติธรรมหรืออยุติธรรมในสภาวะธรรมชาตินั้นยังไม่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เริ่มมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นั่นคือเมื่อมนุษย์ออกจากสภาวะธรรมชาติแล้วนั่นเอง

ศุภชัย ศุภผล (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ ในบริบทการเมืองไทย”¹¹ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ทางความคิดการเมืองของรุสโซ ในแง่ของการนำทฤษฎีมาใช้ในไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2555 และพิจารณาในแง่ของการตีความทฤษฎีการเมืองรุสโซ ที่นำมาใช้นั้นเกิดปัญหาจากการตีความและเข้าใจทฤษฎีอย่างไรหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ทฤษฎีของรุสโซ เป็นทฤษฎีการเมืองชุดแรกๆ ที่ไทยนำมาใช้ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งนำมาใช้โดย

¹¹ เป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ประจำปี 2558 และได้รับรางวัลจากสภาวิจัยแห่งชาติ โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก จากวิทยานิพนธ์ (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2559: <http://www.polsci.chula.ac.th/?p=1187>)

คณะราษฎรและผู้สนับสนุน และหายไปช่วงปี พ.ศ. 2490 กระทั่งปี พ.ศ. 2516-2519 ทฤษฎีของ รุสโซถูกนำมาเผยแพร่อีกครั้ง ต่อมาในยุคเผด็จการทหารหลังกวาดล้างขบวนการนักศึกษา ทฤษฎีของ รุสโซก็ไม่ได้นำมาใช้อีกเลย กระทั่งปี พ.ศ. 2540-2555 ทฤษฎีของรุสโซกลับมาได้รับความนิยมนีกครั้ง ซึ่งศุภชัยฯ มองว่าเป็นเครื่องมือในการปลุกระดมฝูงชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี พ.ศ. 2549 เพราะเป็นช่วงที่นักเคลื่อนไหวทางการเมืองหลายคนนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มตนเอง จากศึกษาศุภชัยฯ ยังพบอีกแง่มุมหนึ่งว่า ผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ในไทยเข้าใจร่วมกันในกลุ่มว่าเป็นทฤษฎีที่รุสโซเสนอให้เสียงของประชาชนเป็นเสียงสวรรค์ ประชาชนจะทำอะไรก็ได้ไม่มีวันผิด ซึ่งผู้ที่นำมาใช้เข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไป และส่วนหนึ่งจงใจใช้ผิดเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มตน (ศุภชัย ศุภผล, 2556, น. ง)

จากการศึกษาคุณนิพนธ์เล่มนี้ ช่วยให้เข้าใจอิทธิพลของการยอมรับแนวคิดทางการเมืองของรุสโซมาใช้ในไทยตั้งแต่ช่วงแรกๆ กระทั่งปัจจุบัน แนวคิดทางการเมืองดังกล่าวนั้นเริ่มตั้งแต่แนวคิดสภาวะธรรมชาติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทฤษฎีการเมืองของรุสโซ แนวคิดสภาวะที่เป็นสังคมซึ่งเป็นจุดเริ่มของการกำเนิดรัฐ และทฤษฎีสัญญาประชาคม ซึ่งนำมาสู่แนวคิดประชาธิปไตยในไทย ดังนั้นการศึกษาคุณนิพนธ์เล่มนี้ จึงเป็นประโยชน์อย่างมากช่วยให้เข้าใจทฤษฎีสภาวะธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองในไทยอย่างมาก

สรรวาทรร พัทธโร (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวคิดของรุสโซว่าด้วยเสรีภาพทางการเมือง” ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดพื้นฐานที่ทำให้รุสโซเป็นเมธีชั้นนำของโลก คือ แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ โดยรุสโซพยายามพิสูจน์ให้เห็นความสำคัญของเสรีภาพ เขาเชื่อว่าธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้เกิดมาเสรีและอธิบายเหตุผลโดยการเอาสภาวะธรรมชาติและกฎธรรมชาติเป็นแกนกลาง เพราะมนุษย์เกิดมาเสรีและมีอิสระ มีวิถีชีวิตเรียบง่ายโดยในสภาวะธรรมชาติ เป็นสภาวะที่งดงามและบริสุทธิ์ สภาวะที่ทำลายเสรีภาพทางการเมืองเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการและพ้นจากสภาวะธรรมชาติในระดับที่รู้จักอยู่เป็นสังคมการเมือง เป็นวิวัฒนาการไปในทางที่เสื่อมทรามและได้สร้างพันธุนาการขึ้นมาทำลายเสรีภาพทางการเมืองเพราะเงื่อนไขด้านภูมิศาสตร์ ประชากร สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองนั่นเอง รุสโซจึงเสนอวิธีการและกลไกที่จะทำให้ประชาชนกลับมามีเสรีภาพทางการเมืองโดยเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคม รวมถึงเสนอให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต้องใช้กลไกอำนาจของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติกฎหมาย การให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การจำกัดและตรวจสอบอำนาจรัฐ เพื่อรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพทางการเมือง (สรรวาทรร พัทธโร, 2543, น. (1)-(2))

จากข้อมูลการศึกษาวิทยานิพนธ์ของสรรพัทธฯ จะพบว่าสายธารแห่งแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคมของรูสโซ้นั้นก็มาจากแนวคิดสภาวะธรรมชาติ รูสโซพยายามพิสูจน์ให้เห็นความสำคัญของเสรีภาพที่เขาเชื่อว่าธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้เกิดมาเสรี โดยการเอาสภาวะธรรมชาติและกฎธรรมชาติเป็นแกนกลาง เพราะมนุษย์เกิดมาเสรีภาพ มีอิสระ มีวิถีชีวิตเรียบง่ายสันทัดโดยในสภาวะธรรมชาติ ดังนั้นการศึกษาให้ถึงรากฐานของแนวคิดทางสังคมการเมืองของรูสโซควรเริ่มจากแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์

5.2 หนังสือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซ

พระมหา, ดร.มงคลกานต์ จูฑธมฺโม (2557) ได้กล่าวถึงสายธารแห่งปรัชญาที่น่าสนใจในด้านแนวคิดเรื่องมนุษย์ว่า ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาของยุโรปได้รื้อฟื้นศึกษาวิชาการอย่างกว้างขวาง เช่น วิชาการแพทย์ คณิตศาสตร์ และวรรณกรรมคลาสสิก ทำให้เกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 16-17 ส่วนการฟื้นฟูวิชาวรรณกรรมคลาสสิก ก็ได้กลายเป็นรากฐานของปรัชญามนุษยนิยมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา จุดกำเนิดปรัชญามนุษยนิยม คือ สงสัยในวิทยาศาสตร์ไม่นำพาต่อคำสอนของศาสนา แต่เน้นไปที่มนุษย์เป็นศูนย์กลางในเอกภพและสำคัญที่สุด และในยุคนี้ปรัชญาของพลาโตจะเหนือกว่าซึ่งปรัชญาอื่นๆ ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยานี้พยายามให้คำจำกัดความของคำว่าปรัชญา โดยวางรากฐานอยู่ที่การปฏิบัติจริงๆ คือ การพิจารณาอย่างมีเหตุผลมีระเบียบและมีวิธีการในการแก้ปัญหาของมนุษย์ สังคม และโลกตามธรรมชาติ ข้อเท็จจริงใหม่ๆ ที่สำคัญมากและกำลังเผชิญในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาในขณะนั้น คือ ความเร่งด่วนและการสร้างเอกภาพของโลกตามธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นสายธารแห่งปรัชญาธรรมชาติในเวลาต่อมา

จากการศึกษาด้านสายธารแห่งแนวคิดมนุษย์และปรัชญาธรรมชาติ ช่วยให้เราเข้าใจบริบทแวดล้อมในช่วงเวลาอันใกล้เคียงกับการมีชีวิตของรูสโซและอาจเป็นต้นกำเนิดสายธารแห่งแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซก็เป็นได้

พิศาล มุกดารัสมิ (2557) จากหนังสือบนเส้นทางความคิดทางการเมืองจากคำพยากรณ์มหาวิทยาลัยเคมพ์ลิงห้องรมแก็สอาชวิตซ์ ได้สรุปไว้ในปัจฉิมลิขิตว่า การนำเสนอความรู้ทางการเมืองของนักปรัชญามี 3 รูปแบบ คือ ประการแรกนำเสนอในรูปแบบของระบอบการปกครอง (Political regime) โดยมีระดับความแตกต่างกันตามแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละคน บางคนนำเสนอเพียงรูปแบบเดียว บางคนนำเสนอหลายรูปแบบ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงข้อเด่นและข้อด้อยของแต่ละรูปแบบ ประการที่สองเป็นการนำเสนอรูปแบบการใช้อำนาจเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการฉ้อฉล ไม่ว่าจะในรูปแบบของทรราชย์ที่อำนาจรวมอยู่ในบุคคลเพียงคนเดียว ในลักษณะการคานอำนาจโดยใช้กฎหมายซึ่งพิจารณาผ่านสถาบันนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ตามแนวคิดของมองเตสกีเออ และได้นำไปใช้ครั้งแรกในระบอบประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกากระทั่งมาถึง

นวัตกรรมของรูปแบบการปกครองในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้ถือกำเนิดระบอบเผด็จการอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) ถือว่าเป็น โฉมหน้าใหม่ของรูปแบบการปกครองที่เป็นผลผลิตทางการเมืองของศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะ

ประการที่สามรูปแบบการนำเสนอความรู้ของนักปรัชญาการเมือง โดยมุ่งไปที่ฝ่ายผู้ได้ปกครอง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากอิทธิพลความคิดในเรื่องสิทธิธรรมชาติ (natural right theory) มีเนื้อหาสำคัญคือพิจารณาให้บุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่และเกิดขึ้นมาก่อนสังคมการเมือง (political society) แล้วจึงพัฒนาขึ้นมาเป็นรัฐ ดังนั้นจุดเริ่มต้นของปรัชญาการเมืองในสายความคิดสิทธิธรรมชาติคือ “สภาวะธรรมชาติ” (state of nature) แทนที่นครรัฐ และมนุษย์สมัครใจออกจากสภาวะธรรมชาติ เพื่อสร้างสังคมการเมืองร่วมกันภายใต้ข้อตกลง “สัญญาประชาคม” และปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าชุมชนการเมืองมาก่อนบุคคลดังที่อริสโตเติลเคยให้ไว้ โดยรัฐมีหน้าที่เป็นตัวกลางช่วยให้ประชาชนมีชีวิตที่สะดวกสบายกว่าชีวิตภายใต้สภาวะธรรมชาติ ดังที่ล๊อคอธิบายไว้ใน Two Treatises of Government (อ้างใน พิศาล มุกดาร์ศรี, 2557, น. 268) ซึ่งต่อมาพัฒนาให้อยู่ในรูปแบบรัฐบาลที่ทำหน้าที่น้อย (minimal state) บทบาทของรัฐบาลสมัยใหม่มีความชอบธรรมอยู่ที่การประกันความสุขให้กับคนในสังคมไม่มีสงครามระหว่างกันก็เพียงพอแล้ว ในแง่รัฐจึงไม่ได้มีขึ้นเพื่อทำให้ผู้คนมีชีวิตที่ดี (good life) แต่เป็นเพียงเพื่อให้มีชีวิตรอด (survive life) โดยมุ่งตอบสนองประโยชน์และความต้องการของบุคคลเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากรัฐที่ปกครองในรูปแบบและหลักการภายใต้กฎหมาย (constitutional state) ที่เน้นการปกป้อง เคารพในสิทธิเสรีภาพ และสร้างความเท่าเทียมกันทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงคุ้มครองทรัพย์สินส่วนตัว ความชอบธรรมของรัฐจึงไม่ใช่การสอนและปลูกฝังคุณธรรมแก่พลเมืองอีกต่อไป

จากการศึกษาวรรณกรรมเล่มนี้ทำให้รับรู้ถึงจุดเริ่มต้นและรูปแบบรัฐบาลที่เปลี่ยนไปภายใต้อิทธิพลของแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง ซึ่งเป็นสายธารแนวคิดมาตั้งแต่ฮ็อบส์, ล็อกและรูสโซ ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติในอเมริกาและการปฏิบัติฝรั่งเศสในเวลาต่อมา

พิศาล มุกดาร์ศรี (2559) จากบทความ “รูสโซกับการย้อนอดีตกลับไปหาตัวตนดั้งเดิมของมนุษย์” ได้กล่าวว่า ใน A Discourse on Inequality รูสโซตั้งคำถามถึงเรื่องรากฐาน ต้นกำเนิด ที่มาของความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งเป็นคำถามหลักสำคัญในการศึกษาทางปรัชญาการเมือง และเริ่มจากความไม่เท่าเทียมระหว่างมนุษย์มีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อแนวคิดเรื่องความยุติธรรม โดยเฉพาะประเด็นที่มีปัญหาและถกเถียงกันมาตลอดเรื่องความยุติธรรมในสังคม ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าได้รับอิทธิพลและผลกระทบจากความคิดของรูสโซที่มีต่อนักปรัชญารุ่นหลังเขา ทั้งในลักษณะที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ส่งผ่านความคิดมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 กระทั่งปัจจุบัน

โดยเฉพาะมุมมองในเรื่องความเจริญก้าวหน้าของศิลปวิทยาการและความรู้ที่ทำให้มนุษย์และสังคมเจริญก้าวหน้า รุสโซตั้งคำถามและวิพากษ์ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งความคิดและทัศนคติในรูปแบบดังกล่าวปรากฏในรูปแบบบุคคล องค์กร สถาบัน และขบวนการ ล้วนปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นมรดกตกทอดมาจากรุสโซ ในความเรียงฯ ขึ้นนี้ มีความสำคัญและน่าสนใจในด้านที่รุสโซพยายามพาย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นที่บ่งบอกว่ามนุษย์เราเคยเป็นใครมีความเป็นอยู่อย่างไร เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทำให้มนุษย์สูญเสียและหลงลืมสถานะดั้งเดิมไปได้ได้อย่างไร และมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่มนุษย์จะย้อนกลับไปสู่สถานะดั้งเดิม เมื่อเวลาผ่านไปธรรมชาติของมนุษย์ก็ถูกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานะแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมมีความเจริญก้าวหน้าไปแบบรวดเร็วมากขึ้น ผลลัพธ์ ก็คือมนุษย์ก็ยิ่งถอยห่างไกลกับตัวตนและหลงลืมสถานะความเป็นอยู่ในแบบดั้งเดิม (primitive state) มากขึ้นเท่านั้น และการจะตอบคำถามเกี่ยวกับต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์นั้น จำต้องรู้ถึงสถานะธรรมชาติในฐานะที่เป็นสถานะก่อนที่มนุษย์จะถูกความรู้ ความเจริญก้าวหน้าในนามศิลปวิทยาการทำลายให้สูญเสียสถานะดังกล่าวไป การนำเสนอชีวิตมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของรุสโซเป็นการนำเสนอรูปแบบการมองย้อนกลับไปหาอดีตที่มีความเรียบง่ายแต่สมบูรณ์ ซึ่งมีความหมายเพียงแค่มนุษย์กลับไปหาอดีต ณ จุดที่รุสโซบอกให้ค้นเจอ จึงเป็นไปได้ว่าสังคมในอุดมคติหรือรูปแบบการปกครองที่พึงประสงค์ของรุสโซ คือ การที่มนุษย์ไม่ต้องสร้างอะไรใหม่เพิ่มขึ้นมา เป็นความคิดทางการเมืองที่แตกต่างไปจากข้อเสนอของนักปรัชญาการเมืองทั้งก่อนหน้าและหลังจากเขา ที่มักจะเสนอให้มีการสร้างใหม่ในรูปแบบของตัวบุคคลและสถาบัน เช่นคังราชาปราชญ์ของเพลโต เจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลี องค์กรปิดขั้วของฮ็อบส์ เป็นต้น แต่สำหรับรุสโซ การย้อนกลับไปยังสถานะดั้งเดิม มนุษย์อาจต้องทำลายสังคมการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก่อน เพราะรูปแบบในปัจจุบันเป็นอุปสรรคไม่ให้นักมนุษย์เข้าถึงอดีตได้ ความคิดทางการเมืองของรุสโซเช่นนี้ เป็นแรงบันดาลใจและเป็นพลังในการปลุกกระดมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและผู้ปกครองในเวลาต่อมา (พิศาล มุกดารัตน์, 2559, น. 73-88)

จากการศึกษาบทความนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจกระจ่างยิ่งขึ้นในการศึกษาความเรียงฯ ขึ้นที่สองของรุสโซ พบว่าประเด็นสำคัญที่รุสโซพาย้อนกลับไปสู่สถานะธรรมชาตินั้น เพื่อตอบคำถามที่มาจากความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งต้องรู้และเข้าใจถึงสถานะธรรมชาติเพราะเป็นสถานะก่อนที่มนุษย์จะถูกความรู้ ความเจริญก้าวหน้าในนามศิลปวิทยาการทำลายความเท่าเทียม ที่มนุษย์ในสถานะธรรมชาติเคยมีไป และจากบทความชี้ให้เห็นภาพอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองของรุสโซชัดเจน ในแง่ของความมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสในเวลาต่อมา ด้วยแนวคิดที่ว่ารูปแบบสังคมและการปกครองปัจจุบันเป็นอุปสรรคต่อการย้อนกลับไปสู่สถานะดั้งเดิม

ซึ่งมีความเท่าเทียมกันของมนุษย์อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นแรงผลักดันและจุดเชื่อให้เกิดการปฏิวัติได้ เป็นอย่างมาก

มอริซ แครนสตัน (1968) จากหนังสือ Political Dialogue แปลโดย สุกัญญ์ ศิวรักษ์ ในปี พ.ศ. 2515 เป็นบทสนทนาทางการเมือง เรื่องความเจริญ ระหว่าง รุสโซ กับ ดิเดโรต์ ซึ่ง มอริซ แครนสตัน เรียบเรียงบทสนทนาขึ้น โดยวาดภาพให้นักปรัชญาสองคนนี้ได้พบกัน เมื่อประมาณช่วง ปี พ.ศ. 2300 รุสโซมีอายุ 45 ปี และ ดิเดโรต์ อายุ 44 ปี (มอริซ แครนสตัน, 2515, น. 51) ดังนี้

- “ดิเดโรต์ : ช่างดีอะไรเช่นนี้ที่นานๆ ทีจึงจะได้เจอท่านในปารีสนี้ ท่านราษฎรที่รัก
- รุสโซ : ท่านกำลังอยู่ในอารมณ์อะไรหรือ ดิเดโรต์ ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าข้าพเจ้าจะยอมรับคำเย้ยหยันเช่นนั้นได้
- ดิเดโรต์ : เย้ยหยันอะไรกัน
- รุสโซ : ก็ “ท่านราษฎรที่รัก” อย่างไรเล่า
- ดิเดโรต์ : ท่านลงชื่อในงานเขียนของท่านเช่นนั้นเสมอมิใช่หรือว่า “ฌาง ฌาคส์ รุสโซ ราษฎรแห่งเยนีวา”
- รุสโซ : ส่วนท่านนั้น เวลาเขียนหนังสือราชการ ท่านเรียกตัวเองว่า “เดนิส์ ดิเดโรต์ ราษฎรแห่งปารีส” ควรไหมที่ข้าพเจ้าจะเรียกท่านว่า “ราษฎรพี”
- ดิเดโรต์ : คำนี้ไม่น่าฟังเหมือนที่ข้าพเจ้าเรียกท่านดอก
- รุสโซ : ถ้าเช่นนั้นท่านก็ยอมให้เราชาวเยนีวา ว่ามีดีกว่าท่านชาวฝรั่งเศส เราเป็นชาติที่มีราษฎร ส่วนท่านเป็นชาติที่มีราษฎรพี
- ดิเดโรต์ : ในนครรัฐที่ปราศจากเจ้านายหรือผู้มีบรรดาศักดิ์ จะเป็นราษฎรหรือราษฎรพีก็เหมือนกัน ถ้าเยนีวาเจริญขึ้นพ้นสภาพชนบทสวิต มาเป็นแบบสังคมที่สลับซับซ้อน มีการสืบเชื้อสายวงศ์สกุล
- รุสโซ : ท่านกล่าวพูดกับข้าพเจ้าเชียวหรือว่า นั่นคือความเจริญ
- ดิเดโรต์ : อาจเป็นเพราะไม่สามารถหาคำอื่นแทนก็ได้
- รุสโซ : บางครั้งข้าพเจ้าไม่แน่ใจในมิตรภาพของท่าน ดิเดโรต์ แต่ข้าพเจ้าแน่ใจตลอดเวลาว่าท่านเข้าใจความคิดของข้าพเจ้า
- ดิเดโรต์ : ข้าพเจ้าเพียงแต่ต้องการจะเสนอว่าบ้านเกิดเมืองนอนของท่านนั้น แม้จะเจริญในหลายต่อหลายด้าน แต่ก็ยังมีบางประการที่ท่านยังไม่ผู้จะเจริญ
- รุสโซ : บางครั้งข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าท่านต้องการทำร้ายข้าพเจ้า
- ... ฯลฯ ...

- ดิเดโรต์ : ภายในคุก เราไม่รู้สึกลึกลับถึงความร้อนเท่าไรหรอก แต่ข้าพเจ้าก็ซาบซึ้งอย่างมากเมื่อท่านไปเยี่ยม
- รูสโซ : ตั้งแต่ถูกร้อนนั้นมา สุขภาพของข้าพเจ้าไม่เหมือนก่อนอีกเลย คุณต่อนั้นจะเป็นจุดเปลี่ยนในชีวิต ตั้งแต่นั้น กระจ่างปีศาจจะไม่เคยหยุดกรรมานข้าพเจ้าเลย
- ดิเดโรต์ : ข้าพเจ้าลืมเรื่องกระจ่างปีศาจของท่านเสียแล้ว แต่ก็จำได้ว่าปีนั้นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของท่าน ถูกร้อนเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความมีชื่อเสียงของท่าน
- รูสโซ : นั่นก็จริง แปลปีมาแล้วนะ ตอนนั้นข้าพเจ้าอายุ 38 ข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมเมื่อตอนที่ข้าพเจ้าพักอยู่ใต้ต้นไม้ ระหว่างทางไปเยี่ยมท่าน ข้าพเจ้าเปิดหนังสือพิมพ์ *Macur de France* และพบประกาศแข่งขันประกวดเรียงความซึ่งบัณฑิตยสภาแห่งเมืองดิซงเป็นผู้จัด
- ดิเดโรต์ : “ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ทำให้ศีลธรรมเสื่อมลง หรือทำให้ศีลธรรมบริสุทธิ์ขึ้น”
- รูสโซ : ใช่ เมื่อข้าพเจ้าอ่านหัวข้อ ก็รู้ถึงคำตอบทันที ข้าพเจ้าเห็นอีกจักรวาลหนึ่งและกลายเป็นอีกคนหนึ่งไป
- ดิเดโรต์ : ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณ โมโห เมื่อท่านมาถึงแวงแซนส์ คุณท่านจะพลุ่งพล่านมาก แต่จำไม่ได้ว่าคุณได้ตัดสินใจแล้วว่าที่จะเขียนว่า ความเจริญได้ทำให้ศีลธรรมเสื่อม ข้าพเจ้าเป็นผู้สนับสนุนให้ท่านเขียนต่างหาก ท่านกลัวว่าจะเป็นการทำให้สภาผู้รู้ไม่พอใจ เมื่อถูกบอกว่า ความก้าวหน้าทางวิชาการทำให้ศีลธรรมหย่อนสมรรถภาพลง แต่ข้าพเจ้าจำได้ว่าได้บอกท่าน ว่าถ้าท่านจะได้รางวัลละก็ ท่านควรจะเขียนอะไรแปลกและใหม่
- รูสโซ : แต่ดิเดโรต์ ข้าพเจ้าได้เห็นความจริงแล้ว ข้าพเจ้าจะไปสนใจทำไมกับรางวัล ข้าพเจ้าไม่หวังที่จะชนะด้วยซ้ำ สำคัญอยู่ที่ว่าข้าพเจ้าได้ตระหนักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาว่าอารยธรรมไม่ได้ทำให้คนดีขึ้น แต่ทำให้เลวลง
- ดิเดโรต์ : ก็จริง แต่จริงครั้งเดียว แต่ก็เหมาะที่จะพูด เพราะเป็นคำพูดที่คนชอบฟัง
... ฯลฯ ...
- รูสโซ : ข้าพเจ้าไม่เข้าใจความมุ่งหมายอันแท้จริงของสารานุกรม
- ดิเดโรต์ : เพื่อขยายกรอบแห่งวิชาความรู้
- รูสโซ : โดยทำให้คนมีศรัทธาน้อยลงใช่ไหม โดยเปลี่ยนให้ผู้อ่านกลายเป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่เชื่ออะไรเลยใช่ไหม

- ดิเคโรต์** : ดั่งที่ลือลอก นักปรัชญาอังกฤษ กล่าว คือเราต้องขจัดความเหลวไหลบางอย่างให้หมดไปจากหนทางแห่งวิชาความรู้
- รุสโซ** : ข้าพเจ้ายอมรับว่าท่านอยู่ร่วมกับแนวโน้มทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งนำคนออกจากความไม่รู้โดยธรรมชาติ ไปสู่ความสงสัยในสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติ
- ... ฯลฯ ...
- ดิเคโรต์** : ข้าพเจ้ายอมรับว่ามีความผิดพลาดอยู่มากในวัฒนธรรมสมัยใหม่ของเรา และเบคอนก็คิดเช่นนี้ด้วย เขาได้เคยกล่าวแล้วไม่ใช่หรือ ว่านักปราชญ์สมัยใหม่นี้รู้่น้อยกว่าพวกกรีกโบราณ แต่นั่นเป็นเพราะวัฒนธรรมของเราถูกลัทธิตักษาศาสตร์ครอบคลุมหลายศตวรรษมาแล้ว การเรียนรู้คือการเรียนเมตาฟิสิกส์ ความรู้อ่อนแอลงเพราะลัทธิตักษาศาสตร์ ซึ่งตั้งอยู่บนหลักของความเชื่ออย่างมงายอันเป็นศัตรูของวิทยาศาสตร์
- รุสโซ** : ถูกแล้วที่เป็นศัตรูกัน วิทยาการเจริญขึ้นด้วยความชั่วของมนุษย์ จริงๆ นะ วิทยาการทุกสาขาที่ท่านอาจกล่าวชื่อมา มีรากฐานอยู่บนความบกพร่องทางศีลธรรม เลขคณิตเกิดขึ้นมาจากความงกเงิน ฟิสิกส์เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นอย่างไรเหตุผลกลศาสตร์เกิดจากความทะเยอทะยาน แล้วสาเหตุที่ชั่วร้ายเหล่านี้จะพบได้อีก ในจุดประสงค์ของวิชาดังต่อไปนี้ คือ ถ้ามุขย่เรายุติธรรมจริงเขาจะได้ประโยชน์อะไรจากธรรมศาสตร์ แล้วประวัติศาสตร์จะสอนอะไรให้เรา ถ้าไม่เคยมีสงครามหรือการคบคิดกันทำผิดหรือร่วมกันปกครองอย่างกคชี่
- ... ฯลฯ ...
- ดิเคโรต์** : ท่านหมายความว่าท่านจะไม่คล้อยตามเลย
- รุสโซ** : ข้าพเจ้าหมายความว่า แม้จะอยู่ฟัง ก็ไม่”

(มอริซ แครนสตัน, 2515, น. 51-76)

จากบทสนทนาจะพบว่า มอริซ แครนสตัน เขียนโดยใช้หลักตามแนวคิดของนักปราชญ์ทั้งสอง จึงเป็นบทสนทนาที่สวมบทบาทประหนึ่งว่าหากเป็นบุคคลทั้งสองจะแสดงทัศนะต่อกันอย่างไร บทสนทนานี้เป็นการศึกษาผ่านแว่นขยายของแครนสตันฯ ได้เห็นถึงแนวคิดที่เป็นระบบขั้นพื้นฐาน ความเป็นชนบทของเจนีวากับความเป็นสังคมเมืองของปารีส ซึ่งเป็นบริบทแวดล้อมของรุสโซ มีผลกับแนวคิดความไม่เท่าเทียมและสภาวะธรรมชาติของรุสโซด้วยเช่นกัน และยังช่วยให้เข้าใจแนวคิดของรุสโซ และดิเคโรต์มากขึ้น มีความสอดคล้องกับอัตชีวประวัติที่ทั้งสองเคยเป็นเพื่อสนิทกันก่อนที่รุสโซจะเขียนความเรียงชิ้นแรกของเขาได้ปรึกษากับดิเคโรต์ถึงหัวข้อของความเรียงซึ่งได้รับการสนับสนุนจากดิเคโรต์เป็นอย่างดี แต่เหตุใดภายหลังดิเคโรต์กับรุสโซจึงมีแนวคิดที่สวนทางกัน นั่นคือดิเคโรต์เชื่อในความเจริญก้าวหน้า แต่รุสโซไม่เชื่อ

จากบทสนทนาทำให้เราพบกับข้อสันนิษฐานที่น่าเชื่อถือผ่านการศึกษานอง มอริซ แครนสตัน ดังบทสนทนาข้างต้น

วิทยากร เชียงกูล (2552) ได้กล่าวถึงประวัติของรุสโซในหนังสือ “ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม” และสรุปความเป็นตัวตนของรุสโซว่า เป็นนักปรัชญาที่ต่างจากนักปรัชญาคนอื่นที่เขาได้รับการศึกษาที่เป็นทางการน้อยมาก แต่เขาเป็นคนชอบอ่านและด้วยความรักอิสระจึงเป็นจุดสำคัญที่สนับสนุนให้เขามีแนวความคิดเป็นอิสระไม่คิดตามแนวคิดรวบยอดของคนอื่นๆ และได้สรุปแนวคิดรุสโซที่มีลักษณะปฏิวัติซึ่งมีอิทธิพลในโลกตะวันตก 3 ข้อ คือ

1. อารยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ดี ไม่ได้เป็นกลาง เหมือนที่ใครๆ สรุปกัน
2. เราควรตั้งคำถามต่อทุกสิ่งในชีวิตเรา ไม่ใช่เพื่อตอบสนองต่อเหตุผล แต่เพื่ออารมณ์และสัญชาตญาณธรรมชาติของเรา นั่นคือความรู้สึกควรมาแทนที่เหตุผลในการตัดสินใจของเรา
3. สังคมมนุษย์เป็นสังคมนวมหมู่ซึ่งมีเจตจำนงของตัวเอง ไม่ใช่เจตจำนงของปัจเจกชนและพลเมืองควรเชื่อฟังเจตจำนงร่วมกัน (General Will) โดยสิ้นเชิง (วิทยากร เชียงกูล, 2552, น. 100-101)

วิทยากร เชียงกูล ยังได้สรุปปรัชญาการเมืองและสังคมของรุสโซในตอนท้ายว่า รุสโซ ยกย่องธรรมชาติ พื้นฐานมนุษย์มีธรรมชาติที่บริสุทธิ์ แต่สังคมภายนอกทำให้เลวร้าย และคัดค้านแนวคิดปัญญาชนสมัยนั้นที่เน้นความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ประชาชนมีพันธะทางสังคมที่จะต้อง เข้าร่วมการประชุมร่างกฎหมายไม่ใช่แค่เลือกผู้แทน ประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมต้องไม่มีลักษณะเป็นรัฐที่ใหญ่จนเกินไป งานของเขามีอิทธิพลต่อซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาคนสำคัญและเน้นเรื่องอารมณ์ความรู้สึกทำให้เขาเป็นพวกนักเขียนสำนักโรแมนติกรุ่นแรกๆ ที่ต่อมากจะก้าวขึ้นมาแทนกลุ่มนักเขียนสำนักคลาสสิกในศตวรรษที่ 18 (วิทยากร เชียงกูล, 2552, น. 102-103)

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2520) จากบทความ “บทวิเคราะห์หลักการว่าด้วยเสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของ รุสโซ” วิเคราะห์ว่างานทางปรัชญาการเมืองที่สำคัญชิ้นแรก (The First Discourse) รุสโซได้เขียนเพื่อแสดงให้เห็นว่า อารยธรรมสมัยใหม่ได้ลดทอนเสรีภาพ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ ทำให้ความสันติและความเสมอภาค ซึ่งเป็นลักษณะสภาพทั่วไปของสภาวะธรรมชาติสูญหายไป อิทธิพลของคิลปะและวิทยากรต่อมนุษยชาติ (The First Discourse) เปรียบเสมือนคำสวดุติแก่เสรีภาพที่สูญไปแล้วของมนุษย์ แต่เราควรจะตระหนักด้วยความมุ่งประสงค์ที่แท้จริงของรุสโซนั่นคือ การชี้แนะเพื่อนมนุษย์ของเขาว่าความหวังที่จะได้เสรีภาพคืนมาก็ขึ้นอยู่กับการใช้คิลปะและวิทยากรอย่างชาญฉลาดนั่นเอง เพราะ

อำนาจหรือพลังจากศิลปะวิทยาการถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ด้วยมนุษย์นั้นปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งที่ครอบงำอยู่ หากจิตวิญญาณอ่อนแอจะทำให้เสื่อมโทรมลงด้วยอำนาจนอกร่าง ซึ่งได้มาจากความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการและนี่คือความมุ่งประสงค์ของรุสโซ และผู้เขียนบทความได้วิเคราะห์ต่อไปอีกว่า หากอ่านผิวเผินแล้วข้อเขียนของรุสโซมีความขัดแย้งที่ตอนแรกรุสโซกล่าวหาศิลปะวิทยาการเป็นต้นกำเนิดความชั่วร้ายของมนุษย์ แต่ในตอนปลายของหนังสือรุสโซกลับสรรเสริญคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งอุทิศตัวเองให้กับการศึกษาศิลปะวิทยาการ แต่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดอย่างกะทันหันของรุสโซในตอนปลายของหนังสือ นั่นคือ เขาจะแนะนำว่าความคิดไม่ควรอยู่ที่ตัวศิลปะวิทยาการ แต่ควรอยู่ที่ผู้ซึ่งใช้ศิลปะวิทยาการนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บริโภคผลผลิตของรัฐ อย่างไรก็ตามรุสโซกำลังเตือนหมู่มนุษย์ว่าเรากำลังแสวงหาความสุขในหนทางที่ผิด ดังที่ประจักษ์ในสังคมชาวฝรั่งเศส สมัยศตวรรษที่ 18 ซึ่งกำลังถึงจุดสูงสุดในด้านความนิยมชมชอบชื่อเสียง และเกียรติศักดิ์ ปารีสได้รับยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมของโลก พระราชวังแวร์ซายส์ได้รับการยอมรับว่าเป็นจุดรวมประสาทของการเมืองยุโรปและของโลก มนุษย์บางกลุ่มได้รับผลประโยชน์จากความเจริญและวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ และอีกกลุ่มหนึ่งจะต้องยอมจำนนต่ออำนาจของคนกลุ่มแรกนั้น ทุกคนจึงตกเป็นทาสของความเจริญนั้น (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2520, น. 98-120)

ในบทวิเคราะห์ผู้วิเคราะห์ยังกล่าวว่า สาเหตุหนึ่งที่นำมาซึ่งความสำเร็จและอิทธิพลของความคิดรุสโซ คือ ความสามารถในการเขียนภาพจน์ของ มนุษย์ธรรมชาติ (Natural man) ในลักษณะที่ควรจะเป็นเมื่อตอนที่ผ่านมือของธรรมชาติ และเปรียบเทียบกับมนุษย์ผู้มีอารยธรรม ที่เราพบในสังคมปัจจุบัน ใน Second discourse โดยพูดถึงปฐมเหตุแห่งความไม่เสมอภาคกันในหมู่มนุษย์ เสรีภาพธรรมชาตินั้นสูญหายไปพร้อมกับความไม่เสมอภาคที่มนุษย์ชาติสร้างขึ้นเอง รุสโซเชื่อมั่นว่า เสรีภาพและความเสมอภาค ย่อมต้องเกี่ยวพันพึ่งพาอาศัยกันไม่สามารถจะมีไว้ซึ่งเสรีภาพโดยไม่คำนึงถึงความเสมอภาค และเราไม่สามารถสูญเสียเฉพาะความเสมอภาคโดยไม่สูญเสียเสรีภาพของเราไปด้วย จุดสำคัญของปัญหาที่รุสโซต้องเผชิญในการคิดทฤษฎีการเมืองของเขา คือ เขาต้องการจะสร้างระบบการเมืองขึ้นมาโดยที่สมาชิกยังคงมีเสรีภาพเหมือนเมื่อก่อนเขาต้องการใช้เสรีภาพและความเสมอภาคในสภาวะธรรมชาติเป็นต้นแบบ สำหรับความเสมอภาคและเสรีภาพในสังคมมนุษย์ที่จะถูกสร้างขึ้นผู้วิเคราะห์ได้สรุปในบทวิเคราะห์ว่า รุสโซมิได้มุ่งหวังที่จะสงวนไว้ซึ่งเสรีภาพตามธรรมชาติ เพราะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เสียแล้ว ถ้าจะสงวนไว้จำเป็นต้องเปลี่ยนรูปจากเสรีภาพแบบโคดเด็วเป็น “เสรีภาพร่วม” เอกบุคคลต้องรวมตัวกันเป็นรูปของสังคมร่วมประสานกันเป็นอันหนึ่งเดียวกันของรัฐ ที่แสดงออกมาในรูปของ “เจตนารมณ์ร่วม” ซึ่งปรากฏอยู่ในสัญญาประชาคม (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2520, น. 129-133)

จากบทความวิเคราะห์ของสุรินทร์ พิศสุวรรณ พบความมุ่งประสงค์ของรูสโซว์ที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ เพื่อชี้แนะถึงการจะได้เสรีภาพคืนมา ก็ขึ้นอยู่กับการใช้ศิลปะและวิทยาการอย่างชาญฉลาด เพราะอำนาจหรือพลังจากศิลปะวิทยาการถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ด้วยมนุษย์นั้นปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่ครอบงำอยู่ เป็นประเด็นที่คล้ายปัญหาที่ว่า สรุปแล้วความเจริญก้าวหน้าในศิลปะวิทยาการนั้นดีหรือไม่ คำตอบคือ หากเราถูกครอบงำใช้ศิลปะวิทยาไปเพื่อกดขี่ เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นก็ย่อมสูญเสียความดีงามที่เคยมีมาก่อนที่จะมีศิลปะวิทยาการ ความผิดไม่ควรอยู่ที่ตัวศิลปะวิทยาการ แต่ควรอยู่ที่ผู้ซึ่งใช้ศิลปะวิทยาการนั้น และการได้มาหรือเสียไปซึ่งเสรีภาพสัมพันธ์กับการได้มาหรือเสียไปของความเสมอภาคด้วยเช่นกันทั้งเสรีภาพและความเสมอภาคย่อมเกี่ยวพันกัน

ไชยันต์ ไชยพร (2551) จากหนังสือ ข้อวิพากษ์การเมืองกระแสหลักของคลิฟฟอร์ด เกียทซ์ ในบทที่ว่าด้วย “ชนชาติมนุษย์” ในความคิดของเกียทซ์ โดยเขาสมมุติว่าในสถานะที่ไม่มีวัฒนธรรมนั้น มนุษย์จะไม่มีทางเป็นคนป่าที่ฉลาด (the clever savages) เหมือนอย่างในเรื่อง Lord of the Flies ของวิลเลียม โกลดิง (William Golding) ที่อยู่ในสถานะของสัญชาตญาณสัตว์ที่มีปัญญา โหดร้าย มนุษย์จะเป็นอะไร ไม่ได้มาก มีสัญชาตญาณไม่มากนัก มีอารมณ์ความรู้สึกน้อย และไม่มีความคิดใดๆ กล่าวได้ว่า ถ้าไม่มีวัฒนธรรมแล้ว มนุษย์ก็เป็นอะไรได้ไม่มากนัก แม้แต่ “คนป่าผู้ทรงเกียรติ” (noble savage) ในสถานะชนชาติของรูสโซว์ แต่มนุษย์ในสถานะที่ยังไม่มีวัฒนธรรมในความคิดของเกียทซ์จะเป็นเหมือนมนุษย์ในสถานะชนชาติของฮ็อบส์มากกว่า ดังที่โรซาลโดเห็นวาทสนะเกี่ยวกับสถานะชนชาติมนุษย์ของเกียทซ์น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงของฮ็อบส์ (Hobbesian vision of violence) ผ่านผลงานของนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสอย่างอีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ดังนั้น ธรรมชาติที่เป็นสากลของมนุษย์ในรูปแบบเนื้อหาต่างๆ จึงเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์มากกว่าที่จะเป็นชนชาติมนุษย์ที่แท้จริง ด้วยข้อวิพากษ์ของเกียทซ์ที่เขากล่าวไว้ว่า ถ้าสถานะชนชาติของมนุษย์ (humankind) ตามการแบ่งประเภทในหลักชีววิทยา (biological taxon) นั้น เป็นได้อย่างมากเพียงภาวะร่วมกันโดยบังเอิญ (accidental unity) ในช่วงเวลาหนึ่ง และถ้าความเป็นมนุษย์ตามหลักการสาระทางภาษา (the nominal essence) อันช่วยให้เราสามารถใช้อ้างสถานะความเป็นมนุษย์ของเรา ซึ่งไชยันต์ ไชยพร ผู้เขียน ได้เพิ่มประเด็นว่าโดยเฉพาะ “เรื่องสิทธิ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางทฤษฎีการเมืองเสรีนิยมนั้น เป็นเพียงการรวบรวมร่องรอยหรือคุณลักษณะบางอย่างที่เราคาดหวังที่จะพบในสิ่งที่เราเลือกที่จะตัดสินใจ หรือปฏิบัติต่อพวกเขาตามมาตรฐานของความเป็นมนุษย์แล้ว เราจะพบว่าการณ์ยืนยันขององค์การยูเนสโก ในเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวของมนุษยชาติก็ไม่ใช่อะไรที่มีสถานะมากไปกว่าการกล่าวอ้าง หรือแผนทางการเมือง หรือศีลธรรมหาใช่การรายงานที่เกิดจากการ

ค้นคว้าหาเหตุผลทางการเมืองหรือศีลธรรม หาใช่การรายงานที่เกิดจากการค้นคว้าหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่เรายังไม่สามารถเข้าใจหรือรู้จักได้อย่างสมบูรณ์ไม่ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ที่ผ่านมา ทำให้เกียทซ์ได้ข้อสรุปว่า มนุษย์ คือ ผลผลิตที่ยังไม่สำเร็จของวิวัฒนาการทางชีวภาพ แต่เป็นสัตว์ที่หาความหมาย หรือสร้าง หรือให้แนวความคิด และสัญลักษณ์ (symbolizing, conceptualizing, meaning-seeking animals) กับสรรพสิ่งต่างๆ รวมทั้งตัวเอง (ไชยันต์ ไชยพร, 2551, น. 126)

สำหรับเกียทซ์ เขาหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “ธรรมชาติของมนุษย์” เขาใช้คำว่า “man-generic man” แทนคำว่า “human nature” เพราะเขาไม่เห็นด้วยกับการนิยามมนุษย์แบบสากลครอบคลุมทั้งหมด จากประสบการณ์ต่างๆ ของแต่ละบุคคลสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมทำให้เราไม่สามารถหาสิ่งที่เป็น “ธรรมชาติ” ที่เหมือนกันตายตัวของมนุษย์ทุกคนได้ เกียทซ์ให้พิจารณาถึงสถานะที่แตกต่างหลากหลายอันไม่จำกัด โดยเขาเสนอคำอธิบายที่เป็นประโยชน์ต่อโลกที่อยู่ในสภาพของการแตกกระจาย (the disassembled / disassembling) และกำลังมีการเคลื่อนไหวในทางอัตลักษณ์และความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ไม่แน่นอนอยู่ในขณะนี้ การสร้างโครงสร้างของความแตกต่างที่มีระเบียบ ซึ่งหลากหลายและละเอียดซับซ้อน ที่สามารถรองรับความตึง (tensions) และความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมได้ และสามารถดำรงอยู่ในสิ่งที่เราเรียกว่าประเทศได้ โครงสร้างที่ว่านี้ก็แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์นี้ด้วย ที่สำคัญต้องทำให้โครงสร้างดังกล่าวดำรงอยู่และปฏิบัติได้จริง (ไชยันต์ ไชยพร, 2551, น. 126-133)

จากวรรณกรรมชิ้นนี้ เป็นหนึ่งแนวคิดที่มีความเห็นต่างไปจากแนวคิดสถานะธรรมชาติของรูสโซ ซึ่งก็มีเหตุผลอันน่ารับฟังประการหนึ่ง เพราะมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของรูสโซก็เป็นแนวคิดของรูสโซ ซึ่งอาจจะเป็นเช่นนั้นจริงในบางสังคมในบางคนแต่ก็มีใช้ทั้งหมด อีกทั้งแนวคิดมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของนักปรัชญาแต่ละท่านนั้นก็แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อม แนวคิดพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักปรัชญานั้นๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อศึกษาแล้วจะนำแนวคิดไปใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือไม่ และแนวคิดที่เกียทซ์เสนอในประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ “การสร้างโครงสร้างของความแตกต่างที่มีระเบียบ ซึ่งหลากหลายและละเอียดซับซ้อน ที่สามารถยืดหยุ่นได้ และสามารถดำรงอยู่ในประเทศได้ โครงสร้างที่ว่านี้ก็แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ที่สำคัญต้องทำให้โครงสร้างดังกล่าวดำรงอยู่และปฏิบัติได้จริง” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในสถานการณ์ประเทศไทยด้านการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง จากความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เน้นที่วรรณกรรมหลักคือ ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ (Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men) และประมวลงานเขียนของนักปรัชญา นักวิชาการ รวมถึงวรรณกรรมที่ตีความเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมและแนวคิดมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของรุสโซ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดพื้นฐานของรุสโซ วิเคราะห์ประเด็นความไม่เท่าเทียมกันในแนวคิดสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองตามที่เสนอของรุสโซ จากวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” โดยศึกษาวิเคราะห์จากตัวบท (Text) อย่างละเอียด วิเคราะห์ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ภาษา รูปแบบกฎหมาย รูปแบบรัฐบาลและการเมืองที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันในสถานะธรรมชาติตามที่เสนอของรุสโซ วิเคราะห์เจตนารมณ์ในการเขียน รวมถึงวิเคราะห์ผลอันเกิดจากการยอมรับแนวคิดรุสโซ

ผู้วิจัยจึงนำแนวทางหลักการตีความตัวบทหรือ Text ตามแนวทางการตีความงานเขียนทางปรัชญาการเมืองของ ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์⁴ โดยจะใช้ 3 แนวทางที่เหมาะสมกับงานวิจัย ดังนี้

---

⁴แนวทางการตีความงานเขียนปรัชญาการเมืองที่ ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ได้สรุปไว้นั้นมีทั้งหมด 6 วิธี ได้แก่
1) การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด 2) การแยกแยะระหว่างเจตนาของปรัชญาและผลอันเกิดจากการยอมรับความคิดนั้นๆ

2.1 การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด (close textual analysis)

การวิเคราะห์งานเขียนโดยแยกวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายย่อยออก ดังนี้

2.1.1 เพื่อหาความหมายที่นักปรัชญาพยายามจะสื่อ โดยการพิจารณาจากคำจำกัดความและคำอธิบายของคำที่รัฐโซเลือกใช้ในงานเขียนของเขา

2.1.2 เพื่อพิจารณางานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่ง โดยการศึกษางานเขียนชิ้นนั้นๆ ทั้งหมด

2.1.3 เพื่อวิเคราะห์งานชิ้นใดชิ้นหนึ่งจากแง่ของแบบการเขียนประพันธ์และสไตล์การเขียน ว่ามีความสำคัญอย่างไรหรือไม่กับการเสนอแนวคิดและวิธีการตีความที่ถูกต้อง

2.1.4 เพื่อการวิเคราะห์งานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งอย่างละเอียด เพื่อหาความหมายที่แท้จริงที่รัฐโซประสงค์จะสื่อถึงผู้อื่น

2.2 การแยกแยะระหว่างเจตนา (intention) ของปรัชญาเมธี และผล (effect) อันเกิดจากการยอมรับความคิดนั้นๆ

เป็นการให้ความสำคัญแก่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองจากการตีความแนวคิดแล้วนำไปปฏิบัติ ความหมายหรือผลกระทบที่ตามมาทีหลังอาจจะไม่ใช่สิ่งที่รัฐโซ คาดคะเนไว้ล่วงหน้าก็ได้ แต่ในเมื่อแนวคิดนั้นๆ ผ่านการตีความของผู้อ่าน และกลายเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ตามมา จึงต้องถือเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่ต้องศึกษาด้วย

2.3 การศึกษาชีวประวัติของปรัชญาเมธี (biographical approach)

แนวทางนี้มีข้อสมมติฐานสำคัญอยู่ว่า ความคิดย่อมเกิดจากบุคคล เพราะฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลนั้นๆ จะสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจหรือสามารถตีความปรัชญาการเมืองของบุคคลนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เราสามารถบอกได้ว่าเหตุการณ์สำคัญในชีวิตปรัชญาเมธีก่อให้เกิดความคิดอะไรขึ้นในช่วงชีวิตนั้นๆ ตลอดจนสามารถบอกได้ว่างานเขียนที่เขียนขึ้นในช่วงต่างๆ ของชีวิตของปรัชญาเมธีนั้นๆ มีความสืบเนื่องกันอย่างไร (สมบัติ จันทรวงศ์, 2558, น. 1-28 – 1-35)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมมาจากวรรณกรรมและเอกสารต่างๆ มาตีความและวิเคราะห์ตามแนวทางข้างต้น โดยเรียงลำดับเรื่องที่จะศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติเพื่อวิเคราะห์ความเป็นมาและศึกษาฐานแนวคิดของรัฐโซว่ามีความเป็นมาอย่างไร

2. ศึกษาวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” โดยวิเคราะห์เนื้อหาและตีความตัวบท หรือ Text ในด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ภาษา รูปแบบกฎหมาย รูปแบบรัฐบาลและการเมืองที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติตามทัศนะของรุสโซ วิเคราะห์เจตนารมณ์ในการเขียนวรรณกรรมชิ้นนี้ และนำผลวิเคราะห์ตัวบททั้งหมดมาใช้วิเคราะห์ประเด็นความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนที่จะเกิดสังคมการเมืองของรุสโซ

3. ศึกษาวรรณกรรมและแนวคิดที่มีผู้วิเคราะห์เกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ รวมถึงแนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมาช่วยให้มุมมองในการวิเคราะห์กว้างขึ้น

4. นำผลการศึกษาวิเคราะห์ในเนื้อหาข้างต้นมาประมวลผลวิเคราะห์ในภาพรวมอีกครั้งเพื่อสรุปผลจากการศึกษาวิเคราะห์

สำหรับการนำเสนอรายงานวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา สรุปอภิปรายผล และจัดทำข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้เพิ่มเติมในการศึกษาแนวคิดทางการเมืองและสังคมในสาขาวิชารัฐศาสตร์และสาขาวิชาอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์อัตชีวประวัติ แนวคิดพื้นฐานที่มีผลต่อแนวคิดสถานะธรรมชาติของรุสโซ

แนวคิดสถานะธรรมชาติของรุสโซ่นั้น เริ่มปรากฏอยู่ในผลงานชิ้นแรกที่ส่งเข้าประกวดกับสถาบันแห่งดีจอง (The Academy of Dijon) เรื่อง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และศิลปะที่มีส่วนทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงหรือบริสุทธ์ขึ้น ซึ่งรุสโซได้เสนอทัศนะในเชิงปฏิเสธว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ทำให้ความบริสุทธ์และความดีงามซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำตัวมนุษย์ลดน้อยลง ส่วนความเจริญทางศิลปะรุสโซชี้ให้เห็นว่า เป็นสิ่งฟุ่มเฟือยมากกว่าจะก่อให้เกิดผลที่ดีงามต่อมนุษย์ จากการศึกษาทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนี้ จะพบว่า สิ่งทีก่อให้เกิดแนวคิดสถานะธรรมชาติของรุสโซนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพื้นฐาน

จากอัตชีวประวัติของรุสโซ ต้นตระกูลของเขาจริงๆ แล้วเป็นชาวฝรั่งเศส แต่ต้องอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่นครเจนีวา เพราะความแตกแยกทางศาสนา โดยเมื่อต้นศตวรรษที่ 16 นครเจนีวาได้รับเอกราชจากอาณาจักรชาวออย และเป็นนครรัฐอิสระปกครองตนเองตัดขาดจากศาสนจักรโรมันคาทอลิกที่วาทิกัน พร้อมทั้งตั้งนิกายใหม่มาโดยยอห์น คาลแวง (John Calvin)¹⁴ ภายใต้ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และในวันตั้งสาธารณรัฐหลังจากเป็นเอกราช ชาวเมืองเจนีวาสาบานไว้ว่าจะเชื่อฟังพระเจ้า โดยการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ด้วยตัวเอง (Oath of 1537) ซึ่งส่งผลต่อแนวคิดสิทธิเสรีภาพของรุสโซเป็นอย่างมากเช่นกัน และเมื่อเขาอายุ 16 ปี ได้ฝึกงานกับนายจ้างซึ่งเป็นคนเข้มงวดดุร้าย เขาจึงตัดสินใจหนีออกจากเจนีวาไปอยู่ที่ซาวั เขาต้องพบกับความขัดแย้งด้านศาสนาอีกครั้ง แต่ครั้งนี้เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของเขาเอง เพราะเขาได้ไปอยู่ภายใต้การดูแลของบาทหลวงคาทอลิก และรุสโซจะต้องเข้าพิธีเปลี่ยน นิกาย จากที่เขานับถือนิกายคาลวินมาตั้งแต่ต้นตระกูล ไปเป็นนิกายคาทอลิก แต่ระหว่างที่เขาอยู่ในโบสถ์คาทอลิกก็พบกับปัญหาภายในต่างๆ ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อของเขา และในที่สุดเขาก็หนีออกมาไม่ยอมเปลี่ยนนิกาย

¹⁴ นิกายคาลวิน เป็นกลุ่มคริสตจักรฟื้นฟู มีอิทธิพลในเจนีวา มีการแปลหนังสือศาสนาเป็นภาษาฝรั่งเศสเกี่ยวกับคำสอนของอ็อกัสติน, อำนาจของพระเจ้า, บาปกำเนิด และชะตาที่ถูกลิขิต โดยพระเจ้า (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2556, <https://th.wikipedia.org/wiki/ลัทธิคาลวิน>)

เป็นคาทอลิก ดังนั้นแล้วย่อมเกิดความขัดแย้งในใจของเขาอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องความศรัทธาที่เขา มีมาตั้งแต่เกิด เพราะสิ่งที่เขาได้เรียนรู้จากบรรพบุรุษมานั้น แตกต่างจากหลักปฏิบัติของนิกาย คาทอลิก และเขามีแนวคิดที่ต้องยอมรับและเคารพในความเชื่อความศรัทธาของผู้อื่นแม้ว่าจะ ต่างศาสนากัน ต้องไม่บังคับให้เชื่อแต่ในศาสนาเดียวกับตนเท่านั้น ด้วยที่นิกายคาทอลิกเกิดโดยกลุ่ม คริสตจักรฟื้นฟูใหม่ ซึ่งเป็นคริสต์เถียนปฏิรูป จะต่างจากนิกายคาทอลิกที่เคร่งครัดในศาสนาและ พิธีการทางศาสนาดั้งเดิมเป็นอย่างมาก รุสโซเองจึงมีแนวคิดเชิงปฏิรูป เปิดกว้างในทางศาสนา เน้นเสรีภาพของบุคคลในการนับถือศาสนาตามความศรัทธา

แนวคิดพื้นฐานทางการเมืองและสังคมของรุสโซ เห็นได้ชัดจากความเรียงชิ้นแรก เรื่อง “ความเจริญของศิลปะและศาสตร์ต่างๆ ได้ทำให้มนุษย์เสื่อมทรามลง” จากที่เขาต้องพบกับ ความลำบากในชีวิต การถูกกดขี่จากนายจ้าง การได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมชนชั้นสูงในช่วงที่ได้อาศัย อยู่กับ มาดาม เดอ วารังส์ กระทั่งออกมทำงานข้างนอกเป็นครูสอนหนังสือ เขียนโน้ตดนตรีขาย เป็นเสมียน และได้เป็นผู้ช่วยทูต ซึ่งแต่ละอาชีพยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก เขาผิดหวังในชีวิต หลายๆ ด้าน จนทำให้เขารู้สึกว่าตนเองถูกปฏิเสธจากสังคม และได้หันไปใช้ชีวิตอยู่กับชนชั้นล่าง อยู่กันกับเดแรซ เลอวาซเซอร์ ซึ่งเป็นคนไม่รู้หนังสือ จากประสบการณ์ชีวิตของเขาพบกับความ ผิดหวังอย่างรุนแรง ได้คลุกคลีกับชนชั้นสูงและชนชั้นล่างอย่างใกล้ชิดทั้งสองแบบ จึงทำให้เขามี แนวคิดที่เข้าใจทุกสภาพปัญหาในสังคมอย่างลึกซึ้งดังที่เขาประสบมา และเกิดแรงผลักดันให้เขา เขียนความเรียงชิ้นแรกที่มีทัศนะในเชิงปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่ ทำให้มนุษย์ห่างไกลจากธรรมชาติ ความบริสุทธิ์และความดีงามของมนุษย์ก็ลดน้อยลง เห็นได้ ชัดเจนว่าเขาเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติก่อนเกิดสังคมและการเมืองจากความเรียงชิ้นนี้ และเมื่อได้รับรางวัลชนะเลิศเขากลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น และเกิดแนวคิดที่ต้องการจะเปลี่ยนสังคม ให้มีความเสมอภาคและยุติธรรมมากขึ้น

ดังกล่าวไปแล้วข้างต้นเรื่องความศรัทธาในศาสนาและแนวคิดพื้นฐานทางสังคม ในช่วงที่รุสโซมีชีวิตอยู่นั้น มีอิทธิพลต่อแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรุสโซ ในด้านความเท่าเทียม เสมอภาค และสิทธิเสรีภาพที่ได้มาจากพระเจ้าตั้งแต่เกิด เขาโหยหาความบริสุทธิ์และความดีงาม ของสังคม เพราะเขาพบกับความขัดแย้งของศาสนาและสังคม ประสบการณ์ชีวิต การถูกเอารัดเอา เปรียบ ถูกกดขี่ ในช่วงวัยเด็กจนกระทั่งโต เขาจึงเสนอแนวคิดโดยเริ่มต้นจากมนุษย์ในสภาวะ ธรรมชาติ และในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน โดยมีความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและวิทยาศาสตร์ เข้ามา นำสู่สังคมและการเมืองที่เป็นดั่งโซ่ตรวนผูกมัดสร้างปัญหาให้แก่สังคม ทำให้สูญเสีย ความสุขที่เคยมีในสภาวะธรรมชาติดั้งเดิมไป

ตอนที่ 2 วิเคราะห์แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองใน ความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของ มวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ

จากความเรียงฯ รุสโซแบ่งเป็นสองส่วน การวิเคราะห์ในแต่ละด้านจึงแบ่งวิเคราะห์
เป็นสองส่วนตามการแบ่งตัวบท และแต่ละส่วนจะแบ่งสภาวะธรรมชาติออกเป็นสองระยะ คือ
1) สภาวะธรรมชาติในระยะแรก ซึ่งเป็นเนื้อหาในส่วนแรกของตัวบทและเป็นสภาวะที่มนุษย์ยังคง
มีความเท่าเทียมกันอยู่ 2) สภาวะธรรมชาติในระยะเปลี่ยนผ่านจากสภาวะธรรมชาติ จะเข้าสู่สภาวะ
การเกิดมีสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ เป็นสภาวะที่เริ่มเกิดความไม่เท่าเทียมในสังคม ซึ่งเป็น
เนื้อหาในส่วนที่สองของตัวบท จึงแบ่งวิเคราะห์ตัวบทในด้านต่างๆ เป็นสองระยะตามเนื้อหา
ในแต่ละส่วน ดังนี้

2.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ในสภาวะธรรมชาติ (ขนาดรัฐ, จำนวนประชากร)

ในส่วนแรกของความเรียงฯ รุสโซได้กล่าวถึงขนาดรัฐและจำนวนประชากร
ซึ่งวิเคราะห์และสรุปได้ว่า รัฐในสภาวะธรรมชาติไม่มีขอบเขต ยังไม่มีการรวมตัวเป็นรัฐ และ
จำนวนประชากรก็ยังมีไม่มาก เนื่องจากมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติในระยะแรกนั้นอยู่อย่างโดดเดี่ยว
ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อีกทั้งน้อยครั้งที่ชายและหญิงจะพบกัน แม้พบกันก็มีได้นั่งพิจารณากัน
และกัน การมีความต้องการตามสัญชาตญาณธรรมชาติที่อาศัยความบังเอิญมาเจอกันในช่วงเวลา
เช่นนั้นพอดี อีกทั้งเมื่อเพศหญิงตั้งท้องก็เลี้ยงลูกเพียงลำพังตามสัญชาตญาณของผู้เป็นแม่ ดังนี้แล้ว
ความปลอดภัยของเด็กจึงมีน้อยทำให้โอกาสจะขยายจำนวนประชากรมีไม่มาก จำนวนประชากรจึง
มีไม่มากเช่นกัน

แต่ในส่วนที่สองของความเรียงฯ รุสโซกล่าวถึงช่วงสภาวะแห่งการเปลี่ยนผ่าน
จากสภาวะธรรมชาติ จะเข้าสู่สภาวะการเกิดมีสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์นั้น เมื่อมนุษย์เริ่มมี
การพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งดำเนินมาอย่างช้าๆ และเป็นไปตามธรรมชาติ จากการที่มนุษย์ดำเนิน
ชีวิตแบบเดิมๆ ช้าๆ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเรื่อยๆ อารมณ์แรกของมนุษย์ คือ การมีอยู่ของตนเอง
ปกป้องตนเอง เมื่อเกิดอุปสรรคมนุษย์ก็เรียนรู้ที่จะเอาชนะอุปสรรคตามธรรมชาติ เรียนรู้ที่จะต่อสู้
กับสัตว์อื่น รวมถึงต่อสู้กับมนุษย์คนอื่น เริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เพราะเรียนรู้
ว่าการต่อสู้คนเดียวไม่ประสบผลสำเร็จ เปลี่ยนจากการอาศัยได้ต้นไม้เป็นการสร้างกระท่อมเพื่อใช้
เป็นที่อยู่อาศัย และมีการรวมกลุ่มหน้ากระท่อม เริ่มพิจารณาผู้อื่น เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันเป็น
แรงผลักดันให้ชายและหญิงใกล้ชิดกัน จึงส่งผลให้จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นกว่าสภาวะ
ธรรมชาติในช่วงแรก

2.2 ลักษณะสังคม วัฒนธรรม และภาษาในสภาวะธรรมชาติ

ลักษณะทางสังคม ภาษา และวัฒนธรรมในส่วนแรกของความเรียงฯ นั้น มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติในระยะแรกยังไม่มีการปฏิสัมพันธ์กัน จึงยังไม่มีสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้น ส่วนภาษานั้น มนุษย์จะร้องเรียกเป็นเสียงร้องตามธรรมชาติ เมื่อเกิดอันตรายที่ใกล้จะถึงตัวหรือเจ็บป่วยอย่างรุนแรงเท่านั้น เพราะเมื่อยังไม่มีสังคมและวัฒนธรรม ภาษาจึงมีความจำเป็นน้อยมากในสภาวะธรรมชาติระยะแรกนี้

ในส่วนที่สองของความเรียงฯ ได้กล่าวถึงลักษณะสังคม ในสภาวะธรรมชาติระยะเปลี่ยนผ่าน มนุษย์เริ่มเรียนรู้จากเหตุการณ์ซ้ำๆ เริ่มรับรู้ถึงความคล้ายกันในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ท่ามกลางพวกเขา จากตรงนี้มีส่วนทำให้มนุษย์พบว่าตัวเขาเองและคนอื่นๆ จะมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันได้ สถานการณ์แบบเดียวกัน มนุษย์จึงสามารถสรุปรูปแบบความคิดและรูปแบบของอารมณ์ได้ เหล่านี้เป็นสิ่งผลักดันให้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเปลี่ยนจากการมีสัญชาตญาณนำไปสู่การใช้เหตุผลกำหนดความคิดของเขาในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัยของตนเองอันเป็นอารมณ์แรกที่เกิดขึ้น และประสบการณ์ก็สอนให้มนุษย์รักในสวัสดิภาพของตนและเป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติรวมกลุ่มกับเพื่อนเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีการสร้างกระท่อมเพื่อพักอาศัย เกิดการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว และมาชุมนุม สัมผัสกันหน้ากระท่อม ถือเป็นบ่อเกิดของสังคมในสภาวะธรรมชาติในระยะเปลี่ยนผ่าน แต่ก็ยังไม่พบว่ามีวัฒนธรรมในสภาวะนี้

ทั้งนี้ รุสโซได้กล่าวถึงผู้ที่ก่อตั้งสังคมในสภาวะธรรมชาติในระยะเปลี่ยนผ่านก่อนที่จะเกิดสังคมที่สมบูรณ์ คือ มนุษย์คนแรกที่เริ่มต้นล้อมรั้วผืนดินและบอกกับตนเองว่า “ที่ดินนี้เป็นของข้า” และก็มีคนอื่นเชื่อตามคำกล่าวอ้างของมนุษย์ผู้รั้วคนนั้น จากตรงนี้วิเคราะห์ได้ว่า การเกิดกรรมสิทธิ์ นำมาซึ่งการเกิดความคิดของมนุษย์ในเรื่องทรัพย์สินขึ้น ทรัพย์สินที่มีจำกัดก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิง เกิดสงครามตามมาได้ รุสโซจึงกล่าวในเชิงว่า การเกิดการครอบครองผืนดินหรือกรรมสิทธิ์เป็นการก่อให้เกิดสังคมขึ้น

ลักษณะภาษา ในสภาวะธรรมชาติระยะเปลี่ยนผ่าน มีการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นจากการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว และเมื่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ก็ย่อมมีการสื่อสารกันกับครอบครัวอื่นที่อยู่ใกล้ๆ กัน รวมถึงวัยรุ่นหนุ่มสาวที่อยู่กระท่อมใกล้เคียงกันก็เปลี่ยนจากการมีความสัมพันธ์กันแบบบังเอิญและไม่ถาวร เป็นความสัมพันธ์แบบใหม่ที่คงทนถาวร พบปะพูดคุยกันได้มากขึ้น เมื่อความคิดอ่านกับอารมณ์ของมนุษย์รวมกันประกอบกับประสบการณ์ตามระยะเวลาเป็นการอบรมขัดเกลาคนมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ส่งผลให้มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติในระยะเปลี่ยนผ่านนี้มีความเชื่อมากกว่าสัตว์อื่น และเกิดการสื่อสารที่

แพร่ขยายออกไป มนุษย์เริ่มต้องการจะสื่อสารอย่างมีรายละเอียดมากขึ้น จึงคิดค้นสัญลักษณ์ให้มากขึ้นและซับซ้อนขึ้น โดยการผันเสียงตลอดจนเพิ่มท่าทางเข้าไปด้วย ภาษาของมนุษย์ในสภาวะนี้ จะมีความหมายกว้างมาก เพราะยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการแบ่งประโยคออกเป็นส่วนย่อยๆ จึงคิดคำๆ เดียวที่ใช้แทนประโยคทั้งประโยค

จากวิวัฒนาการทางสังคม และภาษาในข้างต้น จะพบว่าภาษาจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากไม่มีการรวมตัวกัน ไม่มีการปฏิสัมพันธ์กัน ดังนั้นการรวมตัวกันเป็นสังคมอย่างหลวมๆ ในระยะเปลี่ยนผ่านจึงเป็นบ่อเกิดของภาษาดั้ง และเมื่อมีภาษาก็ย่อมมีการอบรม สั่งสอน มีการเรียนรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ ตามมา จึงเกิดการเปลี่ยนผ่านจากสภาวะธรรมชาติเข้าสู่สภาวะการเกิดมีสังคมที่สมบูรณ์ขึ้น

2.3 รูปแบบกฎหมายในสภาวะธรรมชาติ

ในสภาวะธรรมชาติระยะแรกนั้น ก่อนที่จะมีกฎหมายมนุษย์ทุกๆ คนใช้พิจารณาญาณของตัวเองเป็นบรรทัดฐาน โดยเป็นผู้ลงโทษผู้มาละเมิดเอง เรียกว่ากฎธรรมชาติ เพราะในสภาวะธรรมชาติของรูสโซยังคงมีความอิงตามธรรมชาติของมนุษย์ผู้บริสุทธิ์ จึงมีแต่ความเห็นอกเห็นใจกัน ไม่มีอันตรายร้ายแรงใดๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

แต่ในสภาวะธรรมชาติระยะเปลี่ยนผ่าน ได้เกิดมีสังคมแบบหลวมๆ ขึ้นมาแล้ว จึงมีเรื่องของกรรมสิทธิ์และทรัพย์สินที่มีจำกัดอันก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สินกันขึ้น จากการอ้างสิทธิต่อทรัพย์สินของผู้ซึ่งมาก่อนก่อให้เกิดสถานะคนรวย และผู้ที่อ้างสิทธิไม่ทันก็มีสถานะเป็นคนจน ผู้ไม่มีทรัพย์สินใดๆ และในสภาวะที่มีสังคมแบบหลวมๆ เช่นนี้ ก็เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น คนรวยครอบครองทรัพย์สินจำนวนมาก และคนจนก็ลักขโมยทรัพย์สินของคนรวย เกิดความไม่สงบสุขอย่างที่เคยมีมาในสภาวะธรรมชาติระยะแรก ความขัดแย้งจบลงด้วยการสังหารโหดและนองเลือด ดังนั้นจึงเกิดสภาวะสงครามขึ้น ในที่สุดพวกคนรวยผู้มีทรัพย์สินจำนวนมาก ก็คิดแผนการให้พวกขโมยมาเป็นพวกของตน เป็นการเปลี่ยนศัตรูให้มาเป็นพวกตน โดยกล่าวว่า พวกเราน่าจะรวมตัวกันเพื่อปกป้องคนที่อ่อนแอกว่าโดยสถาปนากฎหมายแห่งความยุติธรรม ซึ่งบังคับใช้กับทุกคน เช่นนี้แล้วจึงเกิดกฎหมาย ซึ่งได้กลายมาเป็นกฎทั่วไปของพลเมืองแทนที่กฎธรรมชาติ ในทัศนะของรูสโซมองว่า กฎหมายเป็นโซ่ตรวนเส้นแรกที่มีมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ อ้าแขนรับมาเป็นพันธะของคนยากไร้ และยังเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่คนรวยอีกด้วย

2.4 ลักษณะรัฐบาลและการเมือง

รัฐบาลและการเมืองเกิดขึ้นในระยะเปลี่ยนผ่านที่มีสังคมแล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์ รัฐบาลในระยะแรกไม่ได้มีรูปแบบที่แน่นอน การรวมตัวก็ขาดความรู้และประสบการณ์ที่มากพอ รูสโซกล่าวว่า พวกเขาพยายามแก้ปัญหาลเฉพาะหน้าให้ผ่านไปเท่านั้น เพราะสังคมในระยะเปลี่ยน

ผ่านเป็นแต่เพียงการรวมตัวกันอย่างทั่วๆ ไป ที่สมาชิกตกลงอยู่ร่วมกัน จึงเกิดการฝ่าฝืนกฎหมาย และไม่ต้องถูกทำโทษ ทำให้กฎหมายไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ กระทั่งปัจเจกชนต้องมาร่วมกันคิดถึงอันตรายของการไว้ใจอำนาจสาธารณะ และผู้ปกครองก็จะถูกบังคับให้ฟังเสียงเรียกร้องจากประชาชน ดังนั้น ผู้นำตามที่รัฐโศเสนอในความเรียงฯ จะเกิดขึ้นหลังจากมีการรวมตัวกัน และหลังจากมีกฎหมายแล้ว ฉะนั้นเริ่มแรกมนุษย์มิได้มอบอำนาจของตัวเองให้แก่ผู้ปกครองแบบเบ็ดเสร็จ แต่เริ่มจากการยินยอมอยู่ภายใต้คนที่เหนือกว่าเพื่อการอยู่รอดเมื่อเวลาที่พวกเขามีปัญหาเกิดขึ้น

รัฐโศ เรียกรวมตัวกันของมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นรัฐว่า “กายการเมือง”¹⁵ (political body) ซึ่งหมายความว่า รัฐมีลักษณะเป็นองคาพยพเหมือนกับอวัยวะในร่างกายคน ซึ่งแต่ละส่วนมีหน้าที่ของตนแตกต่างกันไป “กายการเมือง” ตามคำอธิบายที่รัฐโศให้ไว้ใน ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง (Discourse on Political Economy, ค.ศ. 1755) ประกอบไปด้วยคนจำนวนมากรวมกันในส่วนแรก อธิปไตยเปรียบได้กับศีรษะ กฎหมายเปรียบได้กับสมอง เจตจำนงของรัฐเปรียบได้กับเส้นประสาทและระบบประสาท ส่วนข้าราชการและผู้พิพากษาเปรียบได้กับอวัยวะต่างๆ ที่คอยรับใช้และทำตามคำสั่งที่มาจากเจตจำนงของประชาชน ในด้านการค้า อุตสาหกรรมการเกษตร เปรียบได้กับปากและท้อง รายได้สาธารณะเปรียบดั่งเลือดหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจ เพื่อนำไปให้หัวใจสูบฉีดหล่อเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยที่พลเมืองทั้งหมดของรัฐ คือ ร่างกาย ดังนั้น การจะให้ระบบต่างๆ ทำงานด้วยดีต้องไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบใช้การไม่ได้ ทั้งนี้ การทำลายเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของกายการเมืองจะส่งผลกระทบต่อทุกส่วนทั้งหมดไม่เว้นแม้แต่สมอง (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 130)

จากความเรียงฯ สรุปได้ว่า ในสภาวะนี้ประชาชนมีสิทธิถอดถอนอำนาจผู้ปกครองได้ หากไม่ได้รับความสงบสุขตามสัญญาที่ให้แก่กัน ประชาชนสามารถยกเลิกสิทธิแห่งการพึ่งพากับผู้ปกครองได้ การใช้สิทธิดังกล่าวอาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง ความไร้ระเบียบอันไม่จบสิ้น แสดงให้เห็นว่าการปกครองนั้นอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นมากกว่าความมีเหตุผลเพียงอย่างเดียว จากแนวคิดนี้หากนำมาเปรียบเทียบกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ก็ให้ข้อคิดประการหนึ่งว่า ควรคำนึงถึงความเป็นปึกแผ่น นั่นคือความสามัคคีของคนในชาติ ประโยชน์ต่อส่วนรวม และความมั่นคงของประเทศด้วยในการดำเนินการนโยบายทางการเมืองเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องคำนึงถึงหลักการข้างต้นเช่นกัน

¹⁵ คำว่า “political body” เป็นคำที่รัฐโศใช้ในทฤษฎีการเมืองของเขาในความเรียง Discourse on Political Economy ซึ่งนักรัฐศาสตร์ปัจจุบันใช้อธิบายรัฐ ในนัยยะที่รัฐเป็น “องคาพยพทางการเมือง” โดยคณะยุทธศาสตร์ แปลว่า “องค์กรแห่งรัฐภิบาล” ศุภชัย ศุภผล และปาลิตา จุนแสงจันทร์ แปลว่า “กายการเมือง” (ไชยันต์ ไชยพร, 2559, น. 38-39)

รูสโซได้กล่าวถึงรูปแบบของรัฐบาลที่มีความแตกต่างกันตามระดับความมากน้อยของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประชาชน ดังนี้

1) รัฐบาลที่มีรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย เกิดจากตอนรวมตัวกันมีคนหนึ่งคนโดดเด่นในเรื่องอำนาจ คุณธรรม และความรวยหรืออิทธิพลส่วนตัว ผู้นั้นจะได้รับเลือกเป็นผู้ปกครอง

2) รัฐบาลที่มีรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย เกิดขึ้นโดยขณะรวมตัวกันนั้นมีหลายๆ คนที่โดดเด่นใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มบุคคล แต่ก็โดดเด่นเหนือกว่าคนอื่น ๆ

3) รัฐบาลที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เกิดขึ้นเมื่อขณะรวมตัวกันนั้นประชาชนมีความเบี่ยงเบนเล็กน้อยจากธรรมชาติ อีกทั้งความสามารถของพวกเขาก็ไม่ต่างกันมากนัก

จะพบว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยในทัศนะของรูสโซนี้ จะมีระดับความไม่เท่าเทียมกันน้อยที่สุด แต่ประชาชนในระบบการปกครองแบบนี้ต้องมีลักษณะไม่ต่างจากมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดั้งเดิมระยะแรก คือ มีความบริสุทธิ์ จิตใจที่ซื่อตรง และมีความรู้ความสามารถที่ไม่ต่างกันมาก แต่ทั้งนี้รูสโซก็ได้สรุปว่ารูปแบบการปกครองแบบใดดีที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาวะแวดล้อมในตอนที่มาวมตัวกันนั้นๆ เขาสรุปไว้ว่าขึ้นอยู่กับกาลเวลาจะพิสูจน์เองว่ารูปแบบใดเหมาะสมที่สุด (ฌอง ฌากส์ รูสโซ แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท, 2555, น. 113-121)

ในสภาวะเปลี่ยนผ่านนี้ ผู้ปกครองจะถูกเลือกขึ้นมาโดยใช้เกณฑ์คุณสมบัติเรื่องความสามารถและอายุเป็นหลัก ซึ่งเกณฑ์ความสามารถจะเป็นการให้อำนาจตามธรรมชาติ ส่วนเกณฑ์อายุจะเป็นการให้อำนาจตามประสบการณ์ในการจัดการเรื่องราวต่างๆ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งบ่อยขึ้น รูสโซอธิบายในเชิงปัญหาที่ว่า คนมีอายุมากไม่ได้รับการเลือกตั้ง และปัญหาจากการที่มนุษย์เริ่มวางแผนและสมคบคิดกัน ก่อให้เกิดความแตกแยกความกดดันของแต่ละฝ่าย กระทั่งเกิดสงคราม กลางเมืองในที่สุด และพลเมืองก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาข้างต้น มีผลให้มนุษย์ต้องเดินทางย้อนกลับไปสู่สภาวะเริ่มต้นซึ่งไร้ชื่อไร้แปลอีกครั้ง ส่วนผู้นำที่มีความทะเยอทะยานก็อาศัยสถานการณ์เช่นนี้แต่งตั้งคนในตระกูลขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง ขณะเดียวกันประชาชนซึ่งเคยชินกับการพึ่งพา ก็จะติดอยู่ในพันธนาการจากการที่ต้องพึ่งพิงคนอื่นตลอด ยินยอมเป็นทาสมากขึ้นเพราะคิดว่าเป็นเป็นการแลกกับความสงบสุขของสังคม ดังนี้ผู้ปกครองก็สืบทอดทายาทกันจนเคยชิน คิดว่าเป็นสมบัติของตระกูลตน ยิ่งไปกว่านั้นคิดว่าตนเป็นผู้ครอบครองประชาคมทั้งหมด ให้ประชาชนเป็นเสมือนทาส รับใช้ นับประชาชนเป็นรายหัวเช่นดั่งสิ่งของ และเรียกตนเองเสมอหนึ่งเป็นเทพเจ้าเหนือผู้อื่น

ถึงตรงนี้จะพบว่า ความไม่เท่าเทียมกันทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จากความเรียงฯ จึงตีความได้ว่า มนุษย์ก้าวออกมาจากสภาวะธรรมชาติแล้ว ด้วยการสถาปนาการเมือง เกิดสังคม โดยสมบูรณ์ และรัฐโซได้ถือออกมาในความเรียงฯ ว่าการเกิดสังคมนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกัน นั้น เนื่องจากการที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ถือเป็นพันธนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นมาจากเดิมที่ทุกคนเท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติ กระทั่งเข้าสู่สภาวะเปลี่ยนผ่านซึ่งเป็นช่วงกึ่งกลางระหว่างทางเป็นสังคมหลวมๆ ที่มนุษย์เริ่มสร้างความไม่เท่าเทียมกันโดยการให้คุณค่ากับผู้หนึ่งผู้ใด และสุดท้ายมนุษย์ร่วมกันสถาปนาการเมืองขึ้น เป็นการก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติเกิดสังคมโดยสมบูรณ์ แต่แล้วปัญหาจากการปกครองก็มีผลให้เกิดสงคราม มนุษย์ก็กลับสู่สภาวะ ไร้ชื่อแปลเช่นเดิมเป็นวงจรดังนี้ต่อไป แต่สภาวะดังกล่าวไม่เหมือนกับสภาวะธรรมชาติแรกเริ่ม เพราะมนุษย์รับเอาสิ่งต่างๆ และมีวิวัฒนาการด้านการเรียนรู้มาแล้ว จึงไม่สามารถกลับสู่สภาวะธรรมชาติดั้งเดิมได้

2.5 เจตนารมณ์ของการเขียน และผลอันเกิดจากการยอมรับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรุสโซ

จากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีในด้านภูมิศาสตร์ ด้านสังคม วัฒนธรรม และภาษาด้านรูปแบบของกฎหมาย และลักษณะรัฐบาลและการเมือง พบว่าเจตนารมณ์ในการเขียนของรุสโซที่ปรากฏในเรียงความฯ ขึ้นนี้ เขานำเสนอถึงความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาจากสภาวะธรรมชาติ สู่สภาวะการเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ โดยมีสาระสำคัญในช่วงสภาวะเปลี่ยนผ่านอันเป็นสภาวะระหว่างกลางของสภาวะธรรมชาติ กับสภาวะการเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์แล้ว รุสโซพยายามอธิบายอย่างละเอียดให้เห็นถึงวิวัฒนาการมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติระยะแรก และระยะเปลี่ยนผ่าน จนกระทั่งถึงสภาวะที่มนุษย์ก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติ ซึ่งเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์แล้ว ทั้งนี้เพื่อให้เห็นบ่อเกิดแห่งความไม่เท่าเทียมกันแห่งมวลมนุษยชาตินั่นเอง รุสโซได้ทิ้งท้ายไว้ว่าบนถนนที่มนุษย์จะต้องผ่านออกจากสภาวะธรรมชาติเพื่อเข้าสู่สภาวะที่เป็นสังคมนั้น ตรงกลางระหว่างทางของทั้งสองสภาวะที่รุสโซได้พยายามอธิบายผู้อ่านจะพบทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองและศีลธรรมที่นักปรัชญาทั้งหลายต้องการแก้ไข ผู้อ่านจะรู้ว่ามนุษย์มีคุณสมบัติแตกต่างกันออกไปตามแต่ละยุค ผู้อ่านจะเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของวิญญานและอารมณ์ของมนุษย์ว่าสิ่งเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของมันอย่างช้าๆ และจะเข้าใจว่าทำไมจุดมุ่งหมายของความต้องการและความสุขของมนุษย์เราจึงมีการเปลี่ยนเป้าหมายไป ตั้งแต่มนุษย์แบบดั้งเดิมได้ค่อยๆ สูญหายไป จึงสรุปได้ว่า รุสโซได้พยายามแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว มนุษย์นั่นเองที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เจตนารมณ์ของรุสโซคือ ต้องการให้มนุษย์ตระหนักรู้เท่าทันความคิดของตนเอง มิให้ถูกรอบงำจากศิลปะวิทยาการหรือกิเลสต่างๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองในสังคม

ตอนที่ 3 สรุปผลจากการวิเคราะห์แนวคิดสถานะธรรมชาติของรูสโซ

ความไม่เท่าเทียมในสภาวะธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ความไม่เท่าเทียมทางกายภาพ คือ ความไม่เท่าเทียมกันที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ความแตกต่างในเรื่องของอายุ เพศ สุขภาพ ความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่ยอมรับได้ มิได้ก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงแก่นุษย์ รูสโซจึงไม่ถือว่าเป็นความไม่เท่าเทียม นั่นคือ สภาวะแรกเริ่มนั้นยังไม่ปรากฏความไม่เท่าเทียมขึ้นแต่อย่างใด และ 2) ความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรมหรือทางการเมือง เป็นความไม่เท่าเทียมที่เกิดจากการสมมุติขึ้นเองของมนุษย์ เช่น การให้ค่านิยมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่นๆ การให้อิทธิพลต่อบุคคลคนหนึ่งมากกว่าคนอื่นๆ การให้คุณค่าคนหนึ่งๆ ให้มีเกียรติมีชาติตระกูลดีกว่าผู้อื่น การให้คนหนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกคนหนึ่ง ในสังคม เป็นต้น รูปแบบนี้เป็นความไม่เท่าเทียมที่มีระดับความรุนแรงมากกว่ารูปแบบแรก และก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมในเวลาต่อมาได้

ด้วยวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของรูสโซ ผลต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติและผลกระทบต่ออันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรูสโซ โดยการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างละเอียดถึงประเด็นความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสถานะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมและการเมือง จากความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ของรูสโซ จึงพบคำตอบดังนี้

3.1 ที่มาของความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสถานะธรรมชาติ

ด้วยคำถามในการวิจัยที่ว่า “ความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของรูสโซ มีความเป็นมาอย่างไร” จากความเรียงฯ ที่รูสโซกล่าวถึงการที่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเริ่มสร้างกระท่อมเป็นที่อยู่อาศัยแทนการนอนใต้ต้นไม้ เริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวมิใช่พบกันโดยบังเอิญแล้วจากกันไป และเริ่มมีการสังสรรค์รวมตัวกันหน้ากระท่อมของพวกเขา ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของสังคมแบบหลวมๆ ซึ่งรูสโซเรียกสภาวะนี้ว่าเป็นสภาวะเปลี่ยนผ่าน ยังมิได้เกิดมีสังคมที่สมบูรณ์ในช่วงเวลานี้ เมื่อเริ่มมีสังคมแบบหลวมๆ ขึ้นแล้ว กลุ่มมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติระยะเปลี่ยนผ่านนี้ ก็เริ่มที่จะพิจารณากันและกัน โดยเริ่มมีการให้คุณค่าว่าลักษณะเช่นไรดี ลักษณะเช่นไรสวย ลักษณะเช่นไรเก่ง ลักษณะเช่นไรพึงประสงค์ต่อตนเองและผู้อื่น ดังนี้แล้ว ผู้ศึกษามองว่า เริ่มเกิดความไม่เท่าเทียมขึ้นแล้ว ตามแนวคิดรูสโซในประเด็นความไม่เท่าเทียมรูปแบบที่ 2 ซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรม ที่มนุษย์สมมุติขึ้นกันเองและให้คุณค่าลักษณะใดลักษณะหนึ่งมากกว่านั่นเอง จากการตีความในวรรณกรรมที่รูสโซเขียนเน้นประเด็นการให้คุณค่ากับสิ่งหนึ่งสิ่งใดนี้ รวมถึงการที่มนุษย์

คนหนึ่งคนแรกที่เริ่มต้นล้อมรั้วกันที่ดินและประกาศกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นผู้ก่อตั้งสังคมขึ้น
เหล่านี้เป็นการสมมุติขึ้นเองภายในจิตใจของมนุษย์เอง

ดังนั้นจากที่มาของการเกิดความไม่เท่าเทียมกันข้างต้น จึงพบคำตอบว่า “มนุษย์” นั้นเอง
ที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น โดยเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากสถานะ
ธรรมชาติจะเข้าสู่ภาวะการเกิดมีสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ เป็นช่วงที่มีสังคมแบบหลวมๆ
นั่นคือ ช่วงที่มนุษย์เริ่มสร้างครอบครัว เริ่มรวมกลุ่มสังสรรค์ จึงเริ่มมีการเปรียบเทียบกัน เกิดการ
ให้คุณค่ากับคุณลักษณะหนึ่งใดขึ้น การกำหนดกรรมสิทธิ์เป็นการสมมุติความเป็นเจ้าของ
โดยมนุษย์ด้วยกันเอง จึงเป็นที่มาหรือบ่อเกิดแห่งความไม่เท่าเทียมกันตามทัศนะของรุสโซ

3.2 ในทัศนะของรุสโซ เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นแล้ว ส่งผลอย่างไรต่อมนุษย์ ในสถานะธรรมชาติ

เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น จากการที่มนุษย์ให้คุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า
อีกสิ่งหนึ่ง และเมื่อมีการอ้างสิทธิ์ต่อทรัพย์สินจะเกิดการแย่งชิงกัน คนรวยคือผู้ที่อ้างสิทธิ์และ
ครอบครองที่ดินหรือทรัพย์สินก่อน จึงมีทรัพย์สินจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้อื่นซึ่งอ้างสิทธิ์ไม่ทัน
ก็ไม่มีทรัพย์สินกลายเป็นคนจนก่อให้เกิดปัญหาหลักขโมยทรัพย์สินของคนรวย เกิดความไม่สงบสุข
ดังที่เคยมีในสถานะธรรมชาติระยะแรก เมื่อไม่สงบสุขก็สถาปนากฎหมาย ซึ่งรุสโซมองว่าเป็น
โซ่ตรวนผูกมัดคนจนและทำให้คนรวยยังมีอำนาจมากขึ้น ระดับความไม่เท่าเทียมก็พัฒนาสูงขึ้น
เรื่อยๆ

ผลกระทบหรือปัญหา จากความไม่เท่าเทียมกันในทัศนะของรุสโซ เมื่อวิเคราะห์
เจตนารมณ์ในการเขียนความเรียงของรุสโซที่เขาพยายามอธิบายให้เห็นถึงวิวัฒนาการมนุษย์
ในสถานะธรรมชาติระยะแรกและระยะเปลี่ยนผ่าน จนกระทั่งถึงสถานะที่มนุษย์ก้าวออกจากสถานะ
ธรรมชาติ เมื่อเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์เต็มรูปแบบขึ้น เพื่อให้เห็นบ่อเกิดหรือที่มาของ
ความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษย์ และเมื่อความต้องการความสุขหรืออุดมมุ่งหมายในการดำรงชีวิต
ของมนุษย์ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป เพราะการที่ภายในจิตใจมนุษย์ให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ ขึ้นมาเอง
โดยวิเคราะห์จากตัวบทของรุสโซที่ว่า

“สังคมก็มีได้มอบอะไรให้กับมนุษย์ นอกจากการรวมตัวกันด้วยอารมณ์
ที่จอมปลอมของมนุษย์ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ อันตรงข้ามกับสิ่งที่เคยมีใน
สถานะธรรมชาติ... มนุษย์ที่เจริญแล้วจะมีความสุขด้วยการทำให้คนอื่นทุกข์ จิตใจของเขาทำงานอยู่
ตลอดเวลาไม่มีคำว่าหยุดพัก เขาทรมาณตนเองอย่างไม่รู้จักจบสิ้นด้วยการทำงานหนักจนตัวตาย ”

(สุภชัย สุภผล, 2555, น. 111)

จากตัวบทดังกล่าว ดีความได้ว่า ในสังคมใหม่นี้อารมณ์ของมนุษย์ การนึกคิด จิตใจ ล้วนแสดงออกด้วยความเสแสร้ง เพราะการให้คุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า จึงแสดงออก เพื่อให้เป็นไปตามความถูกต้องที่สังคมสมมุติขึ้น ดังที่รุสโซกล่าวว่าเป็นความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรม จึงเป็นผลกระทบจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในทัศนะของรุสโซ นั่นคือ ส่งผลให้มนุษย์ในสังคมแบบใหม่ต้องพบกับความสุขอันจอมปลอมมิได้มีความสุขที่แท้จริง เพราะการมีความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น การเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การทำงานโดยมิได้หยุดพักเพื่อมุ่งไปสู่สิ่งที่ตนให้คุณค่า เกิดความต้องการ และคาดหวังในสิ่งนั้นๆ มากจนต้องดิ้นรนเกินกว่าความสามารถของตนเอง นอกจากนี้แล้วยังดีความได้ว่าไปถึงเรื่องของวิทยาการความก้าวหน้าต่างๆ สร้างภาระให้กับมนุษย์เองในการดิ้นรนให้มีชีวิตรอดในสังคมรูปแบบใหม่ที่ออกจากสภาวะธรรมชาติแล้ว จึงมองว่าเป็นความสุขอันจอมปลอมของคนในสังคมรูปแบบใหม่ ดังปรากฏในตัวบทของรุสโซที่ว่า

“ทั้งคนมั่งมีและคนยากจน ต่างก็ตกใจสุดขีด เมื่อเขาได้พบเห็นความชั่วแบบใหม่ที่เกิดขึ้น พวกเขาต่างก็มองหาหนทางที่จะหลบหนีออกจากความมั่งคั่งของเขา และจงเกลียดจงชังต่อสิ่งนี้ที่ครั้งหนึ่งเขาปรารถนาแทบเป็นแทบตายเพื่อจะได้มันมา” (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 87)

3.3 ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซ

แนวทางแก้ไขปัญหาหรือทางออกของรุสโซ จากผลของปัญหาความไม่เท่าเทียม คือ การนำเสนอให้มนุษย์สนใจแต่เจตจำนงของตนเอง โดยมิต้องเอาไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นจึงจะชัดแจ้งไว้ซึ่งความมีเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นั้น รุสโซจึงเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคม โดยการแสดงเจตจำนงร่วม เพราะมนุษย์ไม่สามารถย้อนกลับไปในสภาวะธรรมชาติที่ยังคงมีความเท่าเทียมกันอยู่ได้ ในทัศนะของรุสโซ การที่ทุกคนมีส่วนในการออกกฎหมายและการปกครองเป็นการชัดแจ้งไว้ซึ่งความเท่าเทียมกันเป็นการป้องกันมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้นในสังคม เป็นการมุ่งให้คนในสังคมคำนึงถึงเจตจำนงร่วม ซึ่งมีใช้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนอย่างเดียว

ด้วยประเด็นความไม่เท่าเทียมของรุสโซนั้น ดีความได้กว้างหากไม่เข้าใจเจตนาธรรมณ์ หรือสิ่งที่รุสโซต้องการจะสื่อออกมาจริงๆ ย่อมดีความได้หลากหลายความหมาย ดังจะเห็นได้จากการวิจารณ์งานของรุสโซในสังคมร่วมสมัยของเขาหรือแม้แต่ในสังคมปัจจุบันนี้ ว่างานของรุสโซมีความขัดแย้งกันที่เริ่มต้นมองว่าสังคมเสื่อมเพราะศิลปะวิทยาการ แต่แล้วตอนท้ายทำไมยกย่องศิลปะวิทยาการ แต่หากได้อ่านวรรณกรรมของรุสโซจะพบว่า ล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงกันในงานหลายๆ ชิ้นของเขา ไม่ว่าจะเป็นความเรียงชิ้นแรกที่กำลังกล่าวถึงศิลปะวิทยาการนำความเสื่อมมาสู่มนุษย์ ซึ่งบทสรุปแล้วก็คือ รุสโซต้องการจะเตือนให้ผู้อ่านระวังมิให้ศิลปะวิทยาการเข้าครอบงำ

จนนำความเลื่อมมาสู่สังคม ตามมาด้วยความเรียงขึ้นที่สองบ่อเกิดแห่งความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งพบว่าการที่มนุษย์เองเป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ด้วยการสร้างคุณค่าให้สิ่งต่างๆ ด้วยการสมมุติขึ้นมาเอง นั่นคือ รุสโซต้องการให้ผู้อ่านรู้เท่าทันความคิดของตนเอง อย่าได้หลงไปกับสิ่งสมมุติดังกล่าว ความไม่เท่าเทียมก็มาจากสิ่งที่เราคิดเอง เปรียบเทียบกันเอง หากเราสนใจเพียงแก่นแท้ของความเป็นจริงในสังคมที่ดำรงอยู่ เราย่อมได้พบกับความเท่าเทียมในสังคม หรือแม้แต่ทฤษฎีสัญญาประชาคม ที่ว่าด้วยเรื่องของเจตจำนงร่วม ก็พบว่าก่อนที่จะเกิดการแสดงเจตจำนงร่วมก็เชื่อมโยงมาจากแนวคิดสภาวะธรรมชาติของเขา กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ออกจากสภาวะธรรมชาติแล้ว เมื่อมีสังคมเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องดำรงอยู่ในสังคมแบบใหม่ไม่สามารถย้อนกลับไปสภาวะดั้งเดิมได้แล้ว ดังนั้นเมื่อต้องการให้ธำรงไว้ซึ่งเสรีภาพและความเท่าเทียมดั้งเดิม ก็ต้องเชื่อฟังเจตจำนงของตนเอง การมีส่วนร่วมในเจตจำนงร่วมของสังคมก็คือการเชื่อฟังเจตจำนงของตนเองที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม มิใช่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น จึงเกิดมีเสรีภาพและความเท่าเทียมกันขึ้นในสังคม

แต่หากมิได้เข้าใจในเจตนารมณ์ของรุสโซแล้ว จะตีความไปในเชิงสังคมนิยมก็ย่อมได้ ดังที่มีผู้เชื่อมโยงแนวคิดของ คาร์ล มากซ์ กับ รุสโซ ในเรื่องชนชั้น โดยใช้ประเด็นแนวคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของชนชั้นกรรมาชีพ เป็นการสร้างแรงจูงใจกระทั่งเกิดเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมา และสร้างความชอบธรรมให้กับลัทธิมากซ์ก็ย่อมได้ หรือเชื่อมโยงกับแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ ด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยเจตจำนงร่วมและการมอบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่รัฐและต้องเชื่อฟังเจตจำนงของรัฐเพียงเท่านั้น เกิดรัฐบาลเผด็จการขึ้นในที่สุด จึงกล่าวกันไปเองว่าแนวคิดของรุสโซเป็นต้นกำเนิดหรือเชื้อของลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ล้วนเป็นผลมาจากการตีความแนวคิดของรุสโซไม่ตรงตามเจตนารมณ์ที่รุสโซต้องการจะสื่อ จึงเป็นผลกระทบอันเกิดจากแนวคิดของรุสโซ ที่รุสโซเองก็มิได้ประสงค์หรือเจตนาจะให้เกิดการตีความเช่นนั้น

บทสรุปผลกระทบอันเกิดจากของแนวคิดรุสโซนั้น เป็นดั่งเหรียญที่มีสองด้านซึ่งมีทั้งด้านที่รุสโซประสงค์จะให้ เป็น ซึ่งย่อมเป็นผลมาจากการตีความแนวคิดของรุสโซถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของเขา คือ สื่อให้ผู้อ่านรู้และตระหนักในความคิดของตนเอง รู้เท่าทันศิลปะวิทยาการไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสอันเกิดขึ้นจากความคิดของตนเองหรือจากสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านที่รุสโซมิได้คาดคะเนหรือคาดหวังจะให้ เป็น ซึ่งก็เป็นผลมาจากการตีความที่คาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนารมณ์ของรุสโซ ดังการเชื่อมโยงแนวคิดของลัทธิสังคมนิยมหรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งที่มีได้ตั้งใจและตั้งใจให้เกิดความคลาดเคลื่อนดังกล่าว โดยการตีความให้สอดคล้องกับแนวคิดของตนเองก็เป็นได้

สรุปท้ายบท

แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมและการเมืองของรุสโซ ในความเรียง ว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาตินั้น จากผลการวิเคราะห์ ในตอนที่ 1 พบว่าได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพื้นฐานของรุสโซ กล่าวคือ ความศรัทธาในศาสนาและแนวคิดพื้นฐานทางสังคมของรุสโซ ด้วยแนวคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคที่ได้มาจากพระเจ้าตั้งแต่เกิด เขาจึงโหยหาความบริสุทธิ์และความดีงามของสังคม เขาพบกับความขัดแย้งในความคิดเกี่ยวกับศาสนา จากเหตุการณ์ที่เขาเกือบจะต้องเปลี่ยนจากการนับถือนิกายคาทอลิกไปเป็นนิกายคาทอลิก และเขาต้องพบกับความขัดแย้งทางสังคมจากประสบการณ์ชีวิตเขาถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดขี่ในช่วงวัยเด็กจนกระทั่งโต เขาจึงเสนอแนวคิด โดยเริ่มต้นจากมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติและก้าวสู่ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน โดยเกิดความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและวิทยาศาสตร์ นำสู่สังคมและการเมืองที่เป็นดั่งโซ่ตรวนผูกมัด และก่อให้เกิดปัญหาในสังคม

จากผลการวิเคราะห์แนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมและการเมือง ในตอนที่ 2 สรุปได้ว่า สภาวะธรรมชาติของรุสโซแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกเริ่ม และระยะเปลี่ยนผ่านก่อนที่จะเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์

สภาวะธรรมชาติในระยะแรกเริ่มนั้น มีลักษณะทางภูมิศาสตร์แบบไม่มีขอบเขต ยังไม่มีการรวมตัวเป็นรัฐและจำนวนประชากรก็ยังมีไม่มาก เพราะมนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และยังไม่มียังสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้น ส่วนภาษานั้น มนุษย์จะร้องเรียกเป็นเสียงร้องตามธรรมชาติ เมื่อเกิดอันตรายถึงตัว หรือเจ็บป่วยอย่างรุนแรงเท่านั้น เพราะเมื่อยังไม่มียังสังคมและวัฒนธรรม ภาษาจึงมีความจำเป็นน้อยมากในสภาวะธรรมชาติระยะแรกนี้ ส่วนรูปแบบกฎหมายใน ลักษณะรัฐบาลและการเมืองนั้น เมื่อยังไม่มียังสังคม ไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ย่อมไม่สามารถจะเกิดกฎหมาย รัฐบาลและการเมืองขึ้นได้เลย เพราะต้องอาศัยการการรวมตัวกันเป็นรัฐก่อน แล้วจึงร่วมกันออกกฎหมาย รัฐบาลและการเมือง

ส่วนสภาวะธรรมชาติในระยะเปลี่ยนผ่านก่อนที่จะเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ เริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เพราะเรียนรู้ว่าการต่อสู้คนเดียวไม่ประสบผลสำเร็จ เปลี่ยนจากการอาศัยได้ต้นไม้เป็นการสร้างกระท่อมเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย และมีการรวมกลุ่มหน้ากระท่อม เริ่มพิจารณาผู้อื่น เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันเป็นแรงผลักดันให้ชายและหญิงใกล้ชิดกัน จึงส่งผลให้จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นกว่าสภาวะธรรมชาติในช่วงแรก การเกิดการครอบครองผืนดินหรือกรรมสิทธิ์เป็นการก่อให้เกิดสังคมขึ้น เกิดการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นจากการอยู่

รวมกันเป็นครอบครัว การรวมตัวกันเป็นสังคมอย่างหลวมๆ ในระยะเปลี่ยนผ่านได้เกิดการใช้ภาษา
ขึ้นด้วย และเมื่อมีภาษาก็ย่อมมีการอบรม สั่งสอน มีการเรียนรู้ทักษะ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ
ตามมา จึงเกิดการเปลี่ยนผ่านจากสภาวะธรรมชาติเข้าสู่สภาวะการเกิดมีสังคมขึ้น กล่าวคือ เมื่อมี
เรื่องของกรรมสิทธิ์และทรัพย์สินอันมีจำกัดก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สินกันขึ้น จึงสถาปนา
กฎแห่งความยุติธรรมบังคับใช้กับทุกคน เช่นนี้แล้วจึงเกิดกฎหมายและได้กลายมาเป็นกฎทั่วไปของ
พลเมืองแทนที่กฎธรรมชาติ ทั้งนี้ รุสโซมองว่ากฎหมายเป็นโซ่ตรวนเส้นแรกที่มีมนุษย์ในสภาวะ
ธรรมชาติอ้าแขนรับมาเป็นพันธะของคนยากไร้และยังเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่คนรวย

และสุดท้ายก่อนที่จะก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติทั้งสองระยะดังกล่าว ด้วยลักษณะ
รัฐบาลและการเมือง โดยรัฐบาลในระยะแรกไม่ได้มีรูปแบบที่แน่นอน เกิดการฝ่าฝืนกฎหมายและ
กฎหมายไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนผู้นำเกิดขึ้นหลังจากมีการรวมตัวกัน และหลังจากมีกฎหมายแล้ว
จะนั้นเริ่มแรกมนุษย์มิได้มอบอำนาจของตัวเองให้แก่ผู้ปกครองแบบเบ็ดเสร็จ แต่เริ่มจากการ
ยินยอมอยู่ภายใต้คนที่เหนือกว่าเพื่อการอยู่รอดเมื่อเวลาที่พวกเขามีปัญหาเกิดขึ้น รุสโซเรียกการ
รวมตัวกันของมนุษย์ที่มาอยู่รวมกันเป็นรัฐว่า “กายการเมือง” ซึ่งหมายความว่า รัฐมีลักษณะเป็น
องคาพยพเหมือนกับอวัยวะในร่างกายคน โดยประชาชนมีสิทธิถอดถอนอำนาจผู้ปกครองได้หาก
ไม่ได้รับความสงบสุขตามสัญญาที่ให้แก่กัน การปกครองแบบประชาธิปไตยในทัศนะของรุสโซมี
ระดับความไม่เท่าเทียมกันน้อยที่สุด แต่ประชาชนต้องมีลักษณะไม่ต่างจากมนุษย์ในสภาวะ
ธรรมชาติดั้งเดิมระยะแรก คือ มีความบริสุทธิ์ จิตใจที่ซื่อตรง และมีความรู้ความสามารถที่ไม่
ต่างกันมาก แต่ทั้งนี้รุสโซก็ได้สรุปว่ารูปแบบการปกครองแบบใดดีที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับ
สถานการณ์สภาวะแวดล้อมในตอนที่มาวมตัวกันนั้นๆ ผู้ปกครองจะถูกเลือกขึ้นมาโดยใช้เกณฑ์
คุณสมบัติเรื่องความสามารถและอายุเป็นหลัก ประชาชนซึ่งเคยชินกับการพึ่งพาที่จะติดอยู่ใน
พันธนาการจากการที่ต้องพึ่งพิงคนอื่นตลอด ยินยอมเป็นทาสมากขึ้นเพราะคิดว่าเพื่อเป็นการแลก
กับความสงบสุขของสังคม ดังนี้ผู้ปกครองก็สืบทอดทายาทกันจนเคยชิน จะพบว่าความไม่เท่าเทียม
กันทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จึงสรุปได้ว่ามนุษย์ก้าวออกมาจากสภาวะธรรมชาติ เพราะการ
สถาปนาการเมืองและไม่อาจจะย้อนกลับสู่สภาวะธรรมชาติดั้งเดิมได้เลย เพราะวิวัฒนาการ
ต่างๆ เกิดขึ้นแล้วจะพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ รุสโซจึงใช้แนวคิดสัญญาประชาคมเป็นแนวทางการ
แก้ปัญหาสังคมและการเมืองดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ประเด็นความไม่เท่าเทียมก็พบกับคำตอบของคำถามในการวิจัยที่ว่า

1) ความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของรุสโซ มีความเป็นมาอย่างไร นั่นคือ เกิดขึ้นอย่างไร
และเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด และพบคำตอบว่า “มนุษย์” นั่นเองที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน
ขึ้น โดยเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากสภาวะธรรมชาติเข้าสู่สภาวะการเกิดมีสังคมและ

การเมืองที่สมบูรณ์ เป็นช่วงที่มีสังคมแบบหลวมๆ นั่นคือ ช่วงที่มนุษย์เริ่มสร้างครอบครัว เริ่มรวมกลุ่มสังสรรค์ จึงเริ่มมีการเปรียบเทียบกัน เกิดการให้คุณค่ากับคุณลักษณะหนึ่งใดขึ้น การกำหนดกรรมสิทธิ์เป็นการสมมติความเป็นเจ้าของโดยมนุษย์ด้วยตัวเอง

2) ในทัศนะของรุสโซ เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นแล้ว ส่งผลอย่างไรต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ในสังคมใหม่นี้อารมณ์ของมนุษย์ การนึกคิด จิตใจ ล้วนแสดงออกด้วยความเสแสร้ง เพราะการให้คุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า จึงแสดงออกเพื่อให้เป็นไปตามความถูกต้องที่สังคมสมมติขึ้น นั่นคือ ส่งผลให้มนุษย์ในสังคมแบบใหม่ต้องพบกับความสุขอันจอมปลอมมิได้มีความสุขที่แท้จริง เพราะการมีความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น การเอาใจเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การทำงานโดยมิได้หยุดพักเพื่อมุ่งไปสู่สิ่งที่ตนให้คุณค่า เกิดความต้องการ และคาดหวังในสิ่งนั้นๆ มากจนต้องดิ้นรนเกินกว่าความสามารถของตนเอง นอกจากนี้แล้วยังตีความได้ไปถึงเรื่องของวิทยาการความก้าวหน้าต่างๆ สร้างภาระให้กับมนุษย์เองในการดิ้นรนให้มีชีวิตรอดในสังคมรูปแบบใหม่ที่ออกจากสภาวะธรรมชาติแล้ว จึงมองว่าเป็นความสุขอันจอมปลอมของคนในสังคมรูปแบบใหม่

3) ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซ คือ ผลอันเป็นดั่งเหรียญที่มีสองด้านซึ่งมีทั้งด้านที่รุสโซประสงคจะให้ เป็น ซึ่งย่อมเป็นผลมาจากการตีความแนวคิดของรุสโซถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของเขา คือ สู้ให้ผู้อ่านรู้และตระหนักในความคิดของตนเอง รู้เท่าทันศิลปะวิทยาการไม่ถูกรอบงำด้วยกิเลสอันเกิดขึ้นจากความคิดของตนเองหรือจากสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านที่รุสโซมิได้คาดคะเนหรือคาดหวังจะให้ เป็น ซึ่งก็เป็นผลมาจากการตีความที่คาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนารมณ์ของรุสโซ ดังการเชื่อมโยงแนวคิดของลัทธิสังคมนิยมหรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งที่มิได้ตั้งใจและตั้งใจให้เกิดความคลาดเคลื่อนดังกล่าว โดยการตีความให้สอดคล้องกับแนวคิดของตนเองก็เป็นได้

กล่าวโดยสรุป เจตนารมณ์ของการเขียนความเรียงฯ นี้ จากการวิเคราะห์หัตถบท รุสโซพยายามนำเสนอถึงความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาจากสภาวะธรรมชาติ สู่สภาวะการเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ โดยมีสาระสำคัญในช่วงสภาวะเปลี่ยนผ่านอันเป็นสภาวะระหว่างกลางของสภาวะธรรมชาติ กับสภาวะการเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์แล้ว รุสโซพยายามอธิบายอย่างละเอียดให้เห็นถึงวิวัฒนาการมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติระยะแรก และระยะเปลี่ยนผ่าน จนกระทั่งถึงสภาวะที่มนุษย์ก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติ ซึ่งเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์แล้ว นั่นคือ รุสโซต้องการให้มนุษย์ตระหนัก รู้เท่าทันความคิดของตนเอง มิให้ถูกรอบงำจากศิลปะวิทยาการหรือกิเลสต่างๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองในสังคม

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

รูสโซเขียนวรรณกรรมความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ โดยการอธิบายให้เห็นถึงต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกัน เขาเริ่มจากมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติซึ่งยังคงมีความเท่าเทียมกันอยู่ เพื่อให้เห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์นั้นเกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาใด เกิดขึ้นได้อย่างไร แนวคิดสภาวะธรรมชาติจึงเป็นเนื้อหาระหว่างทางเดินไปสู่จุดหมายปลายทาง แต่รูสโซก็ให้ความสำคัญกับเนื้อหาในส่วนนี้มาก เขาอธิบายถึงสภาวะธรรมชาติโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดมีสังคมและการเมือง ระยะเวลาผ่านก่อนที่จะเกิดสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ กระทั่งเกิดมีสังคมและการเมืองที่สมบูรณ์ขึ้น และพบว่าแนวคิดสภาวะธรรมชาตินี้เป็นบ่อเกิดของแนวคิดสัญญาประชาคมของรูสโซอีกด้วย

ในการศึกษาวิจัยแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมืองจากความเรียงฯ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของรูสโซ ผลต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ และผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรูสโซ โดยวิเคราะห์จากวรรณกรรม “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ที่รูสโซได้เขียนแสดงแนวคิดดังกล่าวไว้

จากผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ได้ข้อสรุปจากบทวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียม ในสภาวะธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ความไม่เท่าเทียมทางกายภาพ คือ ความไม่เท่าเทียมกันที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ความแตกต่างในเรื่องของอายุ เพศ สุขภาพ ความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่ยอมรับได้ มิได้ก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงแก่มวลมนุษยชาติ รูสโซจึงไม่ถือว่าเป็นความไม่เท่าเทียม นั่นคือ สภาวะแรกเริ่มนั้นยังไม่ปรากฏความไม่เท่าเทียมขึ้น และ 2) ความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรมหรือทางการเมือง เป็นความไม่เท่าเทียมที่เกิดจากการสมมุติขึ้นของมนุษย์ เช่น การให้ค่านิยมต่อสิ่งหนึ่งๆ มากกว่าสิ่งอื่นๆ การให้อภิสิทธิ์ต่อบุคคลคนหนึ่งมากกว่าคนอื่นๆ การให้ค่าคนหนึ่งๆ ให้มีเกียรติมีชาติตระกูลดีกว่าผู้อื่น การให้คนหนึ่งมีอำนาจมากกว่าอีกคนหนึ่งในสังคม เป็นต้น รูปแบบนี้เป็นความไม่เท่าเทียมที่มีระดับความรุนแรงมากกว่ารูปแบบแรกและก่อให้เกิดปัญหาใหญ่ในสังคมในเวลาต่อมาได้

ด้วยวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของความไม่เท่าเทียมตามทัศนะของรุสโซ ผลต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ และผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซนั้น จึงการวิเคราะห์ด้วยทออย่างละเอียดถึงประเด็นความไม่เท่าเทียม ในแนวคิดสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเกิดสังคมการเมือง จากความเรียงว่าด้วย “ต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ของรุสโซ ซึ่งพบคำตอบ ดังนี้

1.1 ที่มาของความไม่เท่าเทียมในแนวคิดสภาวะธรรมชาติ

เมื่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวและเริ่มมีการสังสรรค์รวมตัวกันหน้ากระต่อมของพวกเขา ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของสังคมแบบหลวมๆ ซึ่งรุสโซเรียกสภาวะนี้ว่าเป็นสภาวะเปลี่ยนผ่านที่เริ่มที่จะพิจารณากันและกัน โดยเริ่มมีการให้คุณค่าแก่คุณลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงเริ่มเกิดความไม่เท่าเทียมขึ้นแล้ว ตามแนวคิดรุสโซในประเด็นความไม่เท่าเทียมรูปแบบที่ 2 ซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรม ที่มนุษย์สมมุติขึ้นกันเอง รวมถึงการที่มนุษย์คนหนึ่งคนแรกที่เริ่มต้นล้อมรั้วกันที่ดินและประกาศกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นผู้ก่อตั้งสังคมขึ้นเหล่านี้เป็นการสมมุติขึ้นเองภายในจิตใจของมนุษย์เอง จึงพบคำตอบว่า “มนุษย์” นั้นเองที่ เป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น

1.2 ในทัศนะของรุสโซ เมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นแล้ว ส่งผลอย่างไรต่อมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ

ในสังคมใหม่นี้อารมณ์ของมนุษย์ การนึกคิด จิตใจ ล้วนแสดงออกด้วยความเสแสร้ง เพราะการให้คุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า จึงแสดงออกเพื่อให้เป็นไปตามความถูกต้องที่สังคมสมมุติขึ้น นั่นคือ ส่งผลให้มนุษย์ในสังคมแบบใหม่ต้องพบกับความสุขอันจอมปลอมมิได้มีความสุขที่แท้จริง เกิดความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนให้คุณค่ามากจนต้องดิ้นรนเกินกว่าความสามารถของตนเอง

1.3 ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซ

ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดและแนวทางแก้ไขปัญหาของรุสโซ คือ เขาเสนอให้มนุษย์สนใจแต่เจตจำนงของตนเอง โดยมีต้องเปรียบเทียบกับผู้อื่น จึงจะดำรงไว้ซึ่งความมีเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ รุสโซจึงเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคมโดยการแสดงเจตจำนงร่วม ส่วนทางด้านผลกระทบอันเกิดขึ้นจากแนวคิดของรุสโซที่มีต่อสังคมร่วมสมัยของเขาและสังคมในยุคต่อมา เกิดจากการตีความแนวคิดของรุสโซคลาดเคลื่อนไปจากเจตนารมณ์ที่เขาต้องการจะสื่อ ดังจะเห็นได้จากการวิจารณ์งานของรุสโซว่ามีความขัดแย้งกัน และเกิดการเชื่อมโยงแนวคิดของ คาร์ล มากซ์ กับ รุสโซ ในเรื่องชนชั้น ความไม่เท่าเทียม และความยุติธรรมทางสังคม หรือแม้แต่เชื่อมโยงกับแนวคิดของลัทธินิยมนิเวศ

ด้วยประเด็นความไม่เท่าเทียมของรุสโซ้นั้น ดีความได้กว้างหากไม่เข้าใจ เจตนาธรรมณ์ หรือสิ่งที่รุสโซต้องการจะสื่อออกมาจริงๆ ย่อมตีความได้หลากหลายความหมาย บทสรุปผลกระทบอันเกิดจากของแนวคิดรุสโซ้นั้น เป็นคั่งเหรียญที่มีสองด้านซึ่งมีทั้งด้านที่รุสโซประสงค์จะให้ เป็น ซึ่งย่อมเป็นผลมาจากการตีความแนวคิดของรุสโซถูกต้องตรงตามเจตนาธรรมณ์ของเขา คือ สื่อให้ผู้อ่านรู้และตระหนักในความคิดของตนเอง รู้เท่าทันศิลปะวิทยาการไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสอันเกิดขึ้นจากความคิดของตนเองหรือจากสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านที่รุสโซมิได้คาดคะเนหรือคาดหวังจะให้ เป็น ซึ่งก็เป็นผลมาจากการตีความที่คาดเคลื่อน ผิดไปจากเจตนาธรรมณ์ของรุสโซ ดังเช่นการเชื่อมโยงแนวคิดของลัทธิสังคมนิยมหรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งที่มิได้ตั้งใจ และตั้งใจให้เกิดความคลาดเคลื่อนดังกล่าว โดยการตีความให้สอดคล้องกับแนวคิดของตนเองก็เป็นได้

1.4 อิทธิพลหรือผลอันเกิดจากการยอมรับแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรุสโซ สรุปลงได้ดังนี้

1.4.1 การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789

จากประวัติของรุสโซ เขาเสียชีวิต เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1778 ช่วงที่เขาย้ายบ้าน ไปอยู่ย่าน Ermenonville ใกล้ๆ ใจกลางเมืองปารีส ศพของเขาถูกฝังไว้ที่เกาะเล็กๆ ที่เรียกว่า “Ile Peupliers” แต่ในปี ค.ศ. 1794 ศพของรุสโซถูกย้ายไปไว้ที่ มหาวิหารปองเดอง (Panthéon) ใจกลางกรุงปารีส โดยรัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่หนึ่ง เพราะเห็นว่าความคิดของรุสโซ มีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (French Revolution) (ศุภชัย ศุภผล, 2555, น. 17)

และจากบทความ “รุสโซกับการย้อนอดีตกลับไปหาตัวตนดั้งเดิมของมนุษย์” โดย พิศาล มุกดาร์สมิ และในบทวิเคราะห์หลักการว่าด้วยเสรีภาพ ในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของรุสโซ โดย สุรินทร์ พิศสุวรรณ ซึ่งทั้งสองท่านได้กล่าวถึงความมีอิทธิพลของแนวคิดรุสโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสในเวลาต่อมา ด้วยแนวคิดที่ว่ารูปแบบสังคมและการปกครองปัจจุบันเป็นอุปสรรคต่อการย้อนกลับไปสู่สภาวะดั้งเดิม ซึ่งมีความเท่าเทียมกันของมนุษย์อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นแรงผลักดันและจุดเชื้อให้เกิดการปฏิวัติได้เป็นอย่างมาก แม้ว่ารุสโซจะเสียชีวิตก่อนการปฏิวัติใหญ่ดังกล่าวจะเกิดขึ้น แต่แนวคิดในการปฏิวัติซึ่งนำโดยชนชั้นกลาง ได้ล้มล้างการปกครองระบอบเก่าหรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบสาธารณรัฐอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ด้วยฐานแนวคิดในการปฏิวัติเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค เพื่อให้ยกเลิกระบบเอกสิทธิในการงดเว้นภาษีของนักบวช เพราะประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน เพื่อเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของฝรั่งเศสโดยให้ตำแหน่งต่างๆ

ในระบบราชการไม่สามารถตกทอดไปยังลูกหลานได้ ก่อตั้งศาลประชาชน ปฏิรูปกฎหมายฝรั่งเศส และเวนคืนที่ธรณีสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาหนี้ของประเทศ จะพบว่าแนวคิดดังกล่าวไม่ต่างกันเลยกับแนวคิดที่รุสโซเสนอไว้ในผลงานของเขา ไม่ว่าจะเป็นในความเรียงฯ ชี้นี้ หรือสัญญาประชาคม เพราะก่อนที่จะเกิดการปฏิวัติดังกล่าว ผลงานของรุสโซ โด่งดังและได้รับการยอมรับจากชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก จึงมองว่าไม่ผิดแต่ประการใดที่จะกล่าวว่า การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 นั้น ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของรุสโซ

1.4.2 แนวคิดเสรีประชาธิปไตย

จากแนวคิดมนุษยนิยมในสภาวะธรรมชาติที่ไร้ซึ่งความไม่เท่าเทียมกัน การเขียนเชิงประชดประชันในความเรียงฯ ยกตัวอย่างเช่น ที่รุสโซเขียนเกี่ยวกับการเริ่มประดิษฐ์อุปกรณ์ช่วยทุ่นแรงต่างๆ ว่าการที่มนุษย์คิดประดิษฐ์สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เคยมีมาในรุ่นพ่อแม่เขาเป็นการนำโซ่ตรวนเส้นแรกมาล่ามตนเอง เพราะความสามารถและความแข็งแรงของร่างกายมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่เคยมีมานั้นจะอ่อนแอลง เกิดความจำเป็นต้องพึ่งพิงสิ่งอื่น หรือต้องพึ่งพิงบุคคลอื่นในเวลาต่อมา หรือการเขียนในความเรียงฯ เกี่ยวกับรูปแบบรัฐบาลและผู้ปกครองที่ว่าประชาชนมีสิทธิถอดถอนอำนาจผู้ปกครองได้หากไม่ได้รับความสงบสุขตามสัญญาที่ให้ไว้แก่กัน

“สิทธิทางการเมืองทั้งหลายทั้งปวงที่ประชาชนมอบเป็นเจตจำนงร่วมให้กับผู้นำ ไม่ใช่เพื่อเอาตนเองลงมาเป็นทาส แต่มันเป็นไปเพื่อธำรงไว้ซึ่งเสรีภาพของพวกเขาเองต่างหาก”

ด้วยการเขียนเช่นนี้ตีความได้ว่ามีส่วนในการปลุกใจให้รัฐสภากรีกและวางแผนในสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของผู้อ่าน ทั้งนี้ หลักของเสรีประชาธิปไตย ที่เน้นการพิทักษ์สิทธิของปัจเจกบุคคล โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง เสรีภาพของพลเมืองอย่างเท่าเทียมกันทุกคน และเชิดชูสัญญาประชาคม จึงวิเคราะห์หว่านเป็นหลักการที่ได้รับอิทธิพลมาจากสายธารแนวคิดมนุษยนิยมในสภาวะธรรมชาติ และสัญญาประชาคมของรุสโซ

1.4.3 การนำแนวคิดมาอ้างอิงในสังคมและการเมืองไทย

จากงานคหุณินิพนธ์ของศุภชัย ศุภผล เรื่อง “การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌาคส์ รุสโซ ในบริบทการเมืองไทย” พบว่าไทยเริ่มนำแนวคิดของรุสโซมาอ้างอิงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะแนวคิดสัญญาประชาคม ซึ่งมาจากสายธารแนวคิดสภาวะธรรมชาติ มีการนำมาใช้สนับสนุนการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยคณะราษฎร และมีการอ้างอิงถึงทฤษฎีของรุสโซเรื่อยมาไม่ว่าจะเป็นช่วง พ.ศ. 2516-2519 โดยกลุ่มคนเดือนตุลา ช่วง พ.ศ. 2540-2555 และโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมืองนำทฤษฎีของรุสโซมาใช้ เพื่อความชอบธรรมในการเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งศุภชัยฯ

กล่าวว่าสิ่งที่นำไปใช้แบบผิดๆ เพราะเข้าใจผิดในทฤษฎี และงใจใช้แบบผิดๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีความหวังว่าจะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวหน้ามาตลอด

ทั้งนี้ จากแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรุสโซให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และอำนาจอธิปไตยของประชาชน จึงวิเคราะห์ได้ว่ามีอิทธิพลต่อการปลุกระดมประชาชนผู้ต่อต้านการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอย่างมาก ประกอบกับเหตุการณ์ปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 มีบริบทใกล้เคียงกับไทยในช่วงก่อนปฏิวัติ พ.ศ. 2475 จึงมีการนำมาใช้ในการปฏิวัติระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย และถูกนำมาใช้เรื่อยมาภายใต้บริบทประชาธิปไตยของประเทศไทย เพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในช่วงเวลาที่ไทยมีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจอันเป็นผลมาจากการรัฐประหาร จึงสรุปได้ว่าแนวคิดรุสโซมีอิทธิพลต่อสังคมและการเมืองไทยเป็นอย่างมาก

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรุสโซที่ว่า ความไม่เท่าเทียมนั้น มีที่มาหรือบ่อเกิดมาจากการที่มนุษย์ให้คุณค่าต่อคุณลักษณะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงตกอยู่ในพันธนาการแห่งความคิด กฎเกณฑ์ และมาตรฐานที่สังคมกำหนดขึ้น หากแต่เมื่อเป็นสังคมแล้วก็ต้องดำรงอยู่ด้วยการเชื่อฟังเจตจำนงร่วม เพราะผลมาจากเจตจำนงของตนเองด้วยเท่ากับเชื่อฟังเจตจำนงของตนเองดั้งเดิม จึงยังคงรักษาไว้ซึ่งความเท่าเทียมในสังคมไว้ แม้จะออกจากสภาวะธรรมชาติแล้ว

ผู้ศึกษาจึงมองว่า ปัญหาที่ว่าด้วยความไม่เท่าเทียมกันในสังคมและการเมืองนั้น ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นและมอบสิ่งนี้ให้กันและกันเอง การที่คนในสังคมตกอยู่ในพันธนาการนี้ จึงเป็นการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในจิตใจของคน หากเข้าใจในแนวคิดเรื่องบ่อเกิดแห่งความไม่เท่าเทียมกันอย่างถ่องแท้จะช่วยให้หลุดพ้นจากพันธนาการเรื่องความไม่เท่าเทียมได้บ้าง ด้วยการปรับแนวคิดของตนเองเป็นส่วนสำคัญ ประกอบกับเมื่อเกิดสังคมขึ้นแล้ว และมีเจตจำนงร่วมแล้ว ก็ควรที่จะมองถึงประโยชน์ของส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก

ในการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้พบกับแก่นแนวคิดทางการเมืองของรุสโซ ในมิติที่รุสโซต้องการสื่อผ่านงานเขียนวรรณกรรมหรือตัวบท ซึ่งเขาต้องการให้ผู้อ่านได้รู้เท่าทันความคิดของตนเองและตระหนักถึงตัวตนที่แท้จริงของความไม่เท่าเทียม เป็นการย้ำเตือนสังคมให้มีภูมิคุ้มกันตนเองมิให้ถูกรอบงำจากสิ่งแวดล้อมภายในสังคม เป็นการแก้ปัญหามาจากภายในจิตสำนึกของแต่ละคนเอง หากทุกคนเข้าใจประเด็นนี้สังคมก็ย่อมลดความขุ่นข้องหมองใจลงไปได้บ้าง

แต่ทั้งนี้ ก็อย่างที่รัฐโซกล่าวไว้ว่าเมื่อเกิดมีสังคมแล้ว เราไม่อาจย้อนกลับสู่สภาวะธรรมชาติดั้งเดิมได้ ครั้นจะแก้ปัญหาสังคมและการเมืองประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมนี้ ด้วยการหยุดคิดเพียงว่าเพราะปัญหานั้นๆ เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์สมมุติขึ้นมาเองอย่างเดียว ก็ดูจะเป็นการแก้ปัญหามาไม่ตรงจุดเท่าใดนัก หากเราไม่ใช้กระจกส่องสะท้อนให้ชัดเจนว่าปัญหาสังคมและการเมืองไทยมิได้มีปัญหานั้นจริงหรือไม่ ก็จะเป็นการละเลยปัญหา และในแนวคิดของรัฐโซ เป็นหนึ่งแนวคิดที่ช่วยลดปัญหาลงได้บ้างในกรณีของผู้ที่มีได้รับผลกระทบอย่างเห็นได้ชัด แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกันนั้น เป็นประเด็นที่มีการกล่าวถึงมากในสังคมและการเมืองไทย เพราะสามารถใช้เป็นประเด็นปลุกกระดมและจูงใจประชาชนได้ ด้วยเหตุที่ไทยเองก็ยังคงมีปัญหาอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง และยังคงต้องแก้ไขในเรื่องความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ และความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษา

เรื่องความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้¹⁶ เป็นหนึ่งปัญหาที่สร้างความเสี่ยงต่อเสถียรภาพของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง เนื่องจากความเหลื่อมล้ำนำไปสู่เรื่องโอกาสในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองที่ไม่เท่าเทียมกันได้ และด้านสังคมในแง่รายได้เฉลี่ยต่อหัวเกิดความยากจนที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในสังคมตามมา และความปลอดภัยในการดำรงชีวิตด้วยความที่ค้อยโอกาสในการเข้าถึงสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และความขัดแย้งในสังคมเกิดความเห็นต่างระหว่างชนชั้นขึ้น จึงมองว่าปัญหาการกระจายรายได้เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะเมื่อประชาชนไม่มีรายได้พอที่จะใช้จ่าย ก็มักใช้นโยบายประชานิยมภายใต้ชื่อต่างๆ โดยพยายามใช้เงินเข้าช่วยเหลือในลักษณะให้เปล่า โดยยังมีได้เข้าไปแก้ไขถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่ประสบ หรือการให้ประชาชนกู้เงินจากสถาบันการเงินได้ง่ายขึ้น เพื่อเพิ่มการใช้จ่ายโดยการสร้างหนี้ ทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้ดีชั่วคราว ผลที่ตามมาก็คือ ปัญหาการชำระหนี้ของครัวเรือน ปัญหาหนี้เสีย ก่อให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพของเศรษฐกิจในที่สุด ส่วนด้านของกลุ่มนายทุนเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้ง่ายกว่า เพราะสามารถเข้าถึงโอกาสทางด้านเศรษฐกิจได้ง่ายกว่าผู้อื่น ก็จะกลายเป็นการกอบโกยทรัพยากรต่างๆ มากเกินไป หากมองในแง่ความเท่าเทียมการกตัญญูแรงงาน

¹⁶ ปลายเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา เครดิตสวิส โกลบอล เวิลด์ รีพอร์ต 2016 รายงานความเหลื่อมล้ำของประเทศต่างๆ ในโลก ผลปรากฏว่า ประเทศไทย ติดอันดับ 3 คนรวย 1 เฟอร์เซ็นต์ของความมั่งคั่งในประเทศสูงถึง 58 เฟอร์เซ็นต์ รายงานของเครดิตสวิส บอกว่า โลกมีความเท่าเทียมกันมากขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ถึงปี 2008 แนวโน้มกลับพลิกผัน เมื่อเกิดวิกฤติการเงินแฮมเบอร์เกอร์ขึ้นในสหรัฐอเมริกา ในภาพรวมความไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้นในทุกส่วนของโลก ประชากรโลกกลุ่มต่ำกว่าครึ่งโลกมีทรัพย์สินน้อยกว่า 1 เฟอร์เซ็นต์ ของความมั่งคั่งของโลก ในขณะที่คนรวยที่สุด 10 เฟอร์เซ็นต์ครองความมั่งคั่งถึง 89 เฟอร์เซ็นต์ ของความมั่งคั่งในโลก โดยคนรวยที่สุด 1 เฟอร์เซ็นต์ ครองความมั่งคั่งและสินทรัพย์ถึงครึ่งหนึ่งของสินทรัพย์ในโลกในปีนี้ (ลมเปลี่ยนทิศ, 2559, <http://www.thairath.co.th/content/802316>)

การเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน ในกรณีที่เจ้าของกิจการหรือนายทุน มีรายได้หรือผลกำไรมาก ก็ควรจ่ายค่าแรงให้กับผู้ที่ทำงานให้ตนในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น จึงจะเกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมขึ้น

ความไม่เท่าเทียมในด้านโอกาสทางสังคม ในแง่ของปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ประเทศควรให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางสังคม เพราะเมื่อสังคมมีสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ดีและทั่วถึง ย่อมจะลดปัญหาสังคมลงได้มาก ความขัดแย้งภายในจิตใจคนในสังคมก็ลดน้อยลง และยังเป็นการลดประเด็นเรื่องที่สร้างความขัดแย้งทางการเมืองลงได้อีกด้วย

ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมในด้านโอกาสทางการศึกษา เพราะผู้วิจัยมองว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนประเทศ แม้ในแนวคิดของรูสโซ จะเห็นว่าศิลปวิทยาการนำความเสื่อมมาสู่มนุษย์ แต่ถ้าวิเคราะห์และตีความความเรียงชิ้นที่สองของเขา รูสโซก็ได้หมายความว่าให้ย้อนกลับไปยังสภาวะธรรมชาติดั้งเดิม แต่รูสโซมีทางออกคือการตกลงร่วมกันตามหลักทฤษฎีสัญญาประชาคม เป็นการร่างไว้ซึ่งความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนในสังคม และรูสโซกำลังเตือนให้ผู้ที่ใช้ศิลปวิทยาการนั้น ต้องใช้อย่างชาญฉลาด ต้องระวังเรื่องการใช้อำนาจหรือพลังจากศิลปวิทยาการมิให้ถูกรอบงำ และมีควรใช้ศิลปวิทยาเพื่อออกชี้เอาจริงเอาเปรียบผู้อื่น รวมถึงแก่นแท้ของแนวคิดที่มนุษย์เองเป็นผู้ให้คุณค่ากับคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากเกินไป จึงควรตระหนักถึงสิ่งนี้ด้วยเช่นกันว่าปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่เราปรุงแต่งขึ้นมาเองหรือเป็นสภาวะที่เกิดปัญหาขึ้นจริงๆ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 สำหรับผู้ที่จะทำวิจัยหรือต่อยอดงานวิจัยชิ้นนี้ ขอให้ข้อเสนอแนะไว้ 4 ประการ ดังนี้

3.1.1 ในการต่อยอดงานวิจัยชิ้นนี้ หากมีการขยายขอบเขตของเนื้อหาให้กว้างขึ้น โดยเพิ่มข้อมูลทางประวัติศาสตร์การเกิดสังคมและการเมืองโลก รวมถึงของประเทศไทยและนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแนวคิดสภาวะธรรมชาติที่รูสโซนำเสนอจะเป็นการต่อยอดในจุดอ่อนที่ งานวิจัยนี้ยังไม่ครอบคลุมถึงเนื้อหาในด้านดังกล่าว เชื่อว่าเป็นหัวข้อวิจัยที่ควรค่าแก่การศึกษา เพราะเป็นแนวคิดที่สังคมการเมืองไทยให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะด้านแนวคิดสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

3.1.2 ด้วยแนวคิดสภาวะธรรมชาติของรูสโซนั้น นำสู่แนวคิดสัญญาประชาคม ซึ่งว่าด้วยเรื่องของเจตจำนงร่วม ที่สามารถตีความได้หลากหลายความหมาย ดังจะเห็นได้จากกร

ตีความของคนบางกลุ่มก็ให้ความหมายเชิงเสรีประชาธิปไตย บ้างก็ตีความว่ารัฐโซเป็นแนวคิดตั้งต้นที่เป็นเชื้อของลัทธิมากซ์ จึงเสนอให้ผู้ที่จะต่อ ยอดแนวคิดรัฐโซศึกษาในประเด็นการตีความแนวคิดของรัฐโซ อันหลากหลายความหมายว่ามีที่มาอย่างไร การตีความนั้นๆ ถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐโซหรือไม่ จริงๆ แล้วรัฐโซต้องการจะสื่อออกมาตามแนวคิดใด จึงเสนอให้เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้สนใจในแนวคิดของรัฐโซควรศึกษา เพื่อค้นหาความหมายที่แท้จริงและเจตนารมณ์ของการเขียนของรัฐโซ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจอันกระจ่างในการศึกษาแนวคิดรัฐโซ และยังเกิดประโยชน์ในทาง การเมืองปัจจุบันได้ ในแง่ของการสร้างความเข้าใจแนวคิด มิใช่การอ้างเพื่อปลุกกระดมประชาชนเพียงอย่างเดียวไม่ว่าจะด้วยความเข้าใจผิดต่อแนวคิดหรือด้วยความเข้าใจแต่เพียงเบงประเด็นก็ตาม

3.1.3 ต้นฉบับของตัวบท หรือ TEXT ควรนำต้นฉบับมาศึกษาเปรียบเทียบกับ เพราะในการศึกษาแนวคิดของนักปรัชญาหรือนักวิชาการแต่ละท่าน การศึกษาผลงานวรรณกรรมของเขาเป็นอีกแนวทางที่ทำให้การศึกษาแนวคิดนั้นๆ กระจ่างและลึกซึ้งขึ้น อีกทั้งผลงานวิจัยในไทยนั้นยังมีไม่มากนัก จึงอยากจะเสนอแนะให้ผู้ทีศึกษาศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญกับการศึกษาตัวบท หรือ TEXT ด้วย

3.1.4 ในไทยมีผู้ศึกษาและวิจัยแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซไม่มากนัก งานวิจัยที่พบว่า มีผลงานโดดเด่นและมีการศึกษาวิจัยที่ละเอียดและมีข้อมูลครอบคลุมรอบด้านเกี่ยวกับงานที่วิจัย คือ งานวิจัยของ ผศ.ดร.สุภชัย สุภผล อาจารย์ประจำภาควิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลงานวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง “ความยุติธรรมของ ฉอง ฉากส์ รัฐโซ” และวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง “การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของ ฉอง ฉากส์ รัฐโซ ในบริบทการเมืองไทย ” ซึ่งได้รับรางวัลงานวิจัยระดับดีมาก ประจำปี พ.ศ. 2558 และได้รับรางวัลจากสภาวิจัยแห่งชาติด้วย วารสารต่างๆ บทความทางวิชาการเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซ รวมถึงผลงานแปล “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาในครั้งนี้ จึงขอเสนอแนะให้ผู้ทีสนใจแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซ ต่อ ยอดในการศึกษาหรือสัมภาษณ์แนวคิดทางการเมืองและสังคม ของ ผศ.ดร.สุภชัย สุภผล ทีมีต่อแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซ เชื่อว่าจะได้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซเป็นอย่างมาก

และสุดท้าย เนื่องจากการวิจัยเกี่ยวกับศาสตร์ทางด้านแนวคิดนี้ ค่อนข้างเป็นนามธรรม มองเห็นได้ยากจับต้องไม่ได้ แต่มีความสำคัญเพราะจุดกำเนิดก่อนที่จะมีการกระทำหรือพฤติกรรมใดๆ ย่อมผ่านการคิดรวบยอดของบุคคลนั้นๆ มาก่อน จึงอยากจะฝากเรื่องการศึกษเกี่ยวกับแนวคิด หรือบ่อเกิดของแนวคิดต่างๆ ให้มีผู้ร่วมวิจัยด้านนี้ให้มากขึ้น เพื่อความกระจ่างใน

ภูมิปัญญาและพัฒนาในบางแนวคิดอาจเป็นการเข้าใจผิด หรือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวอันเกิดจากการเข้าใจผิดนั้นๆ และส่งผลให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ไม่ตรงจุดก็เป็นได้ จากผลการวิจัยเชื่อว่าสามารถนำแนวคิดไปต่อยอดวิเคราะห์ปัญหาสังคมและการเมืองปัจจุบันได้บ้างไม่มากนักก็โดยรวมทั้งใช้แนวคิดในการทำความเข้าใจสังคมที่ดำรงอยู่ปัจจุบันได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2537). *ฝรั่งศักดินา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2551). *ข้อวิพากษ์ทฤษฎีการเมืองกระแสหลักของ คลิฟฟอร์ด เกียทซ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks.
- _____. (2559). รุสโซ : ประเด็นที่น่าสนใจและน่าสงสัย (ตอนที่ 2). *วิทยา*, 9(6), 34-56.
- เนลสัน, ไบรอัน อาร์. (2548). *ความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก แปลจาก [Western political thought] (สมนึก ชูวิเชียร, ผู้แปล)*. กรุงเทพฯ: เอ็มแอลครีเอชั่นพรีนติ้ง.
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย. (2536). *ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่*. นนทบุรี: พิมพ์อักษร.
- _____. (2556). *ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระมหา (มงคลกานต์ ชูิตชมฺโม). (2557). *สายธารแห่งปรัชญา*. กรุงเทพฯ: วารารพพิชชิง.
- พิศาล มุกดาร์สมิ. (2557). *บนเส้นทางความคิดทางการเมือง จากคำพยากรณ์มหาวิหารเคลฟี ถึงห้องรวมแก๊สเอาชวิตซ์*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2559). รุสโซกับการย้อนอดีตกลับไปหาตัวตนดั้งเดิมของมนุษย์ (ตอนที่ 1). *วิทยา*, 9(6), 73-88.
- มอริซ แครนสตัน. (2515). *ปรัชญาการเมือง* แปลจาก [Political Dialogue] (ศ.ศิริรักษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- รุสโซ, ฌอง ฌากส์. (2555). *ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ* แปลจาก [Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men] (ศุภชัย สุภผล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- รุสโซ, ฌอง ฌากส์. (2550). *คำสารภาพ* แปลจาก [Les Confessions (livres I et II)] (พาซัน อองก์วรรณดี และ รัตนสุดา กิตติก้องนภางศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คืบไฟ.
- รุสโซ, ฌอง ฌากส์. (2555). *สัญญาประชาคม หรือ หลักแห่งสิทธิทางการเมือง* แปลจาก [DU CONTRACT SOCIAL] (วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). *ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ศุภชัย สุภผล. (2553). *แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌากส์ รุสโซ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- _____ (2556). การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของมอง ฌากส์ รูสโซ ในบริบทการเมืองไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. (2558). *ปรัชญาการเมือง*. (ปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2538). *การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สรรวภัทร พัฒโร. (2543). *แนวคิดของรูสโซว่าด้วยเสรีภาพทางการเมือง* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2535). *ลอกคราบปัญญาชนฝรั่ง : ตอลสตอย ฌาง ฌากส์ รูสโซ คาลมาร์กซ์*. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2520). *บทวิเคราะห์หลักการว่าด้วยเสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของ รูสโซ*. สืบค้นจาก <http://index.library.tu.ac.th>
- สิทธิ์ บุตรอินทร์, ภูมินทร์ บุตรอินทร์. (2554). *ปรัชญาการเมืองเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สยาม.
- เสถียร หอมขจร. (2548). *ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 2*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. (2558). *ปรัชญาการเมือง*. (ปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Rousseau, Jean-Jacques. (1993). *The Social Contract and the Discourses*. [Translated from du Contrat Social and Discours] (2nd ed.) (Translated by G.D.H Cole). London: David Campbell Publishers Ltd.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวเมษยา เอื้ออารีย์กุล
วัน เดือน ปีเกิด	15 เมษายน 2527
สถานที่เกิด	อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญา ศศ.บ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2551 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2556 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2559
สถานที่ทำงาน	กรมศุลกากร กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่ง	นักทรัพยากรบุคคล

